SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1935/36

TORUŃ 1936

NAKŁADEM POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1935/36

TORUŃ 1936

NAKŁADEM POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

DRUKARNIA J. K. KUSZEL,
ZRZESZENIE b. PRACOWNIKÓW POM. DRUKARNI ROLNICZEJ S. A. TORUŃ

CZĘŚĆ OGÓLNA

Władze Izby

1. Prezes: *Jan Donimirski*, Łysomice, p. Toruń

Członkowie Zarządu:

2. Wiceprezes: *Mieczysław Paluch*, Piwnice, p. Lulkowo
3. Członek: *Leon Schedlin-Czarliński*, Brąchnówko, p. Chełmża
4. „ *Karol Krefft*, Otomino, p. Żukowo
5. „ *Dr. Konrad Siudowski*, Przydatki, p. Brodnica
6. „ *Władysław Waligóra*, Papowo Bisk., p. Wrocławki
7. „ *Stanisław Woziwoda*, Gostkowo, p. Turzno

Członkowie Rady:

8. Radca: *Józef Balcerowicz*, Lisewo, p. Golub
9. „ *Józef Czajkowski*, Płochocin, p. Warlubie
10. „ *Albin Czarnecki*, Młyniec, p. Lubicz
11. „ *Jan Daroń*, Kamień, p. loco
12. „ *Jan Główczewski*, Jeziorki, p. Nowacerkiew
13. „ *Michał Gruba*, Grzybowski Młyn, p. Kościerzyna
14. „ *Konstanty Januszewski*, Karolewo, p. Błądzim
15. „ *Inż. Jerzy Jaworski*, Augustowo, p. Niem. Brzozie
16. „ *Piotr Kaleta*, Lniska, p. Żukowo
17. „ *Aleksander Kamiński*, W. Turza, p. Gralewo
18. „ *Dr. Fryderyk Koerner*, Mlewiec, p. Rychnowo
19. „ *Tomasz Komierowski*, Komierowo, p. Przepałkowo
20. „ *Hubert Kruczkowski*, Drzycim, p. loco
21. „ *Rudolf Lass*, W. Podleś, p. W. Klińcz
22. „ *Tadeusz Lerchenfeld*, Żychce, p. Konarzyny
23. „ *Adam Machuta*, Zelgoszcz, p. loco
24. „ *Władysław Maleszewski*, Szarnoś, p. Lisnowo
25. „ *Ks. Paweł Marchlewski*, Łążyn, p. Unisław
26. „ *Aleksander Murawski*, Kuligi, p. Pokrzydowo
27. „ *Dyr. Teofil Narbutt*, Grudziądz, p. loco
28. „ *Emilia Parczewska*, Belno, p. Laskowice
29. „ *Czesław Płócieniak*, Wola, p. Pelplin
30. „ *Florian Poćwiardowski*, Elżbietowo, p. Żukowo
31. „ *Lucjan Prądzyński*, Skarpa, p. Sępólno
32. „ *Franciszek Rząsa*, Brudzawki, p. Książki
33. „ *Bolesław Schweitzer*, Witunia, p. Więcbork
34. „ *Augustyn Serożyński*, Lekarty, p. Skarlin
35. „ *Józef Sojecki*, Orzechowo, p. Kowalewo

36. Radca: *Zofia Stamirowska,* Lignowy, p. loco
37. „ *Wincenty Staśkiewicz,* Zawda p. Szonowo Szlach.
38. „ *Aleksander Szulc,* Napole, p. Trzebczyk
39. „ *Jan Ślaski,* Trzebcz, p. Trzebczyk
40. „ *Zygmunt Tebinka,* Parszkowo, p. Starzyno
41. „ *Władysław Wieczór,* Klonowo, p. loco
42. „ *Walerian Ziółkowski,* W. Bałówki, p. M. Bałówki
43. „ *Ignacy Żylicz,* Góra, p. Zamostne
44. „ *Michał Żywiec,* Brodowo, p. Działdowo

KOMISJE.

1. Komisja Finansowo-budżetowa.

1. Przewodniczący: *Tadeusz Lerchenfeld*
2. Zastępca przewodniczącego: *Augustyn Serożyński*
3. Członek: *Jan Daroń*
4. „ *Józef Czajkowski*
5. „ *Michał Gruba*

2. Komisja Rewizyjna.

1. Przewodniczący: *Lucjan Prądzyński*
2. Zastępca przewodniczącego: *Ks. Paweł Marchlewski*
3. Członek: *Władysław Maleszewski*
4. „ *Aleksander Schulz*
5. „ *Wincenty Staśkiewicz*

3. Komisja Ekonomiczna.

1. Przewodniczący: *Jan Ślaski,* Trzebcz
2. Członek: *Dr. Kazimierz Esden-Tempski,* Brzezinko
3. „ *Leon Schedlin-Czarliński,* Brąchnówko
4. „ *Ks. Dziekan Paweł Marchlewski,* Łążyń
5. „ *Stanisław Woziwoda,* Gostkowo
6. „ *Dr. Stefan Goldmann* (koopt.) Gdańsk
7. „ *Mgr. Stefan Preibisz* („) Toruń
8. „ *Teofil Narbutt,* Grudziądz

4. Komisja Wytwórczości Roślinnej.

1. Przewodniczący: *Józef Czajkowski,* Płochocin
2. Zast. przewodn.: *Dr. K. Siudowski,* Przydatki
3. Członek: *Augustyn Serożyński,* Lekarty
4. „ *Dr. Fryderyk Koerner,* Mlewiec
5. „ *Stanisław Woziwoda,* Gostkowo

5. Komisja Doświadczalna.

1. Przewodniczący: *Jan Ślaski,* Trzebcz
2. Członek: *Inż. Jerzy Jaworski,* Augustowo
3. „ *Jan Daroń,* Kamień
4. „ *Prof. Dr. Marian Górski (koopt.),* Warszawa
5. „ *Prof. Dr. Zygmunt Pietruszczyński (koopt.),* Poznań

6. Komisja Wytwórczości Zwierzęcej.

1. Przewodniczący: *Inż. Jerzy Jaworski*, Augustowo
2. Członek: *Tadeusz Lerchenfeld*, Żychce
3. „ *Aleksander Szulc*, Napole
4. „ *Tomasz Komierowski*, Komierowo
5. „ *Dr. Fryderyk Koerner*, Mlewiec
6. „ *Władysław Waligóra*, Papowo Bisk.
7. „ *Karol Krefft*, Otomino
8. „ *Artur Szczepiński* (koopt.), Szerokopaś
9. „ *Zygmunt Mellin* (koopt.), Kucżwały
10. „ *Stanisław Haertle* (koopt.), Lipienek
11. „ *Major Sigmund* (koopt.), Starogard

7. Komisja Leśnictwa.

1. Przewodniczący: *Jan Donimirski*, Łysomice
2. Członek: *Tomasz Komierowski*, Komierowo
3. „ *Jan Główczewski*, Jeziorki
4. „ *Jan Górski* (koopt.), Kamienica
5 „ *Henryk Keyserlingk* (koopt.), Wejherowo Zamek

8. Komisja Oświatowa.

1. Przewodniczacy: *Józef Czajkowski*, Płochocin
2. Członek: *Zygmunt Tebinka*, Parszkowo
3. „ *Emilia Parczewska*, Belno
4. „ *Rudolf Lass*, W. Podleś

9. Komisja Kół Gospodyń Wiejskich.

1. Przewodnicząca: *Emilia Parczewska*, Belno
2. Członek: *Zofia Stamirowska*, Lignowy
3. „ *Leon Schedlin-Czarliński*, Brąchnówko

10. Komisja Organizacji Gospodarstw Małych.

1. Przewodniczący: *Augustyn Serożyński*, Lekarty
2. Członek: *Piotr Kaleta*, Lniska
3. „ *Władysław Maleszewski*, Szarnoś
4. „ *Stanisław Woziwoda*, Gostkowo
5. „ *Franciszek Rząsa* (koopt.), Brudzawki

11. Komisja Przysposobienia Rolniczego.

1. Przewodniczący: *Leon Schedlin Czarliński*, Brąchnówko
2. Członek: *Hubert Kruczkowski*, Drzycim
3, „ *Władysław Maleszewski*, Szarnoś
4. „ *Ks. Wojciech Gajdus (koopt.)*, Pelplin

12. Komisja Majątków ziemskich P. I. R.

1. Przewodniczący: *Lucjan Prądzyński*, Skarpa
2. Członek: *Władysław Waligóra*, Papowo Biskupie
3. „ *Augustyn Serożyński*, Lekarty

Personel Biura Pomorskiej Izby Rolniczej

według stanu na dzień 31 marca 1936 r.

1. Dyrektor Biura	—	*Dykier Wacław*

I. WYDZIAŁ ADMINISTRACYJNY.

2. Naczelnik Wydziału i Zastępca Dyrektora	—	*Inż. Serczyk Wojciech*
3. Kierownik Rachuby	—	*Żółtowski Henryk*
4. Kierownik Kancelarii	—	*Suwald Otton*
5. Kierownik Buchalterii	—	*Pawłowski Leonard*
6. Referent personalny	—	*Sikorska Ewa*
7. Kasjerka	—	*Jurkiewiczówna Jadwiga*
8. Księgowy	—	*Myjkowski Franciszek*
9. „	—	*Kosiński Witold*
10. Asystent Rachuby	—	*Loppe Jadwiga*
11. „ „	—	*Kryszewska Józefa*
12. Stenotypistka	—	*Kaniewska Leokadia*
13. „	—	*Moulis Nepomucena*
14. „	—	*Grabowska Eugenia*
15. „	—	*Dębecka Helena*
16. „	—	*Gardzielewska Genowefa*
17. „	—	*Krzyżanowska Urszula*
18. Telefonistka	—	*Czaplicka Zofia*
19. Registrator	—	*Wesołowski Witold*
20. „	—	*Bielicki Stefan*
21. „	—	*Derebecki Edmund*
22. Praktykantka	—	*Michalska Jadwiga*
23. Woźny	—	*Michalski Antoni*
24. Szofer	—	*Karrasch Jan*

25. Goniec — *Adamski Jan*
26. „ — *Gutowski Józef*
27. „ — *Sosnowski Bernard*
28. „ — *Kamiński Maksymilian*
29. „ — *Kaliszak Leon*

II. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ROŚLINNEJ.

A. Dział ogólno-rolniczy

30. Naczelnik Wydziału — *Inż. Buczek Józef*
31. Referent „ — *Swirtun Eliza*
32. „ doświadczalnictwa — *Inż. Stankiewicz Stanisław*
33. Inspektor łąkarski — *Inż. Krzysztofowicz Józef*
34. „ ogrodnictwa — *Inż. Fidler Jan*
35. Technik melioracyjny — *Lubierski Józef*

B. Zakład Doświadczalny Kończewice

36. Kierownik Zakładu — *Inż. Diffenbach Julian*
37. Asystent I. „ — *Krzywicki Bolesław*
38. „ II. „ — *Inż. Korybut-Daszkiewiczówna Alina*

C. Stacja Ochrony Roślin

39. Kierownik Stacji — *Inż. Schulz Paweł*
40. Inspektor „ — *Inż. Dzięgielewski Stanisław*
41. Asystent „ — *Inż. Kowalski Józef*

D. Stacja Oceny Nasion

42. Kierownik Stacji — *Huppenthal Karol p. o.*
43. Asystent I. „ — *Górecki Kazimierz*
44. „ II. „ — *Lampkowska Wanda*
45. Laborant „ — *Tomaszewska Anna*

E. Laboratorium Chemiczne

46. Kierownik Laboratorium — *Dr. Namysłowski Stefan*
47. Asystent I „ — *Inż. Karaim Teodor*
48. „ II „ — *Skibińska Zofia*
49. Laborant — *Kłos Czesław*

F. Szkółki drzew owocowych w Piwnicach i Kończewicach

50. Kierownik Szkółek — *Różyczko Antoni senj.*
51. Ogrodnik „ — *Różyczko Antoni jun.*

III. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ZWIERZĘCEJ

52.	Naczelnik Wydziału i Inspektor hodowli koni	—	*Szczepski Maksymilian*
53.	Inspektor hodowli bydła	—	*Inż. Skrzypek Władysław*
54.	„ „ owiec	—	*Inż. Jełowicki Stanisław*
55.	„ „ trzody chl.	—	*Inż. Krautforst Wiesław*
56.	„ kontroli mleczności i mleczarstwa	—	*Inż. Komar Franciszek*
57.	Inspektor hodowli drobiu	—	*Dabiński Florentyn*
58.	„ rybactwa	—	*Inż. Sakowicz Leonard*
59.	„ weterynarii	—	*Dr. Ziegert Franciszek*
60.	Instruktor serowarstwa	—	*Inż. Platé Czesław*
61.	„ hodowli trzody chl.	—	*Dubielski Jan* (Toruń)
62.	„ „ „ „	—	*Furmańczyk Roman* (Lubawa)
63.	„ „ „ „	—	*Gebauer Teodor* (Chojnice)
64.	„ „ „ „	—	*Kugler Henryk* (Grudziądz)
65.	„ „ „ „	—	*Inż. Raciborski Rudolf* (Nowemiasto)
66.	„ „ „ „	—	*Rosochowicz Marian* (Kościerzyna)
67.	„ „ „ „	—	*Żurkowski Zdzisław* (Tczew)
68.	„ „ owiec	—	*Wyborski Leon* (Kościerzyna)
69.	Referent hodowli	—	*Jankiewicz Tadeusz*
70.	„ „	—	*Schulz Edmund*
71.	„ „	—	*Hemmerling Edmund*
72.	Praktykant	—	*Jędryczka Kazimierz*
73.	Kontroler mleczności	—	*Jarocki Julian* (Chełmża)
74.	„ „	—	*Baumgart Roman* (Chełmża)
75.	„ „	—	*Samp Leon* (Wąbrzeźno)
76.	„ „	—	*Bieniaszewski Maksymilian* (Łasin)
77.	„ „	—	*Schmidt Tadeusz* (Brodnica)
78.	„ „	—	*Wiśniewski Tadeusz* (Lubawa)
79.	„ „	—	*Wiśniewski Bronisław* (Świecie)
80.	„ „	—	*Mroziński Teofil* (Świecie)
81.	„ „	—	*Górecki Antoni* (Pawłowo)
82.	„ „	—	*Bierwagen Feliks* (Pawłowo)
83.	„ „	—	*Igliński Alfons* (Kościerzyna)
84.	„ „	—	*Chmielewski Tadeusz* (Kościerzyna)

IV. WYDZIAŁ OŚWIATY ROLNICZEJ

A. Dział ogólno-oświatowy

85.	Naczelnik Wydziału	—	*Makowski Czesław*
86.	Referent „	—	*Bernolakówna Maria*

87. Inspektor przysposob. roln.— *Inż. Miksiewicz Andrzej*
88. Redaktor „Kłosów" — *Szydłowski Stanisław*
89. Administrator „Kłosów" — *Ziółkowski Bernard*
90. Inspektorka Kół Gosp. Wiej— *Wilkuszówna Julia*
91. Instruktor przysp. roln. — *Piłat Feliks* (Grudziądz)

B. Szkoły Rolnicze męskie

92. Dyr. Szkoły w Chełmży — *Inż. Adamiec Stanisław*
93. Naucz. „ „ — *Inż. Charkiewicz Andrzej*
94. „ „ „ — *Inż. Walisiak Jan*
95. Dyr. Szkoły w Brodnicy — *Inż. Janicki Marian*
96. Naucz. „ „ — *Inż. Iglewski Wiktor*
97. „ „ „ — *Butrym Bazyli*
98. Dyr. Szkoły w Świeciu (pol.)— *Jagła Paweł*
99. Naucz. „ „ „ — *Kowalski Mateusz*
100. „ „ „ „ — *Janowski Tadeusz*
101. „ „ „ (niem.) — *Sikorski Alfons*
102. Dyr. Szkoły w Pawłowie — *Inż. Piechociński Stanisław*
103. Naucz. „ „ — *Inż. Czekała Edmund*
104. „ „ „ — *Inż. Błędzki Józef*
105. Dyr. Szkoły w Kościerzynie— *Inż. Różański Leopold*
106. Naucz. „ „ — *Inż. Włodek Zdzisław*
107. „ „ „ — *Inż. Rosiek Stanisław*

C. Szkoły Rolnicze żeńskie

108. Kier. Szkoły w Kowalewie — *Inż. Chmielecka Anna p. o.*
109. Naucz. „ „ — *Czerwińska Maria*
110. „ „ „ — *Gałozińska Teofila*
111. „ praktykantka — *Szlosowska Halina*
112. Kier. Szkoły w Zagórzu — *Inż. Kotnisówna Wiktoria*
113. Naucz. „ „ — *Reymanówna Wiktoria*
114. „ „ „ — *Kossecka Maria*
115. „ „ „ — *Kowalska Helena*

V. INSPEKTORAT LEŚNICTWA

A. Inspektorat ogólno-leśny

116. Kierownik Inspektoratu — *Inż. Bernakiewicz Michał*

B. Biuro techniczno-leśne

117. Inspektor leśnictwa — *Inż. Ferchmin Bolesław*
118. Technik leśny — *Grigorjew Konstanty*
119. Sekretarz — *Kilanowski Jan*

VI. WYDZIAŁ ORGANIZACJI GOSPODARSTW

A. Dział organizacji gospodarstw

120. Naczelnik Wydziału — *Inż. Jacyna Władysław*
121. Insp. org. gosp. małych — *Pietraszewski Witold*
122. Insp. nadzorów sądowych — *Otmianowski Zygmunt*
123. Referent Wydziału — *Łupicka Agnieszka*
124. Instruktor osadniczy — *Małkiewicz Zenon* (Grudziądz)
125. „ „ — *Lendzion Tadeusz* (Brodnica)
126. „ „ — *Rubiś Edward* (Sępolno)
127. „ „ — *Fiutowski Stanisław* (Nowe)
128. „ „ — *Zajączkowski Kazimierz* (Bielawki pow. Tczew)
129. „ „ — *Kubiaczyk Wincenty* (Kościerzyna)
130. „ „ — *Inż. Markowski Stanisław* (Laskowice)
131. „ „ — *Zaremba Henryk* (Wejherowo)
132. „ „ — *Roskosz Aleksander* (Chełmża)

B, Biuro Rachunkowości Rolniczej

133. Kierownik Biura — *Naczelnik Jankiewicz Cezary*
134. Księgowy — *Wawrzaszek Paweł*
135. „ — *Bagińska Anna*
136. „ — *Rutkowski Franciszek*
137. „ — *Płoskowska Zofia*
138. „ — *De Lorme Jadwiga*
139. „ — *Zygadłowiczówna Magdalena*
140. „ — *Tałanow-Gejdarv Stefan*

C. Gospodarstwo w Dźwierznie

141. Administrator — *D' Erceville Stefan*
142. Rządca — *Jareczek Leon*
143. Praktykant gosp. — *Cyrlej Stanisław*
144. Kasjerka — *Szynakiewiczówna Zofia*
145. Zarządczyni domu — *Niesiołowska Olga*

VII. WYDZIAŁ EKONOMICZNY

146. Naczelnik Wydziału — *Mgr. Głębowicz Jan*
147. St. referent — *Manthey Stanisław*
148. Referent — *Mgr. Radtke Jerzy*
149. „ — *Machlitówna Irena*

Przemówienie

Prezesa Pomorskiej Izby Rolniczej p. Jana Donimirskiego wygłoszone na posiedzeniu Rady P. I. R. w dniu 29 stycznia 1936 r.

Doroczne zebranie Rady Pomorskiej Izby Rolniczej otwieram pod znakiem ciężkiej żałoby i smutku. Rozstał się z życiem doczesnym, po krótkiej chorobie na zapalenie płuc w poniedziałek, dnia 20-go stycznia o godz. 6-tej rano, ś. p. Kazimierz Esden-Tempski.

Nie ma zapewne nikogo w społeczeństwie naszym, który nie znałby życia i działalności Zmarłego. A jednak wydaje mi się, że spełnieniem długu wdzięczności naszej i obowiązkiem wobec historii naszego życia społecznego jest, żeby stwierdzić doniosłe dzieło życiowej twórczości tego wielkiego Syna Ziemi Pomorskiej.

Sprawie polskiej służy od zarania Odrodzonej Rzeczypospolitej. Powołany w roku 1918 na stanowisko naczelnika wydziału w tworzącym się wówczas Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych, już w końcu roku następnego przeniesiony zostaje do Ministerstwa b. Dz. Pruskiej z równoczesnym awansem do stopnia dyrektora departamentu i zamianowaniem komisarycznym prezydentem Pomorskiej Izby Rolniczej.

Czynność tę rozpoczyna dnia 20 stycznia 1920 r., wkraczając razem z władzami państwowymi, obejmującymi zarząd województwa, na Pomorze, do Torunia. Od tej chwili datuje się praca Zmarłego nad tą instytucją, którą dzisiaj tu reprezentujemy. Praca prawdziwie twórcza, gdyż w braku odpowiednich podstaw prawnych, tak w zakresie administracyjnym, jak i finansowym, w braku jakiegokolwiek bądź dziedzictwa po Zachodnio-Pruskiej Izbie Rolniczej, trzeba było podstawy te tworzyć, w okresie postępującej dewaluacji pieniądza obrotnością różnorodną skarbowość Izby zasilać, cały szereg przepisów ustawowych przepracowywać, do nowych warunków dostosowywać i zmianę ich przez miarodajne władze państwowe przeprowadzać. W tych czynnościach wstępnych, spoczywających wyłącznie na inicjatywie Zmarłego, daje On dowód gruntownego przygotowania naukowego do zadania, które zostało Mu przez władze państwowe poruczone

i wykazuje niezwykłą sumienność, pracowitość i zdolności organizacyjne, które zostają uwieńczone wykończeniem strukturalnym Izby i przygotowaniem jej aparatu do pracy terenowej.

W czerwcu roku 1922 kończy się okres dwuletni Tymczasowej Izby i powstaje Pomorska Izba Rolnicza z wyboru, a ś. p. dr. Esden-Tempski, opuszczając etatowe stanowisko w służbie państwowej, zostaje jej pierwszym prezydentem . Odtąd, przez prawie pełne cztery kadencje, bo lat 11, kieruje dalszą rozbudową Izby. Obok centrali, która obejmuje wszystkie działy produkcji rolnej i hodowlanej, powstaje stopniowo sieć szkół rolniczych, dochodząca do maksymalnej liczby 11, kształcących szerokie zastępy młodzieży wiejskiej i promieniujących w terenie pracą fachową swego personelu. Wysiłkiem twórczym Zmarłego organizują się związki hodowców, grupujące w sobie czołowych specjalistów, co staje się źródłem wysokiego poziomu hodowlanego, którym szczycić się może dzisiaj Pomorze.

Trudno jest w ramach krótkiego wspomnienia pośmiertnego objąć słowem ten ogrom ideowych myśli, pracy i trosk, jakie wiązały ś. p. dr. Tempskiego z naszą instytucją; niech o tym potomności mówią szczegółowo wydane Roczniki Izby, które przedstawiają cały ten bogaty mechanizm pracy, a którego On był konstruktorem i motorem.

Pracowita Jego natura i bogaty umysł nie wyczerpywał się tym głównym dziełem Jego życia. Nie było poprostu przedsięwzięcia w dziedzinie społecznej i gospodarczej, w którym by nie był inicjatorem, współtwórcą lub cenionym współpracownikiem. Powstanie Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego, Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych w Toruniu, szeregu placówek przemysłowych, finansowych i handlowych, związanych z rolnictwem, wszędzie aktywnym był Jego logiczny rozum, głęboka wiedza i sumienność wykonania. Naczelną bowiem myślą przewodnią Zmarłego i dogmatem programu gospodarczego było powołanie do życia na tym tak ważnym terenie, stanowiącym bramę wypadową mocarstwowości Polski, samodzielnych jednostek organizacyjnych, wyzwalających inicjatywę społeczną i poczucie odpowiedzialności, jako niezbędnych elementów silnych podstaw Państwa na Pomorzu.

Wreszcie ś. p. dr. Kazimierz Tempski wysoko był ceniony w pracy centralnej, na terenie stolicy. Jako człowiek o szerokim horyzoncie i znakomity ekonomista, zasiada przez długie lata w prezydium Związku Polskich Organizacyj Rolniczych R. P. i w rozmaitych komisjach specjalnych, a gdy pod wpływem komplikacyj kryzysowych w światowym obrocie towarowym szczególna uwaga Rządu kieruje się ku rewizji umów międzynarodowych, zostaje powołany do Państwowej Rady Traktatowej, w której od kilku lat odgrywa rolę wybitną, biorąc udział w zawieraniu traktatów w rozmaitych stolicach Europy. Na tym odcinku pracy widzimy wzmożoną Jego aktywność od chwili, gdy w r. 1933 opuszcza stanowisko prezesa Pomorskiej Izby

Rolniczej. W szczególności powołany zostaje rok temu przez Rząd Rzeczypospolitej na stanowisko przewodniczącego Komisji Mieszanej Polsko-Gdańskiej i przewodniczącego Komisji Rozdzielczej, której zadaniem jest uregulowanie obrotu towarowego w ramach międzypaństwowej umowy Polsko-Gdańskiej. Jest to ostatnie dzieło, które wieńczy pracowity żywot Zmarłego, ostatnia placówka Jego służby publicznej, z której Wola Najwyższego odwołała Go na spoczynek wieczny.

Ubył z pośród nas działacz, którego zastąpić trudno!

Pozostawił nam w spuściźnie szereg wartości trwałych, które stanowić będą nadal oś naszego życia codziennego, rozradzać się będą nadal w niezliczone dobra ludzkie.

Przed kilku dniami u progu naszej instytucji, której był twórcą, żegnaliśmy z bólem serca Doczesne Jego Szczątki; dzisiaj pozwalam sobie stwierdzić, że dobrze zasłużył się On sprawie rolnictwa polskiego, a Ziemia Pomorska, którą szczególnie ukochał, zachowa Go w wdzięcznej pamięci.

Ś. p. Dr. Kazimierz Esden-Tempski

Stan ekonomiczny Rolnictwa Pomorskiego.

Warunki przyrodnicze i ich wpływ na produkcję w roku gospodarczym 1935/36

Przebieg pogody w okresie wiosennym 1935 r. był dla rolnictwa pomorskiego na ogół niekorzystny. Niska temperatura z częstymi przymrozkami i zimnymi opadami, utrzymująca się prawie bez przerwy do końca maja, hamowała wegetację roślin uprawnych i opóźniała wzrost zbóż oraz wschody zasiewów. W dniu 1 maja silny przymrozek (—7°C) uszkodził częściowo zboża, w większych rozmiarach kwiaty drzew moreli, brzoskwiń i porzeczek. Z czereśni mróz uszkodził tylko odmianę „majówkę". Drugi silniejszy przymrozek, który nastąpił w nocy z 1 na 2 czerwca, wyrządził więcej szkód niż przymrozek majowy; zmarzły bowiem wtedy rośliny warzywne, wysadzone do gruntu, jak pomidory, ogórki i rośliny dyniowate. Poza tym zmarzły wysiewki jabłoni, grusz, jesionu i świerka w szkółkach. Również zostały od tego przymrozku dosyć znacznie uszkodzone ziemniaki.

Na skutek niekorzystnych warunków atmosferycznych w sporadycznych wypadkach zaorano rzepaki i jęczmiona ozime oraz dokonano powtórnie siewu buraków. Zasadnicza zmiana w układzie dotychczasowych warunków atmosferycznych nastąpiła w drugiej połowie czerwca. W okresie przedżniwnym pomyślny przebieg pogody znacznie załagodził powstałe szkody i przyspieszył wegetację roślin.

Żniwa rozpoczęły się na Pomorzu w czasie normalnym. Obfite opady deszczowe wstrzymały w ostatniej dekadzie lipca sprzęt zbóż, a kontynuowano je dopiero w sierpniu w warunkach sprzyjających. Żniwa ukończono w połowie sierpnia za wyjątkiem powiatów północnych, gdzie miejscami opóźniły się o 7 do 10 dni. W miesiącu sierpniu panowała posucha, która utrudniała prace przygotowawcze pod zasiewy jesienne i opóźniła siewy zbóż ozimych. Na glebach lekkich siewy częstokroć uskuteczniono w rolę

nadmiernie suchą, a na glebach ciężkich nadto w rolę zbryloną, gdyż brył tych nie można było usunąć przez uprawy przedsiewne. Zaznaczyć należy, że na skutek dostatecznej ilości opadów we wrześniu, posucha na Pomorzu nie wpłynęła hamująco na jesienną wegetację zbóż. W drugiej połowie września przystąpiono do wykopków ziemniaków.

Na ogół jednak warunki atmosferyczne w okresie jesiennym były dla rolnictwa pomorskiego korzystne. Wyjątkowo, jak na ten okres, łagodna i ciepła pogoda z dostateczną ilością opadów atmosferycznych utrzymała się, poza krótkim okresem spadku temperatury w pierwszej i ostatniej dekadzie grudnia, do końca roku 1935. Ładny przebieg pogody pozwolił wykonywać orki zimowe do połowy grudnia. Wykopki oraz dostawy buraków ukończono w drugiej połowie listopada.

Pierwsza połowa okresu zimowego odznaczała się również stosunkowo wysoką temperaturą. Dopiero pod koniec lutego nastąpił gwałtowny spadek temperatury. Najsilniejsze mrozy, przekraczające w niektórych okolicach 23° C, panowały w czasie 20—22 lutego. Potem nastąpiła gwałtowna odwilż i do końca okresu sprawozdawczego temperatura utrzymywała się prawie bez przerwy przeważnie wyżej 0° C. W okresie zimowym, poza krótkim okresem w końcu lutego, opady były stosunkowo nieznaczne. Wegetacja roślin ruszyła w trzeciej dekadzie marca. W tym samym czasie rozpoczęto w pełni prace oraz zasiewy wiosenne.

Choroby i szkodniki

Wpływ warunków atmosferycznych na stan zdrowotny upraw nie pozostał bez wpływu; zwłaszcza wiosna 1935 była bardzo niekorzystna dla rozwoju roślinności.

„Śnieć cuchnącą“ zanotowano tylko w wyjątkowych wypadkach w powiatach: Sępólno, Starogard i Tczew i to w gospodarstwach, które nie zaprawiały pszenicy. Natomiast w większych rozmiarach wystąpiła na pszenicy „głownia pyłkowa“; w powiecie lubawskim stwierdzono ją do 3%. Na owsie w powiecie starogadzkim stwierdzono „głownię pyłkową“ do 7%, w powiecie tczewskim do 10%. Poza tym notowano ją w powiatach: Kartuzy, Kościerzyna, Świecie i Brodnica do 3%. „Głownię pyłkową“ jęczmienia stwierdzono do 2% w powiecie tczewskim.

„Rdzę źdźbłową“ na pszenicy stwierdzono w powiatach: grudziądzkim, brodnickim, świeckim i toruńskim.

Rdzę wieńcową owsa stwierdzono w powiecie brodnickim.

„Rdza brunatna“ żyta i pszenicy wystąpiła w czerwcu powszechnie, lecz większych szkód nie wyrządziła. Poważne szkody na jęczmieniu wyrządziła „Welminthosporioza“ zwłaszcza w powiatach południowych. „Fusariozę“ źdźbeł żyta zanotowano w powiatach: toruńskim, chełmińskim i brodnickim (porażenie 5%).

Na pszenicy i życie poważne szkody wyrządziło letnie pokolenie „muchy heskiej“ w wszystkich powiatach położonych po lewej stronie Wisły. Prócz muchy heskiej, znaczne straty wyrządził „ździeblarz“ (także w powiecie tczewskim). Gorczyca miejscami została zniszczona zupełnie przez „Gniatarza rzepakowca“ (pow.: Toruń, Grudziądz i Lubawa).

Na ziemniakach, podobnie jak w latach poprzednich silnie wystąpiła „czarna nóżka“ do 8%. Choroby wirusowe najsilniej wystąpiły na odmianach: Juli, Erstlingi, Preussen, Industria, Gisevius“, Dyr. Johannsen, a także Beseler.

Straty powstałe wskutek suchej zgnilizny w czasie przezimowania w kopcach dochodziły do 15%. Buraki cukrowe, mocno chorowały na „zgorzel korzeniową siewek“. a w czerwcu plantacje zostały zaatakowane przez „tarczyka mgławego“ tak, że w niektórych wypadkach wskutek żeru zostały przeorane. Kiłę kapuścianą na brukwi i innych roślinach krzyżowych ponownie zanotowano w powiatach północnych: kościerskim, kartuskim! i morskim, oraz w powiatach: działdowskim, brodnickim i chełmińskim. Na uprawach soi zanotowano bakteriozę liści, przy czym tej chorobie najbardziej uległa odmiana Wileńska i Puławska. Na uprawach tytoniu stwierdzono fusariozę, a na koniczynie w powiecie grudziądzkim raka koniczynowego.

Monilioza wiśni występowoła dosyć powszechnie. Największe nasilenie tej choroby zaobserwowano w powiatach: grudziądzkim, lubawskim, brodnickim i morskim. Zbiór wiśni wskutek tego był niski. Robaczywość owoców dochodziła do 50% (przeważnie jabłka). Mączniak amerykański agrestu wystąpił w 80%.

Poza tym zanotowano nowego, poważnego szkodnika na drzewach owocowych „Niestrzępa głogowca“.

Lasy zostały zaatakowane przez „mniszkę“.

Charakterystyka zbiorów

Podług danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego, zbiory sześciu głównych ziemiopłodów w województwie pomorskim były następujące:

w tysiącach q

Nazwa ziemiopłodu	Rok	
	1935	1934
Pszenica	871,3	1.095,8
Żyto	3.604,2	3.730,9
Jęczmień	905,1	902,9
Owies	862,1	854,9
Ziemniaki	14.993,4	15.427,2
Buraki cukrowe	2.823,7	3.183,7

Plon żyta i pszenicy z ha był niższy niż w roku 1934, natomiast zbiór zbóż jarych wypadł nieco wyżej. Zbiór rzepiku był średni; rzepaki wskutek zimowego wymarznięcia prawie powszechnie zawiodły. Znacznie lepszy niż w roku ubiegłym był zbiór grochu. Zbiór sianokosów tak pierwszych, jak i drugich wypadł bardzo słabo.

Kształtowanie się cen produktów rolnych na rynku pomorskim

Na pomorskim rynku zbożowym sytuacja w zakresie cen zbóż i bydła rogatego uległa w ciągu okresu sprawozdawczego znacznemu pogorszeniu, natomiast w zakresie cen trzody chlewnej nieznacznie się poprawiła w stosunku do roku gospodarczego 1934/35.

Na skutek zaniechania premiowania zbóż ceny tychże kształtowały się prawie bez przerwy poniżej poziomu cen, notowanych w poprzednim roku. Porównując poziom cen zbóż w okresie pożniwnym do analogicznego okresu roku 1934/35 można stwierdzić, że ceny żyta i jęczmienia obniżyły się o ca 30%, a ceny pszenicy i owsa o ca 25% na kwintalu. Należy jednak podkreślić, że tendencja cen była zdrowa, gdyż ceny były wyrazem ustosunkowania się podaży do popytu. Podaż zbóż w okresie pożniwnym była stosunkowo niewielka i do końca okresu sprawozdawczego dostosowana do popytu, co tłumaczyć należy większym wykorzystaniem kredytów zaliczkowych i rejestrowych pod zastaw ziemiopłodów oraz zmniejszeniem nacisku ze strony wierzycieli, na skutek zawieszenia wymagalności długów rolniczych. Ponadto niskie ceny nie zachęcały rolników do wyzbywania się zbóż, a raczej do przeznaczenia większej ilości niż w poprzednich latach, na karmę dla inwentarza żywego.

C e n y ż y t a. Z początkiem okresu wiosennego ceny żyta spadły gwałtownie i wykazywały, do okresu pożniwnego, stałą tendencję zniżkową. Spadek cen, notowany w tym okresie prawie na wszystkich giełdach krajowych, spowodowany został przerwaniem zakupów interwencyjnych przez Państwowe Zakłady Przemysłowo-Zbożowe oraz znacznie zmniejszonym eksportem żyta na skutek niskiego kształtowania się cen na rynkach zagranicznych. W miesiącu sierpniu ceny żyta obniżyły się do poziomu 10,72 zł za 100 kg, t. j. do poziomu dotąd nienotowanego. W okresie pożniwnym sytuacja w zakresie cen żyta, uległa nieznacznej poprawie, gdyż poziom tychże podniósł się o około 2 zł na kwintalu i utrzymywał się z małymi wahaniami do końca okresu sprawozdawczego.

C e n y p s z e n i c y. Charakterystycznym objawem był fakt, że spadek cen żyta w okresie wiosennym automatycznie wywarł wpływ na inne gatunki zboża, tak, iż w tym okresie depresja stała się ogólna. Ceny pszenicy również wykazywały, za wyjątkiem krótkiego okresu w maju, stałą tendencję zniżkową i osiągnęły w miesiącu sierpniu poziom 14,32 zł za 100 kg

(przeciętna miesięczna), natomiast w okresie pożniwnym podniosły się znowu o ca 3 zł na kwintalu i utrzymywały się do grudnia prawie na niezmienionym poziomie. Przy końcu okresu sprawozdawczego ceny pszenicy ponownie zwyżkowały i osiągnęły poziom o 4 zł wyższy, niż w analogicznym okresie roku ubiegłego, przy czym zwyżka ta szczególnie uwydatniła się w stosunku do cen żyta. Rozpiętość bowiem między ceną żyta i pszenicy wynosiła około 6 zł.

C e n y j ę c z m i e n i a i o w s a. Tendencja cen jęczmienia i owsa była analogiczna do tendencji cen na rynku zbóż chlebowych. W miesiącu sierpniu ceny tychże zbóż osiągnęły również najniższy poziom, poczem nastąpiła gwałtowna zwyżka, przy czym ceny jęczmienia podniosły się o 2,50 zł, a ceny owsa o 3 zł na kwintalu. W okresie jesiennym ceny jęczmienia nie wykazywały większych zmian, natomiast ceny owsa silnie się wahały w uzależnieniu od pojawienia się na rynku, jako nabywcy, wojska. W ostatnim kwartale roku sprawozdawczego ceny wspomnianych zbóż ujawniły się stałą, aczkolwiek nieznaczną tendencją zwyżkową.

Drugostronne tabele dają pogląd na kształtowanie się ceny zbóż w okresie sprawozdawczym (patrz tab. 1 i tab. 2).

Kształtowanie się cen produktów hodowlanych

Ceny produktów hodowlanych wykazywały w okresie przedżniwnym stałą tendencję zwyżkową, która szczególnie silnie wystąpiła w zakresie cen trzody chlewnej. Porównując poziom cen produktów hodowlanych przy końcu września z analogicznym okresem roku ubiegłego, można stwierdzić, że ceny bydła kształtowały się na ogół na tym samym poziomie, natomiast ceny trzody chlewnej zwyżkowały o około 30%. Zwyżka ta spowodowana w znacznej mierze silnym wzrostem eksportu, na skutek rozszerzenia przez Rząd pomocy dla eksportu produktów hodowlanych, nie została przez rolników dostatecznie wykorzystana, gdyż niski poziom cen w poprzednich latach zmusił rolników do zmniejszenia produkcji, skutkiem czego w pierwszej połowie okresu sprawozdawczego odczuwano brak materiału rzeźnego. W drugiej połowie okresu sprawozdawczego wobec katastrofalnie niskiego poziomu cen zbóż, dała się zauważyć silna tendencja do podniesienia pogłowia produktów hodowlanych, szczególnie trzody chlewnej, co w konsekwencji spowodowało ponowny spadek cen.

Kształtowanie się cen w poszczególnych miesiącach roku sprawozdawczego uwidacznia załączone zestawienie, podane na str. 24 i 25 (tab. 3).

Tabela 1.

Kształtowanie się cen zbóż w okresie sprawozdawczym na giełdzie poznańskiej i bydgoskiej (za 100 kg w zł)

Miesiąc	Pszenica		Żyto		Jęczmień*)		Owies	
	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz
1935 r.								
Kwiecień	15,78	15,50	14,36	14,16	17,63	17,29	14,62	14,47
Maj	16,05	15,50	14,58	14,37	16,90	16,93	15,41	15,15
Czerwiec	15,52	15,43	13,14	13,53	15,90	16,17	15,21	15,32
Lipiec	14,14	14,38	10,99	11,16	13,95	14,11	13,82	14,03
Sierpień	14,36	14,32	10,37	10,72	13,59	13,73	11,77	12,06
Wrzesień	17,17	17,09	12,56	12,70	14,21	14,40	14,43	14,95
Październik	17,87	18,24	13,05	13,22	14,37	14,79	15,39	16,04
Listopad	17,62	17,87	12,42	13,01	14,15	14,12	15,68	15,94
Grudzień	16,70	16,85	12,05	12,31	14,—	13,91	14,27	14,46
1936 r.								
Styczeń	17,80	17,87	12,40	12,54	14,—	13,91	14,07	13,89
Luty	18,53	18,62	12,33	12,63	14,05	14,17	14,14	14,18
Marzec	19,47	19,55	13,04	13,49	14,94	15,08	14,73	15,16

*) przemiałowy.

Tabela 2.

Płacono przeciętnie miesięcznie w złotych za kwintał:

Ziemiopłody	Giełdy	1935									1936		
		kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	styczeń	luty	marzec
Pszenica	Poznań	15,84	16,08	15,54	14,15	14,36	17,22	17,87	17,63	16,71	17,81	18,54	19.55
	Liverpool	15,54	16,15	16,05	15,15	15,87	17,80	19,18	18,29	18,69	19,62	18,67	18,07
	Chicago	19,73	18,46	17,82	18,54	19,97	22,27	22,93	22,14	22,67	22,89	21,71	21,17
	Rotterdam	13,37	13,54	13,49	13,40	14,20	16,73	16,84	15,87	16,70	18,51	18,59	18,—
Żyto	Poznań	14,41	14,71	13,16	10,95	10,32	12,62	13,06	12,41	12,07	12.40	12,34	13,26
	Hamburg	11,—	10,79	10,30	9,34	9,22	10,29	11,20	10,68	11,09	11,81	11,46	11,74
	Chicago	—	—	—	—	—	—	—	11,52	12,11	12,40	13,28	12,48
Jęczmień	Poznań	19,75	—	—	—	—	15,75	15,75	15,65	14,82	14,74	14,66	13,39
	Hamburg	12,03	11,95	11,82	10,49	10,29	11,31	11,67	10,96	11,01	11,36	11.20	11,74
	Chicago	20,92	18,70	19,76	13,93	12,50	14,96	15,05	14,72	14,96	16,43	16,58	16,23
Owies	Poznań	14,87	15,44	15,21	13,82	11,77	14,43	15,39	15.69	14,03	13,96	13.90	14,51
	Liverpool	17,90	19,22	19,38	19,45	—	—	*15,41	14,59	13,89	14,13	14,50	14,27
	Chicago	19.12	16,15	15,44	13,49	11,55	12,21	11,85	11,51	11,37	11,89	11,85	11,07
	Antwerpia	11,49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

*) Zmieniony gatunek

Tabela 3.

Ceny przeciętne miesięczne za 100 kg żywej

Miesiące	BYDŁO ROGATE: Woły				Stadniki				Krowy				Ja
	Pełnomięs. wytucz. woły od 4—7 lat	Woły mięsiste tuczone młode do 3 lat	Młode mięs. niewytucz. i starsze wytuczone	Miernie odżyw. młode i dobrze odżyw. starsze	Buhaje wytuczone pełnomięsiste	Buhaje tuczone mięsiste	Buhaje nietucz. dobrze odżywione starsze	Buhaje miernie odżywione	Krowy wytuczone pełnomięsne	Krowy tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Jałowice wytuczone pełnomięsiste
Rok 1935.													
Styczeń . .	53,60	45,60	35,80	28,—	48,20	37,80	29,—	25,20	52,40	41,40	25,60	20,20	53,60
Luty . . .	50,—	43,—	36,—	28.—	47,—	37,33	31,33	26,—	48,67	41,—	25,—	20,33	50,—
Marzec . .	51,—	45,—	38,75	29,—	46.50	41,50	38'75	28,—	48.—	40,75	26,25	20,—	50,87
Kwiecień .	52,80	44,40	38,40	28,20	48,20	42,40	37,40	28,20	49,40	53,20	28,20	19,—	51,33
Maj	56,25	50,25	44,25	33,25	52,50	46,50	40,25	32,50	54,—	46,75	29,75	19.75	56,25
Czerwiec .	58,50	49,50	44,50	33,50	54,25	47,75	41,50	33,—	54,50	47,50	29,50	19.—	55,33
Lipiec . . .	61,40	53,20	46,40	39,—	58,40	51,90	45,40	37,20	59,20	52,—	34,80	20,60	61,40
Sierpień . .	64,75	56,25	49,—	42,—	62,75	54,50	46,50	40,50	61,75	53,50	36,50	21,-	64,75
Wrzesień .	67,75	57,75	51.50	44,75	61,50	55,—	47,—	41,50	63,—	54,75	37,50	21,—	67,75
Październik	68,50	56,40	49 20	43,40	60,50	54,—	46,40	42,—	62,60	53,—	34,60	19,40	68,50
Listopad .	67,—	55,50	49,—	42,—	58,33	51,—	45,37	40,50	53,—	51,50	33,50	18,25	66,66
Grudzień	60,—	51,33	43,33	38,33	53,—	47,—	42,—	36,33	58,67	47,67	30,67	16,67	60,—
Przeciętne roczne . .	59,29	50,68	43,84	35,78	54,26	47,22	40,90	34,24	56,25	48,58	30,99	19,60	58,87
Rok 1936.													
Styczeń . .	56,20	47,60	41,20	35,20	52.20	46,—	41,—	35,—	54,—	55,40	29,—	16,—	56,40
Luty . . .	56,66	48,66	42.66	34,—	52,66	46,66	40,66	33,33	52,66	45,—	30,—	16,—	56,66
Marzec . .	55,75	48,—	42,—	34,75	52,50	47,50	41,50	34,50	52,75	45,75	31,50	16.—	55,50

wagi w/g targowicy miejskiej w Poznaniu

GATE: łowice			GATE: Młodzież		CIELĘTA				OWCE		ŚWINIE			
Jałowice tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Młodzież odżywiona	Miernie odżywiona	Najprzedn. cielęta wytuczone	Tuczone	Dobrze odżywione	Miernie odżywione	Wytucz. pełnomięs. jagnięta i mł. skopy	Owce tuczone, st. maciory i skopy	Pełnomięsiste od 120–150 kg.	Pełnomięsiste od 100—120 kg.	Pełnomięsiste od 80—100 kg.	Mięsne ponad 80 kg.
46,60	37,—	28,—	28,—	25,80	59,20	51,60	45,—	38,60	59,—	51,—	57,80	53,40	49,40	44,40
43,—	36,—	28,—	29 33	26,33	67,67	55,—	49,33	42,66	59,33	53,—	60,—	55,66	51,33	47,66
43,75	38,75	29,—	28,50	25,50	61,—	53,75	47.50	40,75	60,—	56,—	68,—	62,25	53,75	52,50
44.—	38,—	28,—	28,60	25,80	70,60	61,20	53,40	46,—	61,—	54,—	63.20	58,80	54,60	48,60
49,75	40,—	29,33	33,50	27.50	62,25	53,—	45,25	37,25	—	—	61,87	57,25	53,—	48,25
48,—	34,33	23,66	35,75	31,—	60,50	52,25	46,—	38,62	—	52,—	63,50	59,25	55,—	49,75
53,20	47,40	38,80	39,40	33.60	69,40	61,40	55,20	48,60	62,50	—	84,40	79,—	71,—	63,20
56,25	49,—	42,—	42,—	36,25	81,50	73,75	65,25	55,50	67,—	—	115,—	107,75	99.87	90,—
57,75	51,75	44,75	43,75	38,25	79,75	71,75	64,—	54,50	67,—	—	110,—	100,75	91,75	82,—
56,40	49,60	43,40	43.20	38,40	91,—	80,—	70,60	61,40	68,20	—	105,80	97,60	89,80	81,40
55,50	49,—	42.—	41,25	36,50	70,25	67,67	61,—	49,85	64,50	—	99,25	91.25	84,50	77.25
51,33	44,33	38,33	38,—	35,—	64,—	54,67	48,67	41,67	62,50	53,—	94,—	87,67	80,50	74,33
50,46	42,93	34,60	35,94	31,66	69,18	61,34	54,27	46.28	63,10	53,16	81,90	75,88	69,54	63,28
47,60	41,20	35,20	35,20	32,—	66,40	58,—	51,20	43,20	59,25	48,60	89,20	84,80	79.60	73,60
48,66	42,66	33,66	34,—	31,—	75,33	67,—	59,—	51,33	58,—	45,—	87,66	83,66	79,66	73,33
48,—	42,—	34,—	35.50	32.50	67,25	58,—	50,75	43,25	58,—	45,—	87,—	82,75	79.—	74,25

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA.

I. Zarząd ogólny.

Rok sprawozdawczy 1935/36 był drugim rokiem urzędowania Zarządu Izby, wybranego na okres 3-letni w dniu 5 lutego 1934 r. Posiedzeń zarządu w tym okresie odbyło się 5, a mianowicie: w dniu 9 maja, 14 czerwca, 30 lipca, 12 listopada 1935 r. oraz 16 stycznia 1936 r. Z ważniejszych spraw, załatwianych przez zarząd Izby na posiedzeniach, wymienić należy:

a) przepracowanie budżetu na rok 1935/36 w związku ze skreśleniem niektórych pozycyj przez Pana Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych;

b) zajęcie stanowiska w sprawie dostaw do W. M. Gdańska, a to w związku z dewaluacją guldena gdańskiego;

c) zajęcie stanowiska odnośnie skreślenia zasad rejonów ekonomicznych w związku z reformą podatku gruntowego;

d) przepracowanie tez do memoriału do władz centralnych, a to w związku z memoriałem województw małopolskich w sprawie przesunięcia kontyngentów buraczanych z województw zachodnich na południowe;

e) ustosunkowanie się do nowej formy organizacyjnej Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy;

f) wystąpienie Izby do Pana Wojewody Pomorskiego w sprawie opłat targowych i rzeźnianych;

g) przepracowanie regionalnej charakterystyki klas gruntów ornych, łąk i pastwisk, a to w związku z ustawą o klasyfikacji gruntów do podatku gruntowego;

h) przedyskutowanie i przyjęcie opracowanych przez Komisję Ekonomiczną Izby postulatów rolnictwa pomorskiego i przedłożenie ich przez delegatów Izby na posiedzeniu Komisji Międzyministerialnej Współpracy z Samorządem Gospodarczym, t. zw. Komisji Martinowskiej;

i) przygotowanie wniosków na nadzwyczajne posiedzenie Rady Izby odnośnie kandydatów na delegatów do 4 okręgów wyborczych w związku z odbywającymi się wyborami do Sejmu;

j) przygotowanie wniosku na Radę Izby odnośnie powołania komisyj na podstawie art. 39 rozp. Prezydenta R. P. o izbach rolniczych;

k) udzielenie prawa prowadzenia ksiąg zarodowych oraz wydawania rodowodów i zaświadczeń: Pomorskiemu Towarzystwu Hodowców Bydła Nizinnego, Pomorskiemu Związkowi Trzody Chlewnej i Pomorskiemu Związkowi Hodowców Owiec;

l) wprowadzenie ustawy o państwowym nadzorze nad hodowlą bydła w powiatach: starogardzkim, tczewskim, tucholskim i brodnickim;

ł) wybór delegatów do Wojewódzkiej i Powiatowych Komisyj Klasyfikacyjnych dla podatku gruntowego do Rady Okręgowej Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych w Toruniu;

m) przygotowanie rocznego sprawozdania rachunkowego i sprawozdania z działalności, preliminarza budżetowego na rok 1936/37 oraz uchwalenie cenników za świadczenia i usługi oddawane przez Izbę;

n) zawarcie układów konwersyjnych z wierzycielami w związku z krótkoterminowym zadłużeniem Izby;

o) sprzedaż gospodarstwa rolnego w Łysomicach;

p) załatwienie całego szeregu spraw personalnych i bieżących.

Sprawozdania działów fachowych wykazują, jakim czynnościom, poza powyższymi, załatwionymi na posiedzeniach, poświęcał się Zarząd.

W ciągu okresu sprawozdawczego następujące komisje odbyły posiedzenia:

Komisja	Finansowo-Budżetowa	1 posiedzenie
„	Rewizyjna	2 „
„	Ekonomiczna	3 „
„	Wytwórczości Roślinnej	1 „
„	Doświadczalna	2 „
„	Leśna	1 „
„	Wytwórczości Zwierzęcej	1 „
„	Organizacji Gospod. Małych	2 „
„	Przysposobienia Rolniczego	1 „
„	Kół Gospodyń Wiejskich	1 „

załatwiając na nich cały szereg spraw bieżących, a przede wszystkim przepracowały one przedłożone im przez Biuro Izby plany pracy i przygotowały preliminarze budżetowe na rok 1936/37.

Prócz powyższych komisyj, Zarząd Izby powołał dla załatwienia uprawnień urzędników etatowych specjalną Komisję Weryfikacyjną, która na podstawie przedłożonych dokumentów przez zainteresowanych sprawę tę wszechstronnie rozpatrzyła i przygotowała wnioski na posiedzenie Zarządu odnośnie służby zaliczalnej do wysługi emerytalnej.

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 posiedzenia Rady; pierwsze poświęcone było uchwaleniu budżetu i planu pracy na rok 1936/37, drugie nadzwyczajne, odbyte 31 lipca 1935 r., dokonało wyboru delegatów do 4 okręgowych komisyj wyborczych w związku z odbywającymi się wyborami do Sejmu, oraz przeprowadziło wybór członków komisji zgodnie z § 5 statutu Pomorskiej Izby Rolniczej. Na posiedzeniu tym Rada powołała następujące komisje, określając równocześnie ich zadania oraz ilość osób, które mogły być kooptowane przez poszczególne komisje:

1. Ekonomiczną	członków 5	ilość kooptowanych	4
2. Wytwórczości Roślinnej	„ 5	„ „	2
3. „ Zwierzęcej	„ 7	„ „	5
4. Organizacji Gospodarstw Małych	„ 4	„ „	1
5. Kół Gospodyń Wiejskich	„ 3	„ „	2
6. Przysposobienia Rolniczego	„ 3	„ „	3
7. Doświadczalną	„ 3	„ „	3
8. Leśną	„ 3	„ „	3
9. Majątków Ziemskich P. I. R.	„ 3	„ „	0

Podobnie jak w roku ubiegłym, odbyły się jesienią 1935 r. posiedzenia 5 Okręgowych Rad Rolniczych, poświęcone ustaleniu dla poszczególnych rejonów działalności szkół rolniczych planów pracy, przygotowując równocześnie projekty preliminarzy budżetowych Towarzystw Rolniczych Powiatowych i działów X „Popieranie rolnictwa" do preliminarzy budżetowych samorządów terytorialnych.

Praca władz Izby, poza zagadnieniami natury terenowo-fachowej, szła również w kierunku obrony interesów rolnictwa pomorskiego u Władz Centralnych, przede wszystkim zaś za pośrednictwem Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, jeśli chodziło o interesy całości rolnictwa polskiego. Delegaci Izby brali czynny udział w pracach Związku Izb i Organizacyj Rolniczych w Warszawie, w konferencjach zwoływanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, w Komisji Artykułów Zwierzęcych, w Polskim Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych, w Naradzie Gospodarczej, zwołanej przez czynniki rządowe i w wielu innych, broniąc wszędzie istotnych interesów rolnictwa Pomorza, oraz przedkładając potrzeby rolnictwa pomorskiego. Poza udziałem w konferencjach, Biuro Izby opracowało i przedłożyło czynnikom państwowym, bankowym i spółdzielczym, bądź to za pośrednictwem wybranych ad hoc delegacyj, bądź też w drodze korespondencyjnej, wiele gruntownie opracowanych memoriałów dotyczących potrzeb rolnictwa pomorskiego.

Władze Izby współpracowały również z Biurem Ekonomicznym w Poznaniu, z Wielkopolską Izbą Rolniczą, Izbami Przemysłowo-Handlo-

wymi w Gdyni i Poznaniu, Komisją Aprowizacyjno-Rozdzielczą dla W. M. Gdańska, z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym, Pomorskim Zrzeszeniem Kół Gospodyń Wiejskich, z organizacjami młodzieżowymi i Okręgowym Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych w Toruniu. Również Izba pozostawała w żywym kontakcie z Urzędem Wojewódzkim Pomorskim, w szczególności zaś z Wydziałem Rolnictwa i Reform Rolnych, z Izbą Skarbową w Grudziądzu, z Oddziałami Państwowego Banku Rolnego w Grudziądzu i Gdyni, z Wojewódzkim Biurem do Spraw Finansowo-Rolnych, Starostwem Krajowym i innymi instytucjami, tak bankowymi, gospodarczymi, jakoteż społecznymi.

W dalszym ciągu kontynuowały władze Izby zapoczątkowane w poprzednim okresie sprawozdawczym prace, dotyczące uporządkowania stanu finansowego Izby, rezultatem czego było skonwertowanie prawie wszystkich krótkoterminowych zobowiązań na średnioterminowe, oraz poważne zmniejszenie zadłużenia zewnętrznego, wyrażające się w spłacie kapitału dłużnego w wysokości 72.904,03 zł. Na uwagę zasługuje również dalszy wzrost rezerw kasowych, których zwiększenie w porównaniu do roku sprawozdawczego ubiegłego wynosi ponad 53.000 zł.

Skutkiem zwiększenia rezerw kasowych, dokupu papierów wartościowych, wzrostu różnych aktywów, oraz zmniejszenia zadłużenia Izby, majątek Izby wykazuje dalszy wzrost, wynoszący ponad 185.000 zł w porównaniu do poprzedniego okresu sprawozdawczego. Załączony na końcu niniejszego sprawozdania bilans najlepiej to ilustruje.

Zamknięcie rachunków budżetowych wykazuje, że w ciągu okresu sprawozdawczego Izba posiadała wpływów gotówkowych 1.315.283,55 zł, wobec 1.256.780,13 zł preliminowanych, czyli że wpłynęło więcej o 58.503,42 zł, wydano zaś 1.285.831,67 zł wobec 1.256.780,13 zł preliminowanych, wydano więc więcej o 29.051,54 zł. Osiągnięta nadwyżka 29.451,88 zł jest dowodem, że władze Izby prowadziły gospodarkę oszczędną, mimo to nie zmniejszyły w niczym zakresu działalności Izby, owszem, na wielu nawet odcinkach prace poważnie zwiększono.

Konsekwentna polityka Zarządu Izby, mająca na celu stworzenie odpowiednich rezerw, któreby pozwoliły przetrwać okres przednówkowy, została uwieńczona w roku sprawozdawczym pomyślnym wynikiem, gdyż Zarząd mógł prowadzić prace swe już normalnie, nie napotykając z tej strony na większe trudności.

Pewną ilustracją działalności Izby może być również korespondencja, jaką Izba w okresie sprawozdawczym otrzymała, oraz korespondencja wysłana, którą załatwiono zainteresowanych, udzielając im odpowiedzi na zapytania.

Poniższe zestawienie obrazuje na tym odcinku prace Biura Izby

W p ł y w y:

Wydział	Administracyjny	8.729
„	Ekonomiczny	3.589
„	Wytw. Roślinnej	9.143
„	Wytw. Zwierzęcej	10.180
„	Organ. i Rach. Gospod.	6.542
„	Leśnictwa	2.042
„	Oświaty Rolniczej	3.662
	Razem	43.887

W y s ł a n o:

Listów	zwyczajnych	68.808
„	poleconych	1.097
„	ekspresowych	241
„	za zaliczeniem	404
„	doręczonych w/m	3.635
przekazów		1.541
telegramów		221
paczek		1.405
	Razem	77.352

Sprawozdanie to nie byłoby kompletnym, gdyby choć w kilku słowach nie wspomnieć o wytężonej i ofiarnej pracy wszystkich pracowników tak fachowych, jakoteż i kancelaryjnych, którzy mimo stale pogarszających się warunków uposażeniowych, z prawdziwym oddaniem się pracowali na powierzonych im odcinkach, wcielając w życie nakreślone przez władze Izby plany pracy. W dużej mierze dzięki ich pracy, rolnictwo pomorskie potrafiło sobie zdobyć w szeregu rolnictwa innych województw na wielu odcinkach produkcyjnych miejsce pierwsze, a tam gdzie z różnych przyczyn inne województwa Pomorze wyprzedzały, z roku na rok krokiem szybkim posuwa się rolnik pomorski naprzód, aby zająć jeśli już nie pierwsze, to w każdym razie miejsce honorowe.

II. Wytwórczość roślinna.

W roku sprawozdawczym 1935/36 prace Wydziału ograniczały się do samej wytwórczości roślinnej, w przeciwieństwie do roku poprzedniego, w którym Wydział obejmował swą działalnością całą produkcję tak roślinną jak i zwierzęcą. Wytwórczość zwierzęcą wydzielono z tego Wydziału w osobny Wydział Wytwórczości Zwierzęcej.

Zakres czynności Wydziału w roku sprawozdawczym obejmował następujące działy (referaty):

1. doświadczalnictwo polowe;
2. ogrodnictwo;
3. melioracje rolne;
4. prace Zakładu Doświadczalnego w Kończewicach;
5. ochrona roślin;
6. nasiennictwo;
7. stacja oceny nasion;
8. laboratorium chemiczne;
9. łąkarstwo.

Poza tym naczelnik Wydziału p. inż. J. Buczek współpracował z samodzielnym Związkiem Plantatorów Buraków Cukrowych i Związkiem Producentów Nasion Oleistych. Brał udział w wielu konferencjach dotyczących klasyfikacji gruntów, w związku z wykoniem ustawy o reformie rolnej na Pomorzu.

A. DOŚWIADCZALNICTWO ROLNICZE

W okresie sprawozdawczym Izba kontynuowała poprzednią swą pracę w zakresie doświadczalnictwa polowego. Akcją doświadczalną objęty był cały teren Pomorza, a była ona uzupełnieniem prac Zakładu Doświadczalnego w Kończewicach; Zakład ten bowiem, będący głównym ośrodkiem pracy doświadczalnej, ze względu na szczupłość personelu i z przyczyn natury technicznej, nie jest w stanie działalnością swą objąć dalszych terenów.

W r. 1935/36 akcja doświadczalna prowadzona była w 5 Kołach Doświadczalnych zwykłych, a to: w Kole Doświadczalnym Tczewskim, Toruńskim, Kijewskim, Lisewskim i Kościerskim, w 5 Kołach Doświadczalnych Osadniczych: Brodnicko-Działdowskim, Grudziądzko-Wąbrzeskim, Świeckim, Chojnicko-Sępoleńskim i Kaszubskim oraz w ośrodku rolnym Państwowej Średniej Szkoły Hodowlano-Rolniczej w Grudziądzu i Szkoły Rolniczej Pomorskiej Izby Rolniczej w Pawłowie. Ilość członków Kół Doświadczalnych w r. 1935/36 wynosiła 192, a łączny obszar objęty Kołami około 8.000 ha.

W Kołach Doświadczalnych zwykłych, będących dobrowolnymi zrzeszeniami rolników z pośród własności większej, średniej i mniejszej, prowadzone są przede wszystkim doświadczenia ścisłe 4—7-powtórzeniowe zarówno odmianowe, uprawowe jak i nawozowe.

Koła Doświadczalne zwykłe prowadzone są przeważnie przez kierowników lub nauczycieli właściwych terenowo szkół rolniczych. Jedynie Koło Doświadczalne Toruńskie posiada samoistnego kierownika nie związanego bezpośrednio z Izbą Rolniczą, zaś Koło Doświadczalne Tczewskie prowadzi dojazdowo referent doświadczalnictwa w Izbie. Koła Doświadczalne osadnicze pokrywające się terenowo z instruktoriatami osadniczymi, kierowane są przez odnośnych instruktorów osadniczych, a członkami ich są osadnicy. Są to zatem Koła typowo małorolne. W Kołach tych prowadzona jest przede wszystkim akcja pokazowa, bezpowtórzeniowa, doświadczalnictwo zaś ścisłe ograniczone jest do roślin pastewnych i okopowych jako nastręczających mniej trudności dla właściciela gospodarstwa przy sprzęcie.

Tematy doświadczeń we wszystkich ośrodkach doświadczalnych o charakterze ogólniejszym inicjuje Izba, często w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych. Tematy zaś do doświadczeń o charakterze lokalnym wychodzą od kierowników i członków Kół Doświadczalnych.

Potrzebne do doświadczeń odmiany roślin uprawnych i nawozy dostarcza Izba członkom Kół Doświadczalnych bezpłatnie. Ponadto Izba udziela Kołom Doświadczalnym zwykłym subwencji w kwocie 750—1,200 zł rocznie, a osadniczym 100—150 zł. Izba lustruje i kontroluje w terenie pracę Kół Doświadczalnych oraz bierze udział przez swego delegata w dorocznych zebraniach Kół, na których omawiane i objaśnione są wyniki doświadczeń z ostatniego roku i wskazówki z nich wypływające oraz we wspólnych objazdach doświadczeń przez członków Kół Doświadczalnych w okresie wegetacyjnym.

W sezonie wiosennym i jesiennym 1935 r. przeprowadziła Izba we wszystkich ośrodkach doświadczalnych ogółem 171 doświadczeń ścisłych, z czego w Kołach Doświadczalnych zwykłych 140, osadniczych 25 i ośrodkach szkół rolniczych 6 oraz 282 pokazów i upraw próbnych. W doświad-

czeniach ścisłych badane były zagadnienia odmianowe, nawozowe, uprawowe, pory i gęstości wysiewu omal z wszystkimi roślinami uprawnymi, mającymi szersze zastosowanie w gospodarstwie rolnym. W akcji zaś pokazowej, zgrupowanej głównie w Kołach Osadniczych, zwrócono specjalną uwagę na rośliny pastewne, ze względu na duże ich znaczenie w gospodarstwach osadniczych i dotkliwy nieraz brak pasz. Tak więc założono w Kołach 65 upraw próbnych kapusty pastewnej, 35 końskiego zębu, 13 czumizy, 7 przelotu, 5 łubinu słodkiego, 1 nostrzyku oraz 76 pokazów łąkowych nawozowych i z podsiewem.

W r. 1935 opracowane zostały sprawozdania fachowe za r. 1934 z Kół Doświadczalnych zwykłych: Tczewskiego, Toruńskiego, Kijewskiego, Lisewskiego i Kościerskiego, łącznie około 100 stron druku. Sprawozdania te wydawane staraniem Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie przy Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych, rozprowadzane są wśród członków Kół Doświadczalnych i okolicznych rolników oraz wśród wszelkich zainteresowanych osób i instytucyj.

Dotychczasowy nagromadzony materiał z 10-letniej pracy doświadczalnej Izby na terenie całego Pomorza zezwolił już na opracowywanie wskazówek dotyczących nawożenia, doboru odmian itp. roślin uprawnych, opartych na wynikach doświadczeń. Wskazówki te opracowane zostały rejonowo w formie popularnych i treściwych ulotek p. t. „Najważniejsze wskazówki rolnicze" dla następujących grup powiatów: 1) Brodnica, Lubawa, Działdowo; 2) Tczew, Starogard, Grudziądz, Wąbrzeźno, Chełmno, Toruń; 3) Świecie, Tuchola, Sępolno, Chojnice; 4) Kościerzyna, Kartuzy i powiat Morski. Łączny nakład ulotek wynosił każdorazowo przed sezonem jesiennym 1935 r. i wiosennym 1936 r. po 32.000 egz., z czego około 24.000 rozsyłano pod indywidualnymi adresami rolników, a około 8.000 do Szkół Rolniczych, zarządów Kółek Rolniczych, instruktorów rolnych i osadniczych, gospodarstw przykładowych, członków zespołów Przysposobienia Rolniczego, organizacyj i związków młodzieżowych, sołectw, składów nawozów sztucznych itp.

Ulotki te dotarły zatem omal wszędzie i w zupełności spełniły swoje zadanie, co uwidacznia się w coraz liczniejszych zapytaniach kierowanych do Izby o bliższe wyjaśnienia, omawianych w ulotkach zagadnień i zwiększonych zamówieniach na kwalifikowane, a doradzone odmiany roślin uprawnych, nawozy sztuczne itd.

Poza tym wyniki doświadczeń o ogólniejszym znaczeniu i wynikające z nich wskazówki omówione zostały w pogadankach radiowych i kilku artykułach w „Kłosach".

Dotychczasowa praca Izby fachowo-doświadczalna i wynikająca z niej popularyzacyjno-oświatowa wywiera w gospodarstwach zrzeszonych w Kołach Doświadczalnych, a następnie i okolicznych, wpływ coraz wyraź-

niejszy. Gospodarstwa te wprowadzają do swoich warsztatów takie odmiany zbóż, okopowych i pastewnych, które wyróżniały się w doświadczeniach, stosują, mimo kryzysu, właściwe a opłacalne nawożenie sztuczne, oraz stosują się do wyników doświadczeń na temat najwłaściwszej pory i ilości wysiewu, uprawy pielęgnacji, zaprawiania roślin itp.

Tak więc praca Izby na odcinku doświadczalnictwa polowego przyczynia się do potanienia kosztów produkcji i przynosi realne korzyści rolnictwu pomorskiemu.

B. OGRODNICTWO

Z początkiem roku sprawozdawczego nastąpiła zmiana na stanowisku inspektora ogrodniczego. To też okres pierwszych kilku miesięcy, musiał być zużyty na zapoznanie się z terenem, stanem prac dotychczas wykonanych, oraz opracowaniem planu działania na najbliższą przyszłość.

Izba w ogólnych założeniach dąży przede wszystkim do opracowania **na odcinku ogrodniczym, szerszego planu pracy** na dłuższy okres, który obejmowałby wytyczne akcji dla poszczególnych powiatów względnie rejonów.

Opracowanie takiego planu wymagać będzie dłuższego czasu; bardzo często bowiem należy, pomimo niezupełnie sprzyjających warunków przyrodniczych, przeprowadzić pewne zagadnienia, gdyż warunki ekonomiczne swymi cechami dodatnimi niwelują ujemne warunki klimatyczne. Sprawy te jednak wymagają dokładnego przestudiowania. Takim zagadnieniem jest sprawa upraw ogrodniczych w powiatach przymorskich.

To też w pracy swej Izba dąży tylko do takiego nastawienia produkcji, jakie pokryłoby zapotrzebowania wewnętrzne rynku pomorskiego.

Prace Izby w dziedzinie ogrodnictwa są o tyle utrudnione, że Izba ze względów budżetowych dysponuje tylko jednym pracownikiem w tym dziale. Tymczasem teren nastawiony przez zaborców i dość ciężkie warunki przyrodnicze, na produkcję wyłącznie roślin zbożowych i okopowych, wymaga specjalnie dużych zabiegów i starań, aby to nastawienie zmienić i przystosować się do warunków wytworzonych obecnie.

Stosunkowo największy wpływ na zmianę nastawienia produkcji gospodarstw, w kierunku zwiększenia produkcji owoców i warzyw, wywierała Izba w gospodarstwach powstających z parcelacji.

Zakładanie sadów

Akcja zakładania sadów nabiera coraz żywszego tempa.

We wszystkich gospodarstwach osadniczych zakładane były sady handlowe o powierzchni od 0,3 do 0,5 ha.

W roku sprawozdawczym sadów takich miało powstać 497, ze względu jednak na trudności wynikłe wskutek późnego zagospodarowania osad, udało się posadzić tylko 241 sadów na powierzchni około 120 ha.

Warunki zakładania sadów zostały w roku sprawozdawczym zmienione o tyle, że za ryczałtową sumę zakłada się sad, oraz dostarcza się dla pewnego kompleksu sadów opryskiwacz do walki ze szkodnikami.

Poza tym w każdej miejscowości, czy też rejonie, Izba urządzała kurs sadowniczy o programie zapoznającym rolników z pielęgnacją młodego sadu i walką ze szkodnikami.

Wszystkie zakładane sady pomyślane są jako sady handlowe i zakłada się je w danej miejscowości lub nawet rejonie z jednolitych odmian, odpowiadających najlepiej warunkom glebowym, klimatycznym i ekonomicznym. Zwraca się głównie uwagę na jabłonie odmian zimowych, a w powiatach nadmorskich na owoce pestkowe jak czereśnie i wiśnie deserowe, znajdujące łatwy zbyt na letniskach.

W sadach osadniczych wysadzono ogółem ok. 12.000 drzew w następujących miejscowościach:

Wykaz sadów założonych w roku 1935/36 w gospodarstwach osadniczych

Powiat	Miejscowość	Ilość sadów	Ilość nowych sadów w powiecie
Chełmno	Stolno	24	
„	Józefkowo	33	
„	Krusin	15	
„	Trzebskie Pole	28	
„	Jeleniec	26	126
Świecie	Gawroniec	34	34
Sępolno	Sypniewo	37	
„	Suchorączek	17	54
Kościerzyna	Niedamowo	11	
„	Góra	17	28
	Razem		242

Opieka nad sadami

W pierwszym rzędzie Izba zmierzała do rozciągnięcia należytej opieki nad nowo posadzonymi sadami. Do celu tego dąży Izba przez:

1. lustracje sadów połączone z pokazami praktycznymi;
2. urządzanie lotnych kursów sadowniczych;
3. poradnictwo;
4. publikacje w tygodniku „Kłosy";
5. pogadanki radiowe.

Lustracyj połączonych z pokazami praktycznymi, jak cięcie koron, zabezpieczanie drzew przed mrozem, racjonalny sposób zbioru, pakowania itp. dokonano w około 30 miejscowościach, przy czym zlustrowano ca 300 sadów. Program wszystkich kursów urządzanych przez Izbę przewidywał zawsze pokazy prac w sadach.

Szkółkarstwo

W roku sprawozdawczym Izba opracowała spis szkółek drzew owocowych na Pomorzu. Była to praca wstępna do zamierzonej w roku przyszłym kwalifikacji Szkółek drzew. Pracę tę prowadzi się łącznie ze Stacją Ochrony Roślin. Na terenie Pomorza zarejestrowano 34 szkółki (przeważnie małe i bez znaczenia).

Przy lustracji szkółek zwraca się uwagę na stosowanie odpornych na mróz przewodnich, oraz produkcje odmian w ramach doboru ustalonego przez Komisję Pomologiczną.

Izba, biorąc pod uwagę warunki klimatyczne Pomorza (wiatry) — rozpoczęła w roku sprawozdawczym propagandę za sadzeniem drzew półpiennych.

Poza tym zwracano uwagę na produkcję w szkółkach taniego materiału na osłony dla sadów, przy czym zalecano głównie krzewy i drzewa nie podlegające chorobom i szkodnikom drzew owocowych, jak dzika śliwa kaukaska „ałycza" oliwnik (Eleagnus angustifolia) tdp.

Działalność oświatowa

Prace Izby w tym dziale zmierzały do jak najszybszego rozszerzenia wiadomości fachowych, głównie wśród właścicieli gospodarstw powstałych z parcelacji, w których z reguły zakłada się sady.

Do celu tego dążyła Izba przez organizowanie jednodniowych kursów sadowniczych, łącznie z ochroną roślin.

Program powyższych kursów obejmował najważniejsze wskazówki dotyczące sadzenia i pielęgnacji, szeroko uwzględniał uprawy pod sadem oraz ochronę roślin.

Plan wykładów układany był łącznie ze Stacją Ochrony Roślin i Inspektoratem osadniczym. Obecnie od roku sad jest wydzielany z ogólnego planu płodozmiennego w gospodarstwie osadniczym i traktowany jako uprawa specjalna. Także na kursach tych kładło się nacisk na zwiększenie uprawy warzyw (pod sadem) na własne potrzeby. W powiatach przymorskich zwracano uwagę na handlową produkcję truskawek dla Gdańska, Gdyni i pobrzeża morskiego.

W roku sprawozdawczym kursów takich zorganizowano 54 (47 wiosną r. b.) przy uczestnictwie 2439 osób. Kursy wiosenne urządzano przeważnie w miejscowościach skupiających większą ilość gospodarstw powstałych z parcelacji i posiadających osady.

Wszyscy uczestnicy kursów otrzymali komplety ulotek Stacji Ochrony Roślin, dotyczących walki ze szkodnikami i chorobami drzew owocowych oraz najważniejszych rolnych.

Według powiatów ilość kursów i uczestnictwo przedstawia się następująco:

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestników	Ilość uczestników w powiecie
1	Toruń	Toruń	68	
2	Chełmża	„	26	
3	Kończewice	„	72	
4	Kamionki	„	52	
5	Brąchnowo	„	35	
6	Toruń	„	60	
7	Chełmża	„	75	388
8	Wielkołąka	Wąbrzeźno	38	
9	Wałyczyk	„	30	68
10	Jabłonowo	Brodnica	30	
11	Karbowo	„	37	
12	Brodnica	„	130	
13	Brodnica	„	46	243
14	Ostrowite k.Jabłonowa	Lubawa	78	78
15	Działdowo	Działdowo	104	104
16	Szarnoś	Grudziądz	20	
17	Białachowo	„	30	50
18	Robakowo	Chełmno	34	
19	Stolno	„	26	
20	Paparzyn	„	20	
21	Starogród	„	53	
22	Czarże	„	150	283
23	Jeżewo	Świecie	43	
24	Laskowice	„	55	
25	Konopat	„	18	
26	Bochlin	„	35	
27	Świecie	„	150	301
28	Kolincz	Starogard	9	
29	Zielona Góra	„	19	
30	Stara Jania	„	33	
31	Smętowo	„	28	
32	Bielawki	„	25	
33	Ciecholewy	„	33	147
34	Subkowy	Tczew	110	
35	Mała Słońca	„	14	
36	Janowo	„	19	
37	Pelplin	„	60	203

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestników	Ilość uczestników w powiecie
38	Niedamowo	Kościerzyna	23	
39	Nowe Gołębiewko .	„	20	
40	Góra	„	18	
41	Fosbuta	„	27	88
42	Łapin	Kartuzy	42	
43	Borcz	„	19	
44	Kartuzy	„	60	121
45	Kłanino	Morski	60	
46	Starzyno	„	52	
47	Mrzezino	„	57	
48	Wyszecino	„	32	201
49	Konarzyny	Chojnice	24	
50	Zamarte	„	28	
51	Sośno	„	20	
52	Chojnice	„	40	112
53	Więcbork	Sępolno	6	
54	Sypniewo	„	46	52
		Razem		2439

Poza tym w tygodniku „Kłosy" personel fachowy Izby ogłosił około 30 artykułów i wzmianek poświęconych praktycznym zagadnieniom ogrodniczym.

Także w prasie i przez radio prowadziła Izba akcję oświatową oraz propagandę zwiększenia spożycia owoców i warzyw, zarówno w gospodarstwie rolnym jak i w miastach. W tym celu Inspektorat opracował ulotkę w formie broszurki, która była rozdana w 2000 egzemplarzy na pokazie ogrodniczym w Toruniu.

Na tymże pokazie, staraniem Izby, były wygłaszane dla zwiedzających odpowiednie referaty.

Przez radio wygłoszono 8 pogadanek dla rolników, opracowanych przez Inspektorat Ogrodniczy Izby na następujące tematy:

1. Opakowanie i przesyłka owoców jagodowych (czerwiec).
2. Warzywa w odżywianiu wsi (lipiec).
3. Zbiór, sortowanie i opakowanie jabłek (sierpień).
4. Sadzenie drzew owocowych (wrzesień).
5. Nawożenie pod warzywa (październik).
6. Jesień w sadzie i ogrodzie (listopad).
7. Sad w drobnym gospodarstwie (styczeń).
8. Uprawy międzyrzędowe w sadzie (luty).

Działalność warzywnicza

Ze względu na szczupłość personelu fachowego działalność warzywnicza ograniczała się do wykładów w ramach kursów sadowniczych, gdzie uprawę warzyw traktuje się jako uprawy pod drzewami, głównie na własny użytek.

Większą uwagę poświęca Izba podniesieniu jakościowemu i ilościowemu produkcji truskawek, głównie w powiatach kaszubskich wśród drobnych rolników.

Zagadnienie zbytu

W roku sprawozdawczym, w związku z wyłaniającą się możliwością uzyskania kredytów na budowę przechowalni, Izba rozpoczęła badanie rynków zbytu na płody ogrodnicze w Gdyni.

Dalsza jednak praca w kierunku zorganizowania rynku musiała być zahamowana, wobec braku w Gdyni odpowiednich urządzeń (hale targowe — magazyny itp.). Drugim ważnym przyczynkiem jest brak zorganizowanej produkcji.

Izba w dalszym ciągu, o ile zmienią się tylko warunki w Gdyni (powstanie hal i handlu hurtowego) dążyć będzie do takiego nastawienia producentów, aby Gdynia była bezpośrednio zaopatrywana w płody ogrodnicze.

Szkółka drzew Pomorskiej Izby Rolniczej

Prowadzona przez Izbę szkółka drzew owocowych i ozdobnych ma charakter placówki pionierskiej; na Pomorzu bowiem szkółkarstwo jest rozwinięte niedostatecznie. Szereg drobnych szkółek, prowadzonych często niefachowo, nie jest w stanie pokryć rosnącego z roku na rok zapotrzebowania materiału szkółkowego. Szkółki Izby, produkując obecnie prawie że wyłącznie odmiany należące do doboru ustalonego przez Komisję Pomologiczną, i odstępując znaczne ilości młodego uszlachetnionego materiału do dalszej hodowli mniejszym szkółkom, wywierają poważny wpływ na oblicze, tworzącego się, sadownictwa handlowego na Pomorzu.

Po uzyskaniu majątku Kończewice, w formie długoterminowej dzierżawy na cele doświadczalne, postanowiono tam przenieść również i szkółki, by skoncentrować w jednym miejscu możliwie więcej agend Izby. Zgodnie z planem likwidowano w tym roku produkcję drzewek w Piwnicach, a rozszerzano w Kończewicach.

Z materiału w Piwnicach sprzedano wiosną około 12.000 drzew owocowych i 14.000 drzew i krzewów ozdobnych, jesienią sprzedano ca 15.000 drzew owocowych.

Plan produkcji szkółek w Kończewicach ustalono na dłuższy okres w ten sposób, że szkółki będą stopniowo rozszerzane do powierzchni

ca 25 ha, po czym nastąpi rotacja. Dąży się do produkcji rocznej 50.000 drzew doborowej jakości.

Stan nasadzeń w Kończewicach przedstawia się następująco:

R O K	Jabłonie	Grusze	Czereśnie	Śliwy	Karły
1934	14.000	7.000	5.000	—	2.000
1935	21.000	10.000	7.000	7.000	7.000
1936	35 000	15.000	14.000	14.000	7.000
Razem	70.000	32.000	26 000	21.000	16.000

C. MELIORACJE ROLNE

Wobec braku odpowiednich kredytów na wykonanie szczegółowych melioracyj, jak odwodnienie łąk i drenowanie pól, w okresie sprawozdawczym, Izba melioracyj takich nie zorganizowała.

Działalność Izby w dziedzinie melioracji była wskutek tego ograniczona i obejmowała głównie czynności natury ogólnej jak następuje:

1. ekspertyz melioracyjnych dokonano w 3 wypadkach;
2. dokonano zdjęć i opracowano projekt odwodnienia łąk o obszarze ok. 25 ha oraz zdjęto ok. 10 ha nieużytków celem opracowania projektu ich wyrównania;
3. dokonano w 1 miejscowości niwelacji wykopanych rowków dla sączków i zbieraczy, celem ułożenia w tych rowkach rurek z należytym spadem, dokonano w 3 miejscowościach pomiarów i niwelacji rowów odpływowych oraz opracowano projekty rozbudowy tych odpływów dla celów odwodnienia przyległych terenów łąk i pól;
4. brano udział w komisjach kolaudacyjnych na terenie 2-ch spółek wodnych;
5. wykonano pomiar majątku o obszarze 60 ha oraz podział 41 ha na 8 równych pól wraz z opracowaniem mapy gospodarczej i sporządzeniem kilku egzemplarzy tej mapy dla celów gospodarczych;
6. Izba udzielała różnych porad fachowych zainteresowanym w biurze i drogą korespondencji, sporządzono w biurze i kopiowano wykresy i mapy statystyczne dla innych działów Izby, udzielano pomocy Wydziałowi Leśnictwa Pomorskiej Izby Rolniczej w pracach pisemnych, opracowano obszerne sprawozdania ze stanu udzielanych w swoim czasie przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych na opracowanie projektów technicznych i pomoc melioracyjną na Kaszubach zasiłków zwrotnych względnie subwencji itp.

W ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego pracownik działu melioracyjnego zatrudniony był przeważnie w referacie łąkarskim wsprawach akcji łąkarskiej.

D. ŁĄKARSTWO

Prace na odcinku łąkarskim i opiekę nad zagospodarowaniem zielonych użytków podjęła Izba z dniem 1 kwietnia 1935 r., t. j. z chwilą kreowania inspektoratu łąkarskiego przy Wydziale Wytwórczości Roślinnej.

Program prac został opracowany w porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim. Chodziło bowiem o objęcie opieką i zapoczątkowanie zagospodarowania przede wszystkim tych kompleksów łąkarskich, które w okresie sprawozdawczym były przez Urząd Wojewódzki — meliorowane.

Objekty powyższe o obszarze od 50 do 1.500 ha zostały zlustrowane i zbadane pod względem botanicznym i glebowym, po czym opracowano plan ich rolniczego zagospodarowania. Badania tych kompleksów wykazały, że nie wszędzie stosunki wodne zostały przez przeprowadzenie podstawowych melioracyj na tyle uregulowane, aby móc przystąpić do zagospodarowania ich w całości. W sprawie dalszego szczegółowego odwodnienia resp. nawodnienia niektórych obszarów, wystąpiła Izba z odpowiednimi wnioskami do Urzędu Wojewódzkiego.

Równocześnie z powyższymi pracami, prowadziła Izba akcję propagandową, mającą na celu uświadomienie zainteresowanych rolników o potrzebie i konieczności właściwego zagospodarowania łąk i pastwisk.

Propagandę prowadzono przy pomocy komunikatów i fachowych artykułów umieszczonych na łamach „Kłosów" — jak i też pogadanek i kursów łąkarskich organizowanych w większych ośrodkach łąkarskich, w końcu przy pomocy różnych pokazów, które mają na celu przekonać zainteresowanych rolników o opłacalności nawożenia, podsiewania i zakładania nowych łąk i pastwisk.

Kursy łąkarskie organizowała Izba na terenach Spółek Wodnych i tych Kółek Rolniczych, których członkowie posiadają większe kompleksy łąkarskie. Na kursach pouczano rolników o sposobie zagospodarowania zielonych użytków, informowano o kredytach uruchomionych na ten cel przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, udzielano wskazówek dotyczących zakładania pokazów itp. W okresie sprawozdawczym zorganizowała Izba kursów łąkarskich 36, w których udział wzięło 1.189 rolników.

W roku sprawozdawczym przeprowadziła Izba następujące pokazy łąkowe:

52 pokazów nawozowych,
6 „ uprawowych (założenie nowych łąk),
7 „ „ (podsiew starych łąk),
2 pokazy z tępieniem chwastów szerokolistnych.

Równolegle z ilustrowaną powyżej akcją pokazów łąkowych, przeprowadziła Izba wśród osadników 50 pokazów demonstracyjnych z pełnym nawożeniem i pielęgnacją łąk, oraz 32 doświadczeń ścisłych przeprowadzonych przez Zakład i Koła Doświadczalne.

Podjęta przez Izbę akcja łąkarska spotkała się z życzliwym ustosunkowaniem się terenu. Zainteresowanie zielonymi użytkami znacznie wzrosło. Dowodem tego liczne zgłoszenia o lustracje łąk i pastwisk, porady i wskazówki. Dalej masowe zgłoszenia o kredyty na zagospodarowanie zielonych użytków, skutkiem czego przyznana przez Ministerstwo Rolnictwa suma 10.000 zł na zagospodarowanie nie wystarczyła i Izba musiała prosić o dalsze kredyty w wysokości 20.000 zł, które zostały jej przyznane w okresie sprawozdawczym.

Do akcji zagospodarowania łąk i pastwisk przy pomocy kredytu, który rozdzielała Izba w formie nasion i nawozów, przystąpiła Izba dopiero na wiosnę, po gruntownym przygotowaniu gleb łąkowych do obsiewów i podsiewów.

Przy pomocy kredytów zagospodarowała Izba Rolnicza niżej wyszczególnione obszary łąk i pastwisk:

Powiat:	Kredyty na: założenie nowych łąk i pastwisk w ha	na podsiew starych łąk w ha	wyłącznie na nawożenie łąk w ha	Uwagi
Toruński	6.31,00	1.00.00	24.50.00	
Wąbrzeski	0,50.00	0.75.00	4.75.00	
Chełmiński	0.50,00	—	—	
Grudziądzki	3.25.00	0.75,00	2.00.00	
Brodnicki	1.25.00	—	1.00.00	
Lubawski	3 00.00	—	—	
Działdowski	1.00 00	3.75.00	60.25.00	
Świecki	7,25,00	3.50 00	8.25.00	
Sępoleński	1,00.00	—	2.50.00	
Chojnicki	5.25.00	10.25.00	46.75.00	
Starogardzki	0.55.00	—	—	
Tczewski	6.25 00	6 25.00	5.00.00	
Kościerski	11.50.00	—	11.25.00	
Kartuski	3.00,00	—	—	
Morski	1.00.00	—	47.50.00	
razem	51.61.00	26.25.00	213.75.00	

Nawozy pobierali pożyczkobiorcy w powiatowych składach konsygnacyjnych na wystawione przez Izbę bony. Mieszanki nasion traw do

obsiewu nowozałożonych łąk i podsiewu starych wysyłała Izba bezpośrednio kredytobiorcom.

Ponadto za gotówkę zagospodarowano nowych łąk i pastwisk 16,53 ha; podsiano starych 4,06 ha.

Poza tym bezpośrednio za pośrednictwem Izby, jak i też na skutek propagandy nawieziono znaczne połacie łąk i pastwisk nawozami mineralnymi. Cyfry te nie dadzą się dokładnie uchwycić. Znajdują one swój wyraz w zwiększonej konsumcji nawozów mineralnych na wiosnę b. r., która wzrosła w tym roku o 25 procent w porównaniu z tym samym okresem ub. roku.

Produkcję nasion traw na terenie Pomorza zapoczątkowała Izba przez założenie plantacji nasion traw na obszarze 9,5 ha w czterech gospodarstwach, które z czasem rozszerzą swą produkcję. Plantacje te mają na celu wyprodukowanie nasion traw potrzebnych dla zaspokojenia potrzeb Pomorza.

Poza tym założyła Izba u 3 drobnych rolników małe reprodukcje nasion traw o łącznym obszarze 3.250 m², które mają służyć do pokrycia zapotrzebowania ich własnych gospodarstw łąkowych.

Wielką przeszkodą w akcji łąkarskiej jest brak potrzebnych narzędzi do upraw łąkowych, o które porobiła Izba starania.

Również brak personelu instruktorskiego utrudniał, a w przyszłości jeszcze bardziej utrudni większe postępy na odcinku łąkarskim, zwłaszcza zagospodarowanie większych kompleksów.

E. ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY KOŃCZEWICE

Rok sprawozdawczy stanowi dalszy ciąg działalności Zakładu zapoczątkowanej w 1923 r. w Dźwierznie i jest równocześnie trzecim rokiem działalności Zakładu w nowym warsztacie pracy, Kończewicach.

Sprawozdanie obejmuje doświadczenia zapoczątkowane w latach ubiegłych, nowe tematy doświadczeń założonych w Kończewicach, oraz prace związane z organizacją Zakładu na nowej placówce.

Z powodu konieczności należytego wyrównania pól, przeznaczonych pod stały teren doświadczalny, wszystkie doświadczenia w roku sprawozdawczym były założone na polach rezerwowych fermy.

Działalność fachowa Zakładu obejmowała:

a) prowadzenie doświadczeń na polach Zakładu;
b) akcję doświadczeń zbiorowych u okolicznych rolników;
c) prowadzenie stacji meteorologicznej II rzędu, obserwacyj fenologicznych, oraz przesyłanie depesz meteorologiczno-rolniczych;
d) działalność wydawniczą, oświatowo-rolniczą i popularyzacyjną;

e) prace związane z prowadzeniem fermy;

f) hodowlę zbóż ozimych.

W okresie sprawozdawczym założono poniżej wymienione doświadczenia, które na jesieni zostaną zebrane, a opracowane metodycznie wyniki zostaną ogłoszone drukiem w sprawozdaniu fachowym.

Sezon jesienny 1935 r.

Doświadczenia odmianowe:

1. porównanie 17 odmian żyta ozimego;
2. „ 21 „ pszenicy ozimej;
3. „ 6 „ jęczmienia ozimego;
4. „ 12 „ rzepaku ozimego.

Doświadczenia nawozowe:

1. badanie potrzeb nawozowych gleby pod pszenicę ozimą;
2. badanie potrzeb nawozowych rzepaku ozimego z uwzględnieniem form nawozów fosforowych;
3. porównanie działania supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod pszenicę ozimą;
4. porównanie działania obornika zwykłego i przefermentowanego przy zastosowaniu różnych upraw pod buraki cukrowe.

Doświadczenia uprawowe:

1. doświadczenie pielęgnacyjne z żytem ozimym;
2. „ pielęgnacyjno-nawozowe z pszenicą ozimą;
3. „ pielęgnacyjne z pszenicą ozimą;
4. „ uprawowe z rzepakiem ozimym.

Doświadczenia różne:

1. doświadczenie z mieszankami odmian żyta ozimego;
2. „ „ „ pszenicy ozimej;
3. zaprawianie nasienia siewnego pszenicy ozimej przeciw śnieci;
4. zaprawianie nasienia siewnego żyta ozimego;
5. czas wysiewu różnych nawozów potasowych pod ziemniaki;
6. przykrywanie lucerny.

Sezon wiosenny 1936 r.

Doświadczenia odmianowe:

1. porównanie 15 odmian owsa;
2. „ 17 „ jęczmienia jarego;
3. „ 10 „ pszenicy jarej;

4. porównanie 4 odmian prosa;
5. „ 11 „ kukurydzy;
6. „ 4 „ ziemniaków „Industria" różnego pochodzenia;
7. „ 8 „ ziemniaków wczesnych;
8. „ 32 „ ziemniaków późnych i średnio późnych;
9. „ 12 „ buraków cukrowych;
10. „ 9 „ buraków pastewnych;
11. „ 6 „ kapusty pastewnej;
12. „ 6 „ grochu;
13. „ 4 „ lucerny (zapoczątkowane w r. 1934);
14. „ 12 „ lucerny (zapoczątkowane w r. 1935);
15. „ 4 „ lnu (na ziarno);
16. „ 5 „ konopi;
17. „ 6 „ maku;
18. „ 3 „ soi;
19. „ 4 „ słonecznika na ziarno;
20. Doświadczenie ekologiczne z odmianami tytoni Wirginia.

Doświadczenia nawozowe:

1. badanie potrzeb nawozowych gleby pod buraki cukrowe;
2. badanie potrzeb nawozowych łąki (wpływ następczy);
3. badanie potrzeb nawozowych gleby pod lucernę (wpływ następczy);
4. badanie potrzeb nawozowych gleby pod jęczmień jary, oraz wpływ dawkowania P. K. i N.;
5. intensywność nawożenia kainitem na łąki (wpływ następczy);
6. wpływ zwiększenia dawek superfosfatu na plony ziarna (wpływ następczy);
7. intensywność nawożenia azotem w saletrzaku na łąkę (wpływ następczy);
8. wartość użytkowa nawozów azotowych pod buraki cukrowe;
9. porównanie działania saletry sodowej syntetycznej z siarczanem amonu pod buraki cukrowe;
10. wpływ kompostu stosowanego po przerywce na plony buraków cukrowych;
11. wpływ dawek superfosfatu na plony buraków cukrowych;
12. wpływ dawek superfosfatu na plony jęczmienia jarego;
13. wpływ dawek tlenku potasu na plony grochu;
14. wpływ dawek tlenku potasu na plony koniczyny czerwonej;
15. doświadczenie z nowym produktem fosforycznym „P" pod buraki cukrowe;

16. wpływ kompostu stosowanego pogłównie na plony pszenicy ozimej;
17. wpływ kompostu na plony buraków cukrowych (w/g profesora B. Niklewskiego);
18. oznaczenie wartości produkcyjnej kompostów pod jęczmień jary;
19. wpływ wapnowania na plony lucerny (wpływ następczy);
20. doświadczenie z kompostowaniem łąki (wpływ następczy);
21. wpływ wapnowania na plony buraków cukrowych;
22. intensywność nawożenia azotem pod buraki cukrowe.

Doświadczenia uprawowe:

1. wpływ czasu przerywki i czasu kopania na plony buraków cukrowych;
2. wpływ roślin ochronnych na plony lucerny (wpływ następczy);
3. doświadczenie z gęstością siewu lnu węgierskiego gruboziarnistego;
4. wpływ bronkowania na plony jęczmienia jarego;
5. porównanie działania bronki i uprawy międzyrzędowej pod jęczmień jary;
6. wpływ gęstości siewu na plony buraków cukrowych.

Doświadczenia różne:

1. wpływ zaprawiania nasienia buraczanego na plony buraków cukrowych;
2. doświadczenia z uprawą słonecznika na paszę;
3. porównanie różnych roślin pastewnych;
4. czas stosowania nawozów potasowych pod buraki cukrowe.

Poza tym na terenie Zakładu założono poletka demonstracyjne ze sposobami sadzenia ziemniaków, poletka pokazowe gorczycy, rycynusu, abutilonu, cykorii, rzepiku jarego, łubinu słodkiego, wiązanki wrotyczowej, trawy sudańskiej i czumizy oraz ogródek botaniczny traw, roślin pastewnych i innych.

Doświadczenia zbiorowe w okolicy:

Dział ten jest uzupełnieniem prac samego Zakładu, a dla miejscowego rolnictwa ma dodatnie znaczenie.

Prowadzenie tego działu umożliwione jest dzięki otrzymywanej subwencji od Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu na akcję zakładania doświadczeń z burakami cukrowymi, jedną z ważniejszych roślin pod względem gospodarczym tutejszego okręgu.

Akcja ta zapoczątkowana została w roku 1927 i jest prowadzoną bez przerwy, zyskując ogólne zainteresowanie i uznanie. Dorobek tej akcji

przedstawia się bardzo poważnie w postaci całego szeregu wyników z przeprowadzonych doświadczeń i omówiony jest w fachowych sprawozdaniach Zakładu oraz w prasie fachowej.

Na terenach powiatów toruńskiego, wąbrzeskiego i chełmińskiego założono następujące doświadczenia:

Sezon jesienny 1935 r.

1. Doświadczenie z odmianami żyta ozimego:
   Zelgno — p. Cybula.
2. Badanie potrzeb nawozowych rzepaku ozimego z uwzględnieniem form nawozów fosforowych:
   Pluskowęsy — p. Kalksteinowa (2 dośw.);
   Lubianka — p. W. Tchórzewski.
3. Porównanie działania supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod pszenicę ozimą:
   Pluskowęsy — p. Kalksteinowa (2 dośw.);
   Mlewo — p. J. Kamiński.
4. Badanie potrzeb nawozowych pod pszenicę ozimą:
   Mlewo — p. J. Kamiński.

Sezon wiosenny 1936 r.

1. Doświadczenie z odmianami jęczmienia jarego:
   Mlewo — p. J. Kamiński.
2. Doświadczenie z odmianami ziemniaków:
   Zelgno — p. Płoski;
   „ p. Wzorek;
   Paparzyn — p. Skopiński.
3. Doświadczenie z odmianami lnu:
   Zelgno — p. Cybula.
4. Doświadczenie z odmianami prosa:
   Zelgno — p. Cybula.
5. Badanie potrzeb nawozowych gleby pod buraki pastewne:
   Mlewo — p. J. Kamiński;
   Paparzyn — p. Skopiński.
6. Badanie potrzeb nawozowych gleby pod buraki cukrowe:
   Zalesie — p. Mellin;
   Biskupice — p. Rybka;
   Warszewice — p. Hulewiczowa.
   Przystań pod Chełmżą — p. Grützmacher;
   Kamionka — p. Reza;

7. Intensywność nawożenia azotem w saletrze wapniowej i saletrzaku pod buraki cukrowe:
   Mlewo — p. J. Kamiński;
   Zalesie — p. Mellin.
8. Intensywność nawożenia azotem w saletrze wapniowej pod buraki cukrowe:
   Warszewice — p. Hulewiczowa;
   Zelgno — p. Cybula.
9. Porównanie działania nawozów azotowych pod buraki cukrowe:
   Zalesie — p. Mellin;
   Kończewice — p. Majewicz.
10. Intensywność nawożenia fosforem w supertomasynie pod buraki cukrowe:
   Mlewo — p. J. Kamiński;
   Przystań pod Chełmżą — p. Grützmacher;
   Kończewice — p. Młodzianowski;
   Pluskowęsy — p. Kalksteinowa.
11. Intensywność nawożenia potasem w kainicie pod buraki cukrowe:
   Pluskowęsy — p. Kalksteinowa;
   Warszewice — p. Hulewiczowa.
12. Wpływ nawożenia solą potasową i kalimagiem na plony ziemniaków:
   Gostkowo — p. Woziwoda.

Razem doświadczeń zbiorowych w okolicy założono 34, w tem 19 z burakami.

Stacja Meteorologiczna

W Zakładzie Doświadczalnym prowadzona jest stacja meteorologiczna II rzędu, należąca do sieci stacji meteorologicznych Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie. Spostrzeżenia dokonywane są regularnie trzy razy dziennie. Notuje się temperaturę powietrza,nasycenie powietrza parą wodną, ciśnienie barometryczne, temperaturę gruntu na różnych głębokościach, stopień zachmurzenia, kierunek i siłę wiatru, oraz opady atmosferyczne. Prowadzone są również systematyczne spostrzeżenia fenologiczne. Wyniki spostrzeżeń w opracowaniach miesięcznych wysyła się do Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie, poza tym obszerniejsze omówienie czynników meteorologicznych każdego roku umieszcza się w fachowym sprawozdaniu Zakładu.

Działalność wydawnicza, oświatowo-rolnicza i popularyzacyjna

Działalność w okresie sprawozdawczym polegała na opracowaniu i wydaniu drukiem sprawozdań za rok 1934/35 w ilości 300 egzemplarzy, komunikatów wiosennych i jesiennych w ilości po 2000 sztuk, oraz popu-

larnych artykułów w „Kłosach" na aktualne tematy i ogłaszanych w takim czasie, ażeby rolnik praktyk mógł je ewentualnie wykorzystać jeszcze w bieżącym sezonie.

Poza powyższym działalność oświatowo-rolnicza i popularyzacyjna polegała na wygłaszaniu pogadanek i referatów na zebraniach Kółek Rolniczych, Związku Ziemian, Kół Porad Sąsiedzkich itp. oprowadzaniu po polu doświadczalnym wycieczek, w których wzięło udział w roku sprawozdawczym około 800 osób, udzielaniu podczas oprowadzania objaśnień, porad i wskazówek fachowych, których udzielano również w miarę zgłaszania się rolników ustnie, pisemnie lub telefonicznie. Zakład Doświadczalny dostarczał także, w miarę możności, okolicznym rolnikom, na dogodnych warunkach, pierwsze odsiewy uszlachetnionych zbóż siewnych w odmianach najodpowiedniejszych dla warunków agrologicznych naszego rejonu. W okresie sprawozdawczym dostarczono: 21 tryków, 4 owce, 22 knurki zarodowe, 13 maciorek, 68 prosiąt, 3 kaczki, 3 kaczory, 9 kur, 16 kogutów, 133 kurczęta, 903 jaj kurzych i 184 jaj kaczych wylęgowych, 829½ q. zbóż ozimych, 391 q. zbóż jarych, 420 q. ziemniaków, 33 q grochu, 11 q. różnych innych nasion.

Poza tym Zakład utrzymuje stacje knura, stadnika, ogiera i tryków.

Ferma

Przeprowadzono remont gruntowny budynków gospodarczych. Powiększono inspekta oraz suszarnię ogniową i powietrzną do tytoniu na powierzchnię 9 ha, założono szkółki drzew na przestrzeni dalszych 3 ha, założono sad owocowy z 400 drzew oraz przygotowano teren pod nowe szkółki i sad, powiększono ilościowo inwentarz żywy i przeprowadzono równocześnie jego selekcję pod względem jakościowym. Zakupiono dla fermy 2 tryki i 1 maciorę.

Hodowla zbóż

Od roku 1931 prowadzona jest hodowla zbóż. Wszystkie odmiany, jako odmiany oryginalne zostały zarejestrowane przez Sekcję Centralną do Spraw Nasiennictwa w rejestrze wstępnym.

Hodowane są następujące zboża:

Jęczmień ozimy Mamut Jeleński — mało wymagający, bardzo wczesny, nadaje się na gleby ciężkie i średnio ciężkie.

Żyto ozime Białoruskie — średnio wymagające, pora dojrzewania średnia, zimotrwałe, nadaje się na gleby cięższe, średnio ciężkie i lżejsze; hodowla jego datuje się od roku 1913.

Pszenica ozima Jeleńska Zimotrwała (o ziarnie białym i kłosie luźnym) — pochodzi z miejscowej, zimotrwała, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio ciężkie.

P s z e n i c a o z i m a Z n a j d a J e l e ń s k a (o kłosie zbitym i ziarnie czerwonym) — pochodzi również z miejscowej, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio ciężkie.

W roku sprawozdawczym porównywano: 8 linii jęczmienia ozimego, 15 linii pszenicy ozimej „Jeleńskiej Zimotrwałej“, 13 linii pszenicy ozimej „Znajda“ i 14 linii żyta ozimego „Białoruskiego“.

Pszenica Jeleńska Zimotrwała i jęczmień ozimy Mamut Jeleński cieszą się w rejonie Zakładu wielkim zainteresowaniem.

F. OCHRONA ROŚLIN

Oficjalną służbę fitosanitarną sprawują w Polsce Stacje Ochrony Roślin przydzielone administracyjnie do właściwych Izb Rolniczych. Z tego tytułu jest Izba Rolnicza powołana do czuwania nad stanem zdrowotnym roślin uprawnych na jej terenie działania, a przede wszystkim do zwalczania chorób i szkodników roślin, jak i chwastów ustawą przewidzianych. Stacja współpracuje przy kwalifikacji ziemiopłodów i wydaje świadectwa zdrowotności na rośliny eksportowane i importowane oraz prowadzi rejestrację występujących chorób i szkodników. Dane o chorobach Izba wysyła do Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego, zaś o szkodnikach do Warszawskiej Stacji Ochrony Roślin. Izba poza tym udziela bezpłatnych porad i daje wskazówki, jak i kiedy zwalczać choroby i szkodniki roślin, co czyni za pomocą artykułów w „Kłosach“ i prasie lokalnej oraz w stałych zaleceniach Stacji Ochrony Roślin umieszczanych w biuletynie Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego. Choroby i szkodniki roślin, które w roku sprawozdawczym posiadały większe gospodarcze znaczenie, są umieszczone w części ogólnej w dziale „Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego“ za rok 1935/36.

Działalność praktyczna

1. Z w a l c z a n i e r a k a z i e m n i a c z a n e g o.

Na wiosnę rozprowadzono wyłącznie za pośrednictwem Izby 7.855.87 kwintali ziemniaków-sadzeniaków odmian rakoodpornych do miejscowości posiadających grunta zarażone i zagrożone rakiem ziemniaczanym jak i do miejscowości zobowiązanych do uprawy ziemniaków rakoodpornych, na podstawie § 12 rozp. Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych o zwalczaniu raka ziemniaczanego. Ziemniaki te zostały rozprowadzone do 141 miejscowości w ośmiu powiatach. Zaopatrzonych zostało razem 2.759 gospodarstw w ziemniaki rakoodporne. Poza tym rozprowadzono 1.500 q. sadzeniaków odmian rakoodpornych do gospodarstw reprodukujących te ziemniaki i to

przeważnie do tych okolic, które będą w przyszłości objęte zarządzeniem o przymusowej uprawie ziemniaków rakoodpornych. Przymusowi nabywcy tych ziemniaków korzystali z subwencji Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, przeznaczonej na obniżenie ceny kupna oraz częściowo z bezprocentowego kredytu Państwowego Banku Rolnego.

Gospodarstwa nabywające sadzeniaki rakoodporne w celu ich dalszej produkcji, korzystały wyłącznie z bezprocentowego kredytu. W czasie kwitnienia ziemniaków Izba dokonała lustracji odmianowej w gospodarstwach posiadających grunta zarażone i zagrożone rakiem ziemniaczanym oraz w gospodarstwach zobowiązanych na podstawie § 12 do uprawy ziemniaków rakoodpornych, celem stwierdzenia, czy wydane zarządzenia są respektowane i czy gospodarstwa te stosownie do obowiązujących przepisów uprawiają ziemniaki rakoodporne. Zlustrowano wszystkie gospodarstwa w 179 miejscowościach.

Lustracji dokonywał personel Izby łącznie z 3 lustratorami specjalnie w tym celu zaangażowanymi. W czasie lustracji odmianowej dokonano zarazem lustracji upraw ziemniaczanych w 9 powiatach, w wyniku której wykryto 4 nowe ogniska raka ziemniaczanego. W związku z tym Izba opracowała dla nowo porażonych miejscowości projekty zarządzeń dla poszczególnych starostw w celu umiejscowienia tej choroby oraz dla Urzędu Wojewódzkiego projekty nowych i rozszerzonych okręgów ochronnych raka ziemniaczanego.

W myśl planu akcji zwalczania raka, ułożonego przez Izbę już w r. 1934, Izba wystąpiła ponownie z projektem do starostw w celu wydania na podstawie § 12 rozp. o zwalczaniu raka ziemniaczanego zarządzenia przymusowej uprawy ziemniaków rakoodpornych w 534 miejscowościach w powiatach: morskim, kartuskim, kościerskim, chojnickim, tucholskim, starogardzkim, sępoleńskim, świeckim, działdowskim i lubawskim. Zarządzenie to ma na celu zabezpieczenie tych miejscowości przed wystąpieniem raka ziemniaczanego.

W okresie sprawozdawczym Izba wydała 380 świadectw zdrowotności na wywóz ziemniaków z okręgów ochronnych.

W celu poinformowania jak najszerszego ogółu rolników o planie akcji zwalczania raka, została wydana ulotka omawiająca szczegółowo cały plan akcji aż do r. 1939 wraz z opisem odmian rakoodpornych i rozesłana w ilości 6.000 sztuk w teren.

2. Kontrola i wydawanie świadectw zdrowotności.

W okresie wiosennym Izba wydała z centrali oraz za pośrednictwem szkół rolniczych 530 świadectw fitosanitarnych na ziemniaki wywożone

za granicę na ogólną ilość 78.000 q., w tym 267 świadectw do Belgii, 187 do Francji, 74 do Szwajcarii i 2 do Niemiec.

Na jesieni wydano 505 sztuk świadectw na 77.424 q. ziemniaków, w tym do Belgii 346 świadectw, 23 do Francji, 78 do Szwajcarii, 18 do Włoch, 30 do Portugalii, 3 do Marokko, 3 do Uruguayu i 1 do Hiszpanii.

Świadectw fitosanitarnych na wywóz innych roślin żywych Izba wydała: 3 świadectwa na nasiona buraczane na ilość 23.000 kg, świadectw na 600 sztuk drzewek orzechów i 1 świadectwo na 12.500 kg cebuli.

Świadectw zdrowotności na wwóz wystawiono: 57 sztuk na 5.804.765 kilogramów jabłek, 4 na 3.547 kg pomidorów, 2 na 2.288 kg śliwek i 3 świadectwa na 9.550 kg kłębów buraka cukrowego.

3. Zwalczanie korówki wełnistej.

W związku z zwalczaniem korówki wełnistej, która podlega przymusowemu tępieniu, zbadano 11 szkółek drzew owocowych. Poza tym przy wszystkich wyjazdach służbowych lustrowano okoliczne sady. W wyniku tych lustracji stwierdzono 2 nowe stanowiska tego pasożyta w powiecie toruńskim i chełmińskim.

W roku sprawozdawczym ukazała się nowelizacja rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych o tępieniu korówki wełnistej.

Na zasadzie tej noweli Izba wystąpiła do Urzędu Wojewódzkiego o wydanie zarządzenia zakazu sprzedaży drzewek owocowych ze szkołek nie posiadających certyfikatów zdrowotności wystawionych przez odnośne Stacje Ochrony Roślin; ma to na celu zapobieżenie dalszemu rozprzestrzenianiu się tego groźnego pasożyta jabłoni. Jak w latach poprzednich, tak i w tym roku podano Warszawskiej Stacji Ochrony Roślin zanotowane stanowiska korówki wełnistej, z wykreśleniem ich w odnośnej mapce.

4. Tępienie ostu, berberysu i chwastów.

Walka z ostami i berberysem została przeprowadzona przez istniejące gminne i miejskie komitety ochrony roślin. W celu skuteczniejszego przeprowadzenia walki z chwastami, zostały urządzone tygodnie tępienia chwastów, jeden tydzień w czerwcu a drugi w sierpniu. Do wszystkich komitetów na urządzane „tygodnie tępienia", Izba wysłała ulotki i plakaty p. t. „Chwasty a ochrona roślin" i „Precz z ostami".

W okresie sprawozdawczym pracownicy Izby stwierdzili ponownie 27 stanowisk berberysu w powiatach: Toruń, Chełmno i Grudziądz. Berberys na polecenie Izby został wytępiony.

5. Współpraca Ochrony Roślin w kwalifikacji ziemiopłodów.

Personel Stacji Ochrony Roślin, stosownie do swych czynności, brał częściowo udział przy uznawaniu ziemniaków. W pracowni zaś oznaczono 136 okazów chorób i szkodników, oddanych przez kwalifikujących do kontroli i oznaczenia.

6. Zwalczanie innych chorób i szkodników.

Poza zwalczaniem raka ziemniaczanego, Izba najwięcej czasu i uwagi poświęcała zwalczaniu chorób i szkodników drzew i krzewów owocowych. W tej akcji istnieje ścisła współpraca z inspektoratem ogrodnictwa Izby, albowiem nie ulega najmniejszej wątpliwości, że należyty rozwój naszego owocarstwa krajowego jest w znacznym stopniu uzależniony od stanu zdrowotnego kultur sadowniczych. To też na wszystkich kursach i pokazach z działu ogrodniczego był obecny pracownik służby ochrony roślin, wygłaszając pogadanki z dziedziny chorób i szkodników drzew owocowych. Poza tym wygłoszono referaty jak tępić pasożyty drzew na zebraniach organizowanych przez komitety ochrony roślin w powiatach: Działdowo, Lubawa, Świecie, Tuchola, Starogard, Sępolno, Chojnice, Kościerzyna, Kartuzy i Morski, a także na zebraniach ogrodników w Toruniu, Brodnicy i Chełmży. Również personel służby ochrony roślin brał udział w konferencjach instruktorów osadniczych i instruktorów Tow. Rolniczych Powiatowych, gdzie poinformował zebranych o aktualnych zagadnieniach chorób i szkodników w czasie sprawozdawczym, kładąc główny nacisk na zwalczanie chorób i szkodników drzew owocowych.

W akcji zwalczania pasożytów sadowych, wybitnie pomagały Izbie szkoły rolnicze i instruktorzy org. gosp. Szkoły rolnicze w Brodnicy, Chełmży, Świeciu, Kowalewie i w Pawłowie, posiadają z Izby opryskiwacze, które wypożyczają okolicznym gospodarstwom. Same szkoły wykonują demonstracyjne pokazy opryskiwania wśród większych skupień sadów i tak Szkoła Rolnicza w Brodnicy wykonała 12 pokazów demonstracyjnych i opryskiwacz wypożyczyła w 22 wypadkach; szkoła w Chełmży wykonała 2 pokazy i wypożyczyła w 24 wypadkach, przy czym opryskano 1590 drzew; szkoła w Pawłowie urządziła 1 pokaz, a z opryskiwacza korzystało 14 gospodarstw; szkoła w Kowalewie urządziła 1 pokaz a z opryskiwacza korzystało 7 gospodarstw. Instruktorzy org. gosp. prowadzili pod kierunkiem Izby 10 sadów przykładowych, w których zostały wykonane wszystkie zabiegi wchodzące w skład racjonalnej ochrony drzew owocowych wraz z 4-krotnym opryskiwaniem drzew.

Ponadto Izba w porze zimowej wysłała do wszystkich komitetów ochrony roślin ulotki, traktujące o środkach zapobiegawczych w sadach w porze zimowej przeciwko późniejszemu wystąpieniu szkodników sadowych.

Z 4 opryskiwaczy Izby korzystali przeważnie mieszkańcy miasta Torunia i okolicy. Opryskiwacze były wykorzystane w 111 wypadkach. Na wiosnę Izba rozprowadziła 6 kwintali odpadków tytoniowych do zwalczania pasożytów roślinnych.

Jako czynność zleconą z końcem roku kalendarzowego Izba wysłała do Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego wykaz zbadanych i zanotowanych chorób z terenu pomorskiego oraz dostarczyła dane o występowaniu wołka zbożowego w młynach i śpichrzach pomorskich. Do Stacji Ochrony Roślin w Warszawie Izba wysłała kartki rejestracyjne wszystkich szkodników zanotowanych w okresie sprawozdawczym. Chorób w tym czasie oznaczono 113 rodzaji, szkodników 198 gatunków, które wystąpiły na roślinach uprawnych.

7. Poradnictwo.

W okresie sprawozdawczym zbadano 286 nadesłanych lub przyniesionych okazów chorych względnie uszkodzonych roślin; wyniki badań podano zainteresowanym do wiadomości. Ponadto w 47 wypadkach opracowano odpowiedzi na nadesłane do Izby zapytania z dziedziny zwalczania chorób lub szkodników; odpowiedzi na te pytania udzielono na łamach „Kłosów" lub na piśmie.

8. Doświadczenia nad skutecznością środków do zwalczania chorób i szkodników roślin.

Przeprowadzono jedno doświadczenie nad środkiem do odparowywania szklarni (preparat bez nazwy). Drugie doświadczenie przeprowadzono z „Nikotanem ekstra" także do odparowywania szklarni. Ostatni okazał się skuteczny o stężeniu 1.5 gr. na 1 m³. Poza tym wykonano doświadczenie „trójchloretilenu" do tępienia szkodników ziemnych (drutowce, pędraki, rolnice).

Z doświadczeń zleconych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych wykonano doświadczenie nad zwalczaniem struposza jabłkowego (fusicladium dendriticum) i owocówki jabłkówki (carpocapsa pomonella).

Prace propagandowo-oświatowe

Kursy i odczyty z zakresu ochrony roślin Izba urządziła w 40 miejscowościach przy udziale 1880 osób.

Praktycznych pokazów zwalczania chorób i szkodników środkami chemicznymi Izba przeprowadziła 14 przy udziale 390 osób.

W okresie sprawozdawczym Izba wydała w zakresie ochrony roślin 24 publikacyj popularnych, umieszczonych w organie Izby „Kłosy“ oraz w prasie lokalnej. Odczytów przez radio wygłoszono 15, a komunikatów radiowych podano 27. Ponadto miesięcznie podawała Izba Rolnicza zalecenia Stacji Ochrony Roślin w biuletynie Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego. Wydawnictw propagandowych w postaci ulotek i plakatów, z dziedziny ochrony roślin, rozpowszechniono około 25.000 sztuk z tytułami:

1. Chwasty a ochrona roślin;
2. Precz z chwastami;
3. Chrabąszcz majowy;
4. Akcja walki z rakiem ziemniaczanym na Pomorzu;
5. Czem i kiedy opryskiwać drzewa owocowe;
6. Pospolite szkodniki drzew owocowych;
7. Walka z gąsienicami na drzewach owocowych;
8. Znaczenie ptaków dla ochrony roślin;
9. Korówka wełnista.
10. Wołek zbożowy.

Ulotki zostały rozdane wśród uczestników obecnych na pogadankach, odczytach i konferencjach oraz rozprowadzone wśród członków gminnych i miejskich komitetów ochrony roślin.

G. NASIENNICTWO

Sprawy z zakresu nasiennictwa rolniczego załatwiał Referat Nasiennictwa. Z nich na pierwszy plan wysuwało się kwalifikowanie przez Izbę roślin uprawnych. Akcję tę przeprowadzano na tych samych zasadach, co w roku poprzednim; również opłaty za kwalifikowanie pozostały niezmienione.

Z odmian zagranicznych zbóż i ziemniaków były dopuszczone do kwalifikowania tylko nieliczne. O warunkach kwalifikowania i sprzedaży materiału nasiennego zakwalifikowanego podawane były komunikaty w prasie pomorskiej i przez Rozgłośnię Toruńską.

W poniższym zestawieniu podaje Izba dla każdego gatunku kwalifikowanej w okresie sprawozdawczym rośliny: ilość odmian, ilość hektarów z kwalifikowanymi roślinami i ilość hektarów pod roślinami, kwalifikowanymi w roku poprzednim, a to celem zorientowania o zaszłych przesunięciach.

Zestawienie roślin zakwalifikowanych — według gatunków

L. p.	Gatunek rośliny	Ilość odmian	Ilość hektarów w r. 1935	Ilość hektarów w r. 1934
1	Pszenica ozima	13	161 65	113.—
2	Żyto ozime	12	308.95	310.75
3	Jęczmień ozimy	2	3 50	5.—
4	Pszenica jara	2	6.—	9.50
5	Jęczmień jary	5	38 —	31.—
6	Owies	6	50.—	24.—
7	Groch	5	38.75	30 50
8	Łubin	2	113.42	2 50
9	Soja	1	1 25	1.50
10	Buraki pastewne	2	53.—	46.—
11	Koniczyna	1	10 —	10 -
12	Len	1	5.50	—
13	Mak	—	-	2.50
14	Czumiza	1	5.10	0.10
15	Seradela	1	2.—	—
16	Ziemniaki.	47	1914.80	1347.82
	Razem	101	2711.92	1934.17

Gospodarstw, które zgłosiły swoje ziemiopłody do zakwalifikowania, było w roku 1935-tym 166; jest to ich najwyższa ilość, jaka się zgłosiła od początku działalności Izby, dotychczasowa bowiem ich najwyższa ilość wynosiła 125 w roku 1928; zaznacza się przy tym, że minimalna ilość, mianowicie 68, przypadła na rok 1933; ta ilość wzrosła w roku następnym do 115; więc wzrost z roku 1934 na 1935 wynosi 44 procent.

Ogólna ilość hektarów, przyjętych do kwalifikowania, wynosiła w r. 1935 — 2712, t. j. w porównaniu do roku 1934 wzrosła o 40,2 % (najwyższa ilość hektarów była w r. 1928 i wynosiła 3689, czyli była o 26,5% większa).

Z ogólnej ilości ha w r. 1935 przypadło na ziemniaki 1915, t. j. 70,6%. W r. 1928 było pod nimi 1140 ha, czyli 30,9% ogółu ha. Najmniej, bo tylko 326 ha, było z ziemniakami w r. 1923, co przy ogólnej ilości 1967 ha czyni tylko 16,5%.

W roku 1935 poza ziemniakami najwięcej kwalifikowano żyta, bo 308,95 ha, t. j. 11,3% ogólnej ilości ha, a 40% wszystkich roślin z wyłączeniem ziemniaków i 54% wszystkich zbóż.

Trzecie z rzędu miejsce wśród kwalifikowanych roślin zajęła pszenica ozima — z 6% ogólnej powierzchni, zaś czwarte łubin z 4,2% tej powierzchni. Niemal cała ilość pod łubinem pochodziła z poddania poraz

pierwszy zakwalifikowaniu przez firmę Lupinus w Chojnicach łubinu żółtego, a po części niebieskiego, odmiany hodowli niemieckiej, nazwanej łubinem słodkim.

Z przytoczonego wyżej zestawienia wynika, że w porównaniu do roku 1934 nastąpił przyrost powierzchni pod ziemniakami (o 567 ha = 42%), pod łubinem (z 2,5 ha na 113,4 ha = 4400%), pod pszenicą ozimą (o 48,65 ha = 43%), pod grochem (o 8,25 ha = 21%), pod jęczmieniem jarym (o 7 ha = 22%), pod burakami pastewnymi (o 7 ha = 15%).

Izba ogłosiła w „Kłosach" i wydała jako osobne odbitki wykaz zakwalifikowanych zbóż ozimych, tudzież zbóż jarych i innych roślin jarych, a także opublikowała wykaz zakwalifikowanych na pniu ziemniaków. Poza tym wyszedł w druku katalog ziemniaków zakwalifikowanych przez Izby Rolnicze w Toruniu i Poznaniu z krótkim opisem odmian w języku polskim i francuskim.

Dla zakwalifikowanych nasion zbóż ozimych ustanowiła Izba w jesieni 1935 r. ceny orientacyjne i takież ceny na wiosnę 1936 r. — dla nasion zbóż jarych i grochu, tudzież dla ziemniaków.

Niniejszym podaje się w kolejności obszaru zakwalifikowanego (w ha) nazwy odmian.

P s z e n i c a o z i m a: Carstens Dickkopf (58,6 ha), Graniatka Dańkowska Zachodnia (21,5), Jeleńska Zimotrwała (16,5), Piaskowa Zamarte (10), Słoneczna III (10), Biała B. Hildebranda (8), Korona (7), Graniatka Dańkowska (7), Extra Markowicka (6,25), Epp Markowicka (6), Herta P. S. G. (6), Stieglera 22 (4), Standart Weibulla (0,75).

Ż y t o o z i m e: Petkus Lochowa (196,75 ha), Wangenheim (25,5), Modrowa (20,75), Kaszubskie Żylicza (19,5), Wierzbieńskie (10), Białoruskie (8), Włoszanowskie (6), Schlietera (5,25), Putza (5), Puławskie Wczesne (5), Zeelandzkie Hildebranda (4) i Rogalińskie (3).

J ę c z m i e ń o z i m y: Nordland P. S. G. (2 ha) i Mamut Jeleński (1,5).

P s z e n i c a j a r a: S. 30 Hildebranda (3 ha) i Ostka Chłopicka (3).

J ę c z m i e ń j a r y: Isaria (14,5 ha), Teresa Putza (10), Złoty (8), Nordland (4), Danubia (3).

O w i e s: Żółty Lochowa (16,75 ha), Zwycięzca (14), Biały Orzeł (13,25), Żółty Pfluga (3,5), Ligowo (1,5).

G r o c h: Folger zielony Gerstenberga (22,5 ha), Wiktoria Mahndorfska (7), Folger wendeński Zielony (6,5), Wiktoria Hildebranda (1,25), Concordia Modrowa (1), Polny Pfluga (0,5).

B u r a k i p a s t e w n e: Eckendorf czerwone i żółte Wiechmanna.

Z i e m n i a k i były zakwalifikowane pod względem odmian w następującej kolejności co do obszaru: Industria Modrowa (791 ha), Ackersegen Böhma (185,23), Preussen Modrowa (119,75), Odenwaelder Blaue

(94,2), Erdgold (82,75), Parnassia (77,66), Neue Industrie P. S. G. (69,75), Geldersche Muizen (37), Hindenburg (29), Centifolia (27,75), Pepo (27,25), Prof. Gisevius (21,5), Hetman (21), Alma sel. krz. w Lipiej Górze (17,5), Wohltmann (17,5), Rosafolia (16,5), Wohltmann sel. krz. z Zamartego (16), Gloria Modrowa (15,5), Early Rose (15), Kmieć (14,25), Weltwunder (13), Wohltmann sel. krz. Stieglera (11,5), Jubel (11,25), Dyr. Johanssen (10,5), Juli Paulsena (10,12), Paul Wagner P. S. G. (8,5), Apulia Modrowa (8,5), Optima (8), Maibutter P. S. G. (7,1), Alma (6), Parnassia sel. krz. z Nowych Jankowic (4,75), Odenwälder Blaue sel. krz. Wernera Modrowa (4), Jubel sel. krz. z Uchorowa (2,5), Beseler (2), Cellini P. S. G. (2), Sickingen P. S. G. (2), Eigenheimer (2), Ovalgelbe Böhma (1,5), Prima (1,5), Aal (1,5), Früheste Bürcknera (1,25), Marszałek (1), Wekaragis (0,75), Prymas (0,75), Robinia (0,5), Świteź (0,5), Betula (0,25), Goldgelbe Nordost (0,25), Voran (0,25).

Z pośród tych licznych odmian ziemniaków przypadało na Industrię Modrowa łącznie z Neue Industrie 45% wszystkich ziemniaków (w 1934 r. 41,1%), na odmianę drugą z kolei Ackersegen 9,7%, podczas gdy w roku poprzednim tylko 0,74%; tłomaczy się to tym, że jest to odmiana nowsza, o żółtym miąższu, rakoodporna i plenna; popyt więc na nią jest wielki. Na trzecim miejscu usadowiła się odmiana Preussen z 6,2% (w 1934 r. 11,3%), na czwartym Odenwälder Blaue z 4,3% (w 1934 r. 6,3%), na piątym Erdgold z 4% (w 1934 r. 5,7%), na szóstym Parnassia z 4,3% (w 1934 r. 5,6%), na siódmym Wohltmann z 2,8% (w 1934 r. 3%), na ósmym Geldersche Muizen z 2,4% (w 1934 r. 1,5%), co świadczy o zwiększeniu się popytu za tą nowszą żółtomięsistą odmianą, na dziewiątym Hindenburg z 1,5% (w 1934 r. 2%), na 10-tym Centifolia z 1,4% (w 1934 r. 5,5%), a więc nastąpił znaczny spadek jej powierzchni, na 11-tym Pepo z 1,4% (w 1934 r. 2,5%), na 12-tym Alma z 1,2% (w 1934 r. 2,4%), na 13-tym Prof. Gisevius z 1,1% (w 1934 r. 1,3%), na 14-tym Hetman z 1,1% (w 1934 r. 0,9%), na 15-tym Rosafolia z 0,9% (w 1934 r. 1,8%), na 16-tym Gloria z 0,9% (w 1934 r. było jej zaledwie 0,07%), na 17-tym Early Rose z 0,8% (w 1934 r. 0,66%), na 18-tym Kmieć z 0,74% (w 1934 r. 0,26%), na 19-tym Jubel z 0,72% (w 1934 r. 1%), na 20-tym Weltwunder z 0,7% (w 1934 r. 1%), na 21-szym Dyr. Johanssen z 0,55% (w 1934 r. 0,9%), na 22-gim Juli z 0,53% (w 1934 r. 0,64%). Dalsze 20 odmian zakwalifikowanych zajmowało zaledwie 0,25 do 8,5 ha, czyli od 0,013 do 0,44%.

Pod kontrolą Izby pozostawały hodowle roślin rolniczych, istniejące w województwie pomorskim, a wymienione w liczbie dziewięciu w sprawozdaniu Izby za rok 1934/35; z pośród nich hodowla w Starzyńskim Dworze, powiat Morski w 1935 roku — nie wykazała aktywności. Również kontrolowała Izba w 11-tu gospodarstwach, także tam wymienionych, wykonywane tam selekcje krzakowe ziemniaków. Ze względów natury formal-

nej nie mogły dostać się do Spisu Odmian Ziemniaków selekcji krzakowej prowadzonego przez Sekcję Centralną do Spraw Nasiennictwa w Warszawie, żadne inne selekcje prócz trzech, już dawniej wymienionych.

Oprócz gospodarstw hodowlanych istniało na Pomorzu kilkanaście gospodarstw nasiennych, t. j. od szeregu lat zajmujących się stale produkowaniem kwalifikowanych nasion uszlachetnionych.

W roku 1935 na podstawie uchwały Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa specjalna komisja z przedstawicielem Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy dokonała lustracji hodowli ziemniaków p. Henryka Modrowa w Gwiżdzinach. Również na podstawie uchwały tejże Sekcji przeprowadzono w czterech punktach Polski, a w tym w Zakładzie Doświadczalnym Pomorskiej Izby Rolniczej w Kończewicach porównawcze doświadczenia z ziemniakami Industria rozmaitego pochodzenia, głównie w celu zbadania ich na choroby wirusowe.

W kilku miejscowościach województwa przeprowadzono przy współdziałaniu referatu Nasiennictwa doświadczenia z seriami odmian zbóż, zorganizowane przez Komisję Współpracy w Doświadczalnictwie.

Do worków z zakwalifikowanymi i przeznaczonymi do sprzedaży nasionami, a także do worków, względnie do całowagonowych przesyłek luzem ziemniaków, wydała Izba w okresie rocznym 231.700 kart kwalifikacyjnych, z czego 188.635 z tekstem polskim i francuskim, t. j. dla materiału nasiennego, mianowicie ziemniaków-sadzeniaków, wywożonych zagranicę i 9.260 kart specjalnych z tekstem polskim i francuskim dla 30 wagonów 15-tonowych z ziemniakami standartowymi, t. j. skontrolowanymi przy wywozie i zaplombowanymi przez delegata Izby zakwalifikowanymi sadzeniakami. Poza tym wydała jeszcze Izba 1065 poświadczeń zakwalifikowania dla przesyłek ziemniaków, odchodzących zagranicę, tak luzem w wagonach, jak i przesyłek workowanych.

Wogóle w okresie sprawozdawczym wzmógł się bardzo wywóz zagranicę ziemniaków zakwalifikowanych, a w tym najwięcej odmiany Industria.

Aby nasiona zakwalifikowane jak i zakwalifikowane ziemniaki mogły korzystać z 50%-go, względnie 30%-go ulgowego przewozu na polskich kolejach państwowych, wydała Izba zainteresowanym 3014 świadectw na przewóz ulgowy.

Oryginalne zakwalifikowane nasiona buraków pastewnych Eckendorfskich żółtych i czerwonych Wiechmanna w Radzyniu otrzymały 1800 zaświadczeń kwalifikacyjnych do worków à 50 kg; worki te były zaopatrywane plombą Izby przez jej delegata.

Z dziedziny stosowania odmian roślin udzielała Izba na zapytania, do niej skierowane, porad ustnych, na piśmie i przez „Kłosy".

Na zebraniu rolników w Brodnicy i Chojnicach w kwietniu 1935 r. wygłosił kierownik referatu referat o doborze ziemniaków do sadzenia i na ten sam temat odczyt w Rozgłośni Toruńskiej w dniu 3. II. 1936 r.

Izba wysyłała swojego przedstawiciela na zebrania Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa w Warszawie i brała udział w projektowaniu nowych przepisów kwalifikowania roślin oraz w konferencjach tej sprawie poświęconych (w Pętkowie, Środzie, Toruniu i Poznaniu), jak i w sprawie kwalifikowania ziemniaków Erdgold. Izba opiniowała wobec władz wnioski producentów rolnych w sprawach nasiennych, a również udzielała władzom żądanych z tej dziedziny informacyj.

H. STACJA OCENY NASION

Stacja Oceny Nasion posiadała wspólny personel z Referatem Nasiennictwa, składający się z kierownika, asystenta i dwóch sił pomocniczych. Działalność jej obracała się w dotychczasowym zakresie, a do którego należy przede wszystkim badanie nasion siewnych wogóle, w szczególności także badanie nasion i kłębów ziemniaków dla stwierdzenia, czy mogą być zakwalifikowane przez Izbę, dalej zaopatrywanie worków z nasionami, zbadanymi przez Stację, jej plombami i świadectwami, kontrola na nieobecność kanianki importowanych nasion roślin koniczynowych i tymotki, badanie nasion, przeznaczonych do celów przemysłowych, analiza botaniczna i mechaniczna pasz i siana, oznaczanie nazwy nasion i roślin, analiza botaniczna darni łąkowej, poradnictwo w sprawach nasion, propaganda za stosowaniem odpowiednich nasion do siewu, współpraca z pokrewnymi instytucjami w dziedzinie metodyki badania nasion i pasz, jak i przepisów kwalifikowania roślin; współpraca ze Stacją Ochrony Roślin Pomorskiej Izby Rolniczej odnośnie prowadzenia walki z chwastami, chorobami i szkodnikami roślin uprawnych, wydawanie fachowej opinii dla władz i instytucyj w dziedzinie swojej działalności.

Zestawienie, niżej podane, wykazuje ilość zbadanych w okresie sprawozdawczym próbek nasion itp. i ilość wykonanych dla ich zbadania oznaczeń.

Z ogólnej ilości 3102 próbek nasion przypadało 2754 próbek na nasiona roślin koniczynowatych. W przeważnej części były to próbki nasion, pobranych przy plombowaniu przez delegata Izby. Prawie wszystkie te próbki zostały zbadane na kaniankę.

L. p.	Rodzaj nasienia	Ilość próbek	Zbadano próbek na										Ilość oznaczeń
			kaniankę	czystość	nasiona obce	pochodzenia	kiełkowanie	wagę hl	wagę 1000 nas.	wilgotność	inne oznacz.		
1	Zboża	97	—	95	28	—	89	70	81	—	1		364
2	Trawy	52	27	45	45	—	28	—	—	—	—		145
3	Okopowe	30	—	24	15	—	25	—	22	7	1		94
4	Strączkowe	24	—	20	13	—	24	—	13	—	—		70
5	Koniczynowate . . .	2754	2719	109	109	66	63	—	—	—	—		3086
6	Oleiste	58	—	58	56	—	9	—	—	—	—		123
7	Warzywne	87	—	7	6	—	87	—	—	—	—		100
	Razem	3102	2746	358	272	66	325	70	116	7	2		3982
8	Ziemniaki	147	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—
9	Pasze i mąka	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—
10	Oznacz. nazwy roślin	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—
	Razem	178	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—
	Ogółem	3280	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—

Nasiona zaplombowane przez Izbę były również badane na czystość, zawartość obcych nasion i siłę kiełkowania, a koniczyny czerwonej także na pochodzenie. Oznaczeń tych nie wykonano w poszczególnych próbkach, pobranych z worków, lecz na próbkach łączonych, należących do tej samej partii nasion. Tylko, gdy zaplombowane worki wykazały na podstawie zbadania próbek zupełny brak kanianki, i gdy nasiona odpowiadały także innym warunkom dla zaplombowanych nasion, zostawiano plomby i etykiety, świadczące o zaplombowaniu, przy workach i wydawano do nich odpowiednie świadectwa.

Stacja zaplombowała 1724 worków à 100 kg z nasionami koniczyny czerwonej, eksportowanej przez 2 firmy do Szwecji, 132 worki à 100 kg z tymi nasionami dla 4-ch firm dla użytku wewnątrz kraju i 1 worek ze 100 kg nasion koniczyny szwedzkiej dla tego samego celu. Poza tym zaplombowała Stacja dla 2-ch firm lucernę siewną importowaną do kraju w 265 workach à 100 kg; te przesyłki lucerny nie były zaopatrzone w świadectwa o braku w nich kanianki, jak tego wymaga rozporządzenie Ministerstwa Skarbu i dlatego przed dopuszczeniem ich do importu musiały być tu zbadane.

Również zaplombowała Stacja 120 worków à 50 kg u jednej firmy z nasionami buraków pastewnych i 20 worków à 100 kg z nasionami rzepiku, wysyłanych do Jugosławii.

Wykazane w zestawieniu próbki nasion zbóż, strączkowych (łubinu i grochu) i okopowych (głównie buraków) były dostarczone w znacznej większości przez rolników, aby na podstawie wyniku ich zbadania mogła

je Izba zakwalifikować. W tych nasionach oznaczono czystość, zawartość obcych nasion, siłę kiełkowania, wagę 1000 nasion i w zbożach także wagę hektolitra.

Wszystkie (147) próbki kłębów ziemniaków zostały zbadane również w związku z ich kwalifikowaniem.

W okresie sprawozdawczym wzrosła stosunkowo znacznie pozycja zbadanych próbek nasion roślin warzywnych; niestety prawie wszystkie pochodziły tylko od jednej firmy.

W próbkach nasion traw mieści się z jednej strony tymotka, oddawana do zbadania przez firmy handlowe na kaniankę i czystość, z drugiej strony były to próbki nasion traw badanych na czystość i kiełkowanie na zlecenie Inspektoratu Łąkarskiego Izby.

Próbki pasz, jak makuchów, otrąb i śruty, nadsyłano do zbadania botanicznego, a więc ich prawdziwości, czystości i obecności szkodliwych dla zdrowia zwierząt składników, w wypadkach, gdy tym paszom przypisywano przyczynę zachorowania lub padnięcia zwierząt. Okazywało się po zbadaniu próbek, szczególnie otrąb, że były one prawie wolne od składników bezpośrednio szkodliwych, że jednak mogły szkodzić w razie niewłaściwego ich zadawania jako paszy. Analiza botaniczna próbek wykazywała często znaczną w nich ilość nasion chwastów, coprawda zwykle nieszkodliwych dla zwierząt, lecz zato mogących przechodzić przez ich przewód pokarmowy po części w stanie niestrawnym, a więc pośrednio przyczyniać się do zachwaszczenia pól.

Niektóre znowu badane pasze trzeba było zakwalifikować jako wprost szkodliwe; tak np. był makuch coprawda czysty i niezepsuty, lecz o wstrętnym smaku z powodu bardzo dużej ilości szkodliwego olejku gorczycznego; w innych wypadkach, jak w śrucie, nazwanym słonecznikowym, znajdowały się w wielkiej ilości twarde, sztywne i niestrawne łuski nasion słonecznika, mogące kaleczyć przewód pokarmowy.

Również zdarzały się w paszy badanej szkodniki zapasów śpichrzowych i mącznych.

Nadsyłających z własnej inicjatywy próbki nasion i pasz była następująca ilość: firm handlowych i spółdzielni rolniczych 41, instytucyj publicznych i organizacyj rolniczych 3, referatów względnie wydziałów Pomorskiej Izby Rolniczej 6 i rolników 66. Znikoma zatem ilość rolników uważała za potrzebne poddawanie zbadaniu w Stacji Oceny Nasion nasion, przeznaczonych do siewu, lub pasz, czy są odpowiednie do spasania. Zaznaczyć przy tym należy, że na każdego rolnika, nadsyłającego te próbki, przypada tylko jedna do kilka próbek.

Oprócz porad, udzielanych w sprawie nasion siewnych w czasopiśmie „Kłosy", wygłosił kierownik Stacji w Rozgłośni Toruńskiej dnia 15. XII. 1935 r. referat p. t. „Jakie siać nasiona?", zaś dnia 5. VI. 1935 r.

referat p. t. „Precz z ostami!", a dnia 22. III. 1936 r. p. t. „Roślinność łąk i pastwisk".

Przedstawiciel Stacji Oceny Nasion wziął udział w zebraniach Sekcji Botaniczno-Rolniczej, Komisji Kierowników Stacyj Oceny Nasion i Komisji Nasiennej Porozumiewawczej przy Związku Rolniczych Zakładów Doświadczalnych w Warszawie.

I. LABORATORIUM CHEMICZNE

W okresie sprawozdawczym

	nadesłano prób	wykonano oznaczeń
Superfosfatów	23	65
Tomasyn	241	241
Innych fosforowych	2	4
Azotniaków	9	9
Innych azotowych	3	3
Soli potasowych	409	409
Kainitów	517	517
Wapna rolniczego	1197	2230
Pasz (łącznie)	400	1116
Torfów	33	132
Gleb nawozowych	142	175
Różnych	1176	1912
Razem	4152 prób	6813 oznaczeń

W porównaniu z rokiem 1934/35, rok sprawozdawczy wykazuje znaczną dalszą poprawę, gdyż ilość nadesłanych prób zwiększyła się o 70 procent, a ilość oznaczeń o 45 procent.

Najsilniej wzrosła ilość nadesłanych prób tomasyny, soli potasowych i kainitów, a dalej pasz i innych prób objętych w pozycji „Różne".

Wzrost analiz tomasyny należy przypisać w pierwszym rzędzie nierównomierności towaru handlowego, co było częstym powodem nieporozumień. Nieporozumienia te usunięto przez zaprowadzenie badania każdego wagonu tomasyny, wyładowanej w Gdyni przez Państwowy Bank Rolny, który próby, pobrane z wagonów przeznaczonych do rozsprzedaży na Pomorzu, przesyła do Pomorskiej Izby Rolniczej celem ustalenia faktycznej zawartości użytecznego P_2O_5.

Zawartość P_2O_5 rozpuszczalnego w 2 %-wym kwasie cytrynowym w próbach tomasyn w roku sprawozdawczym wynosiła od 12,9% do 17,5% w wypadkach krańcowych, średnio zaś 14,5—16,5%.

Próby superfosfatów pochodzą przeważnie z kontroli przeprowadzanych u sprzedawców nawozów sztucznych na Pomorzu. Dzięki energicznemu wystąpieniu Izby w roku ubiegłym, obecnie odchylenia zawartości P_2O_5 rozpuszczalnego w wodzie wahały się w granicach dopuszczalnych przez ustawę.

Badane próby nawozów azotowych wykazują znaczne różnice w zawartości rzeczywistej składnika odżywczego. Różnice spowodowane są wyłącznie niewłaściwym składowaniem i przechowywaniem. Niektóre nawozy azotowe bowiem pochłaniają wilgoć i nietylko przybierają na wadze względnie rozpływają się (azotan amonowy, saletrzak, saletra wapniowa), co uniemożliwia wysianie nawozu, a równocześnie tracą właściwy składnik odżywczy — azot (azotniak). Badane próby wykazywały nieraz straty dochodzące do ⅓ pierwotnej zawartości azotu. Ze względu na stosunkowo małą ilość zbadanych prób tej kategorii nawozów, trudno mówić o przeciętnych odchyleniach.

Nawozy potasowe w roku sprawozdawczym są pochodzenia wyłącznie krajowego, a ilości sprzedane były prawie dwukrotnie wyższe od zużycia roku ubiegłego. Zawartość tlenku potasu w próbach tych nawozów odpowiadała gwarancji a często nawet była wyższą i tylko w sporadycznych wypadkach różnice dochodziły poniżej 1,5% K_2O od gwarancji, co firma sprzedająca TESP, natychmiast bonifikowała. Takie ustosunkowanie się zostało przyjęte bardzo przychylnie przez rolników.

Nawozy wapienne zawierają:

od 54 do 64 CaO (wapniaki mielone);

„ 66 „ 90% CaO (popioły wapienne i mieszanki);

„ 90 „ 95% CaO wzgl. od 78 do 90% — zależnie od producenta (wapno palone).

Ze względu na niską cenę rozpowszechniły się t. zw. „popioły wapienne" — odpadki przy wypalaniu wapna budowlanego, których wartość nawozowa, pomimo wysokiej zawartości tlenu wapniowego, nasuwa zastrzeżenia co do ich skuteczności jako nawozu ze względu na to, że znaczna część wapnia występuje w formie krzemianów. Sprawa ustalenia odpowiedniejszej metody badania dla odpadków wapiennych była już przez Izbę kilkakrotnie poruszana, niestety bez konkretnych wyników.

Większość prób nawozów sztucznych nadesłali przetwórcy. Pomimo dużych udogodnień ze strony Izby (bezpłatne badania prób nawozów pobranych przez kontrolerów powiatowych na miejscu, udzielanie zniżek dla członków Kółek Rolniczych itp) rolnicy nie wykorzystali należycie możliwości kontrolnych pracowni Izby.

Ilość pasz również wzrosła. 90 procent prób stanowią mąki pastewne eksportowe, reszta to makuchy, otręby i mąki mięsne nadsyłane przez rolników lub sprzedawców. Należy podkreślić, że część pasz treściwych

wykazywała zawartość piasku i gliny do 7 procent, a więc pasze te były bezwzględnie szkodliwe dla bydła.

Torfy nadsyłano z ramienia Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego i badano je na wartość opałową.

Gleby nawozowe badano na bony wypuszczone przez Fabryki Wapna i Cementu „Piechcin". Akcja ta, zapoczątkowana przez Izbę w roku 1933, rozwija się pomyślnie, choć wykorzystywanie bonów, załączanych przez wymienione zakłady do każdego zakupionego wagonu, pozostawia dużo do życzenia i stosunek nadesłanych prób gleb do wysłanych bonów jest nadal niekorzystny dla rolników i świadczy o ich małym zainteresowaniu się możliwościami bezpłatnego zbadania swych gleb. Na podstawie dotychczas zebranego materiału wynika pozornie, że gleby większych posiadłości są stosunkowo dobrze utrzymywane i gleb silnie zakwaszonych jest mało. Zjawisko to można wytłumaczyć jedynie faktem, że do badania posyła się próby wątpliwe, natomiast gleby zakwaszone rolnik wapnuje bez badania.

Jak przedstawia się ta sprawa u rolnika małorolnego, trudno orzec z braku danych.

Pozycja „r ó ż n e" obejmuje analizy mleczarskie oraz badanie chemiczno-technologiczne (tłuszcze, oleje, wody itp.). Wbrew powszechnemu mniemaniu, że Pomorze nie posiada dobrej wody, Izba stwierdziła, że głębokie studnie dają wodę bardzo dobrą, nadającą się często specjalnie dla celów przemysłowych (wyrób piwa).

Dział mleczarski wykonywał oznaczenia tłuszczu w mleku, śmietanie oraz badania dla ocen masła i serów. W roku sprawozdawczym zbadano 980 prób.

Prace naukowe Laboratorium Izby ograniczają się z braku funduszów na ten cel do współpracy z Zakładem Doświadczalnym Pomorskiej Izby Rolniczej w Kończewicach. Obejmują one badania odmian lucerny, traw zaaklimatyzowanych poza-europejskich i pasz liściastych (odmiany kapusty pastewnej) oraz inne badania, związane bezpośrednio z doświadczalnictwem.

III. Wytwórczość zwierzęca.

Rozwój hodowli kroczył w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu po linii wytkniętej w latach poprzednich. Koniunktura sprzyjała niestety tylko hodowli trzody chlewnej. Ceny natomiast za inne produkty zwierzęce utrzymywały się zaledwie na poziomie zeszłorocznym. Mimo to tendencje ku podniesieniu hodowli na wszystkich jej odcinkach bynajmniej nie osłabły. Postęp uwydatnił się przede wszystkim w hodowlach, zorganizowanych w związkach hodowlanych, które objęte są systematyczną akcją hodowlaną. Powszechna hodowla podciąga się powoli — ale stale — ku wyższemu poziomowi.

Zgodnie z intencją ustawy o nadzorze nad hodowlą koni oraz ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec, istniejące na terenie Województwa Pomorskiego zrzeszenia hodowlane zmodyfikowały swój ustrój oraz stosunek do Izby, która przekazała im uprawnienia w zakresie prowadzenia ksiąg zarodowych itp.

W hodowli koni sytuacja uległa lekkiej poprawie. Aczkolwiek nie wzmogła się produkcja remontów, to jednak zaobserwowano większy ruch w Związkach Hodowców Koni.

Hodowla bydła tak pod względem konstytucji jak i dzielności użytkowej poprawiła się. Obory podlegające systematycznej akcji hodowlanej wykazały w stosunku do roku ubiegłego większe ożywienie, dzięki tendencji zwyżkowej na rynku bydła rozpłodowego, która objawiła się na początku roku sprawozdawczego.

Opas bydlęcy natomiast nie znajdował na rynku spodziewanego ujścia; ceny rynkowe w przeciwstawieniu do roku zeszłego nie poprawiły się. Produkcja mleka wzmogła się, mimo, że ceny nie dopisały. Najbardziej aktywną była hodowla trzody chlewnej, zwłaszcza w zakresie produkcji świń bekonowych i szynkowych. Produkcja świni jatkowej i słoninowej wzmogła się również, znajdując dość korzystne ujście na rynku wewnętrznym i gdańskim.

Chów owiec kształtował się w dalszym ciągu korzystnie.

W zakresie hodowli drobiu zauważono ożywienie, szczególnie w gospodarstwach małorolnych, które objęte były tak w roku sprawozdawczym, jak i w latach poprzednich akcją konkursową wychowu i jakościowej produkcji. Produkcja jaj nie wytrzymała konkurencji z pokrewną produkcją centralnych i wschodnich województw, co stało przede wszystkim na przeszkodzie organizacji zbiornic. Gospodarka rybna rozwijała się w dalszym ciągu korzystnie.

Produkcja roślin pastewnych i okopowych była naogół wystarczająca, natomiast nie dopisała słoma, brak której szczególnie odczuwano na terenie powiatów kaszubskich. Epidemie w pogłowiu zwierząt nie występowały; różne zakaźne choroby objawiały się tylko lokalnie.

Czynności w poszczególnych działach hodowli przedstawiają się jak następuje:

A. HODOWLA KONI

Rok sprawozdawczy stał pod znakiem lekkiego ożywienia się chowu konia szlachetnego półkrwi na Pomorzu, wyrazem czego są lepsze wyniki kopulacyjne państwowych i prywatnych ogierów, oraz napływ nowych członków do Związku Hodowców Koni.

Poziom hodowlany klaczy poprawił się miejscami, większość jednak nie przekroczyła nadal skali przeciętnej. Stan pomorskiej hodowli koni poprawia się z roku na rok, lecz w tempie powolnym, co tłumaczy się brakiem wybitnych, przebojowych ogierów, szczególnie w półkrwi szlachetnej. Plan działalności P. I. R. w dziale hodowli koni, skoordynowany był z planem pracy, działającego na terenie zarządu Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie, Związku Hodowców Konia szlachetnego półkrwi oraz Towarzystwa Hodowców konia zimnokrwistego, które to organizacje w zakresie kierownictwa fachowego połączone są personalnie z osobą inspektora hodowli koni Izby i kierownika wymienionych organizacyj.

Rejestracja klaczy

Świadectwa rejestracyjne wydawała P. I. R. tylko na takie klacze, które przyjęte zostały do ksiąg zarodowych i wstępnych. Masowej rejestracji Izba nie stosowała, wychodząc z założenia, że to wprowadza mylne pojęcie o klaczy zarodowej, chybia właściwemu celowi zarodowości i powstrzymuje hodowców od przystępowania do działających na miejscu związków hodowlanych.

Akcja remontowa

Remonty pod względem jakościowym stały na poziomie remont sprzedanych w roku ubiegłym; ulepszenia pod względem wychowu i przygotowania ujawniały się tylko w niektórych większych stadach. Remonty

pochodziły przeważnie z większych gospodarstw. Mała własność polska przedstawiła minimalną ilość koni, natomiast dopisali — jak zwykle — drobni niemieccy hodowcy z nizin Wisły, będący w posiadaniu tradycyjnej hodowli konia półkrwi.

Targów remontowych odbyło się na Pomorzu 21. Łącznie z końmi nabytymi na VII. regionalnym pokazie koni, zakupiła Komisja Remontowa w ciągu roku sprawozdawczego 189 koni. Cena przeciętna wynosiła bez dodatku hodowlanego 892,11 zł z dodatkiem hodowlanym 939,79 zł.

Pomorski regionalny pokaz koni remontowych

VII. regionalny pokaz koni remontowych odbył się 1—2 sierpnia 1935 r. w Grudziądzu. Z pokazem tym połączono: premiowanie — indywidualne i grupowe — oraz sprzedaż koni remontowych. Na pokaz zgłoszono 220 koni, z których specjalna komisja kwalifikacyjna, wyłoniona przez zarząd Związku na urządzonych przed pokazem spędach, dopuściła na pokaz regionalny 163 koni, w tym 40 do premiowania, resztę na sprzedaż. Z funduszów Ministerstwa Spraw Wojskowych przeznaczono na premiowanie 2000 zł. Pomorska Izba Rolnicza stawiła do dyspozycji sędziów nagrody honorowe w postaci medali, Związek zaś nagrody honorowe przedmiotowe. Komisja sędziów rozdała 18 nagród indywidualnych pieniężnych od zł 50 do 200, w łącznej sumie 2.000 zł oraz 5 medali Pomorskiej Izby Rolniczej i 3 nagrody Związku za grupy remontowe. Pokaz stał na poziomie podobnej imprezy roku poprzedniego. Mała własność była reprezentowana głównie przez hodowców z nizin Wisły. Komisja remontowa z braku kredytów zakupiła na tym pokazie tylko 90 koni, odsyłając resztę koni na jesienne lokalne targi remontowe.

Ceny + dodatek hodowlany wahały się na tym pokazie od zł 750,— do 1.610,—. Przeciętna wynosiła zł 1.059,—.

W połączeniu z tą imprezą odbył się pokaz koni remontowych zakupionych w roku ubiegłym z Pomorza, znajdujących się w miejscowych formacjach konnych (pod jeźdźcem i w zaprzęgu). Pokaz wzbudził wielkie zainteresowanie — dał hodowcom pogląd porównawczy na stan i rozwój tych koni oraz sposobność do wymiany krytycznych uwag — jednym słowem stanowił lekcję poglądową dla hodowców.

Z okazji pokazu regionalnego przedstawiono też delegacji Min. Roln. 5 ogierów do zakupu, z których nabyto tylko jednego za cenę 4.500 zł.

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 pokazy hodowlane i to dnia 23. IX. 1935 r. w Grudziądzu i w Brodnicy dnia 7. X. 1935 r. z okazji „Dnia Konia". Mimo ożywionej propagandy spędy były słabo obesłane; na pokazy spędzono klaczy półkrwi szlachetnej wraz z przychówkiem ogółem 50 sztuk, z których nagrodzono klaczy 27, potomstwa 15. Pokazy subwencjonowała wyłącznie Izba i wydała na te cele 400 zł.

Licencja ogierów

W licencji ogierów brał udział inspektor hodowli koni P. I. R. Do licencji przedstawiono 687 ogierów, z których zakwalifikowano 89 szlachetnych (w tem 30 z konieczności). Ogiery pełnej krwi (w ilości 8) są dobre, nie mają jednak między sobą stycznej krwi i działają częściowo tylko w półkrwi. Ogierów półkrwi arabskiej i anglo-arabskiej uznano 7. W szeregu ogierów półkrwi angielskiej, większość osobników jest pochodzenia wschodnio-pruskiego wzgl. pomorskiego. Oryginalne ogiery wschodnio-pruskie, prywatne, są naogół już przestarzałe, podobnie jak państwowe. Ogiery wyhodowane na Pomorzu, bazujące w przewadze na krwi wschodnio-pruskiej, za wyjątkiem kilku, nie należą do pierwszorzędnych. Chów ogierów rodzimych w większym stopniu jest zapoczątkowany, dotychczas traktowany był ubocznie — przypadkowo. Ze względu na ryzyko, młode ogiery ulegały dotychczas przeważnie kastracji z uwagi na łatwiejszy zbyt na targach remontowych. Najbardziej wyrównane są uznane w strefie dwukierunkowej hodowli ogiery reńsko-belgijskie i importowane w ostatnim roku poraz pierwszy ogiery neo-ardeńskie. Również dobre są ogiery zimnokrwiste, urodzone na Pomorzu w stadach związkowych.

Organizacyjno-administracyjna strona akcji licencji ogierów szwankowała w niektórych powiatach, co znajduje wytłomaczenie w tym, że starostwa i gminy nie opanowały jeszcze formalistyki, związanej z przygotowaniem akcji na nowych zasadach. Techniczne przeprowadzenie licencji ogierów, która na Pomorzu dokonywana jest od 50 lat, było bez zarzutu. Postęp trzebienia destruktów ujawni się dopiero po zakończeniu procedury ściągania opłat, będącej obecnie w toku. W najbliższym promieniu działania państwowych stacyj kopulacyjnych nie udzielono licencji ogierom, kwalifikującym się do III kat., aby podwyższyć frekwencję odstanawianych klaczy przez państwowe ogiery. Ogiery zdyskwalifikowane rekrutowały się przeważnie z mieszańców lub beztypowych i niedorozwiniętych osobników.

Ilość ogierów zalicencjonowanych wraz z ogierami państwowymi, stacjonowanymi w danej okolicy, jest dostosowana do miejscowych potrzeb hodowlanych. Statystyka wykazuje wprawdzie 60.000 klaczy. Do odchowywania źrebiąt używanych jest jednak zaledwie 15.000 czyli 25 procent. Pewne okolice, o trudnych warunkach hodowlanych (powiaty kaszubskie i inne) oraz tereny zalesione (puszcza tucholska, obejmująca część pow. tucholskiego, świeckiego, starogardzkiego, chojnickiego i kościerskiego) zajmują się w małym stopniu wychowem źrebiąt, zaopatrując się na jarmarkach w tanie robocze konie, pochodzące z centralnych i wschodnich województw i wybrakowane konie z Pomorza.

W zakres produkcji zwierzęcej miejscowej, wchodzi tutaj nie koń, lecz bydło, trzoda chlewna i owce. Podobny stan rzeczy rozwija się wśród osiedli osadniczych, rozwijających się w szybkim tempie na Pomorzu.

Kastracja destruktow nie spowoduje wstrząsu w pomorskiej hodowli koni. Ilość licencjonowanych ogierów wzrosła w przeciwieństwie do roku 1933 z 146 do 154 sztuk. Ogiery licencjonowane są prawie bez wyjątku w posiadaniu wielkiej i średniej własności. Zapoczątkowana akcja chowu rodzimych ogierów przyczyni się prawdopodobnie do powiększenia w przyszłości ilości ogierów takich, które zasługiwać będą na licencję.

Państwowe stacje kopulacyjne

Zwyczajem lat poprzednich, uzgodniła Izba z kierownikiem Państw. Stada Ogierów w Starogardzie plan rozmieszczenia państwowych stacyj kopulacyjnych, przy czym uwzględniono indywidualne potrzeby poszczególnych okolic, w zależności od poziomu hodowli danej okolicy, jak również pulsującej w żyłach miejscowych klaczy krwi. Przy stacjonowaniu ogierów państwowych brano również pod uwagę brak prywatnych ogierów. Ogiery państwowe w ilości 91 rozmieszczono na 36 stacjach; poza tym oddano 26 ogierów w terminową dzierżawę i 13 ogierów w dzierżawę wieczystą.

Współudział przy zakupie koni dla wojska

P. I. R. podobnie jak w roku ubiegłym stała razem z Pomorskim Związkiem Hodowcow Konia szlachetnego w ścisłej łączności z Komisją remontową; jej współudział wyrażał się w propagowaniu targów remontowych, informowaniu na miejscu Komisji remontowej itp.

Pomorski Związek Hodowców Konia szlachetnego półkrwi

Czynność Związku wyrażała się w obsłudze członków, przyjmowaniu klaczy do ksiąg zarodowych, rejestrowaniu przychówku, porad fachowych na miejscu, organizowaniu regionalnego pokazu koni remontowych, w propagandzie na rzecz lokalnych targów remontowych, stałym kontakcie z Izbą, kierownikiem Stada Ogierów, Komisji remontowej oraz reprezentowaniu interesów Związku na zewnątrz przez prezesa itd. Do Związku Hodowców Konia szlachetnego należy obecnie 238 członków, z których 115 należy do małej własności. Członkowie mają zapisanych w księdze stadnej 802 klaczy, w tym w księdze zarodowej klaczy 428, w księdze wstępnej 374.

Gospodarz mniejszy — nie mając naogół ku temu warunków — nie okazuje należytego zainteresowania do hodowli koni, mając możność kupna bardzo taniego konia na jarmarkach, pochodzącego z centralnych i wschodnich województw.

Wobec wysprzedaży lepszych klaczy na targach remontowych, Związek był zmuszony obniżyć wymagania na punkcie eksterieru klaczy, czym tłumaczy się większa niż w ubiegłym roku ilość przyjętych klaczy do wstępnych ksiąg zarodowych. Walne zebranie Związku odbyło się dnia 1 sierpnia 1935 r. w przeddzień VII. regionalnego pokazu koni remontowych. Zebranie cieszyło się dużą frekwencją. Udział w tym zebraniu wzięli reprezentanci władzy wojskowej, na czele z dowódcą D. O. K. VIII. Postanowiono zadzierzgnąć ściślejsze porozumienie pomiędzy dowódcami formacyj konnych a hodowcami wzgl. Związkiem w celu obserwacji sprzedanych koni remontowych pod względem ich dzielności użytkowej w służbie wojskowej i uzyskania uwag dowódców w kierunku odpowiedniejszego nastawienia hodowli. Jednym z głównych przedmiotów obrad był referat p. Szczepskiego na temat „Aktualne zagadnienia hodowli konia szlachetnego półkrwi". Zebranie przyjęło wnioski referenta jednogłośnie.

Zarząd Związku odbył swe posiedzenie dnia 10. I., dnia 25. III. i dnia 1. VIII. 1935 r. Głównym przedmiotem obrad był projekt nowego statutu, problem ustalenia hodowli, jej kierunków oraz rejonów hodowlanych, współpracy z Tow. Zachęty do hodowli koni i z Naczelną Organizacją Związku Hodowców Koni itd.

Prezes reprezentował interesy Związku wobec Ministerstwa Rolnictwa, Ministerstwa Spraw Wojskowych, Pomorskiej Izby Rolniczej, Naczelnej Organizacji Związku Hodowców Koni, brał udział w szeregu konferencyj, czuwał nad wewnętrznym rozwojem Związku i tokiem jego interesów, utrzymywał ścisły kontakt z Komisją Remontową, z kierownikiem Państwowego Stada Ogierów itd.

Czynność kierownika Związku objawiała się w:

a) zapoczątkowaniu pracy w kierunku zebrania dokładnych materiałów co do układu krwi (aż do 6-tej generacji wstecz) klaczy szlachetnych półkrwi w większych stadach i skupieniach celem wyłonienia cennych, rdzennych, starych, czystych rodów żeńskich i oparcia nań przyszłej hodowli wzgl. reaktywowanie jej w kierunku wybitnej krwi przez dobór odpowiednich ogierów. Obok prądów krwi, płynących w żyłach tych klaczy, będą przeprowadzane badania co do indywidualnych, dodatnich i ujemnych cech reproduktorów i matek, figurujących w rodowodach i ich dzielności użytkowej — na podstawie notatek w archiwum Państwowego Stada Ogierów i Związku;

b) ścisłej współpracy z kierownikiem Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie i z Komisją remontową;

c) w kwalifikacji ogierów i załatwianiu wszystkich z tą akcją wiążących się spraw;

d) licencji klaczy i prowadzeniu całokształtu akcji hodowlanej Związku;
e) współpracy z redakcją księgi stadnej;
f) obsłudze fachowej stad i pracy nad reorganizacją Związku w myśl postanowień ustawy o nadzorze nad hodowlą koni;
g) organizacji VII. regionalnego pokazu koni remontowych w Grudziądzu;
h) urządzeniu pokazów koni w związku z odbywającymi się „Dniami Koni";
i) szerzeniu wiedzy hodowlanej.

Pomorskie Stowarzyszenie Hodowców Konia zimnokrwistego

Kierunek hodowlany tej organizacji, który dążył do roku ubiegłego do chowu konia pogrubionego na podkładzie krwi reńsko-belgijskiej, uległ pewnej modyfikacji. Dotychczas bowiem importowane ogiery reńsko-belgijskie poprawiły i wzmocniły nieco model konia tam, gdzie natrafiły na dobrze podrasowane podłoże matek, wniosły jednak więcej limfy, nie poprawiając nóg i chodów. Doświadczenie to nie przemawiało za dalszym importem materiału żeńskiego. Ponieważ istniejące stada zarodowe nie produkują jeszcze tyle ogierów, ile ich teren wymaga, Stowarzyszenie musiało w ostatnim roku kontynuować import ogierów. Z uwagi na to, że Nadrenia —w pogoni za wczesnym dojrzewaniem — wyrugowała doszczętnie dawniejszy średni typ belgijski i hoduje obecnie ogiery zbyt wielkie i ciężkie, które pomorskim warunkom i tendencjom nie odpowiadają, wydelegowała Pomorska Izba Rolnicza — w porozumieniu ze Stowarzyszeniem — inspektora hodowli koni, aby zaznajomić się z obecnym stanem tej hodowli i stwierdzić, czy ogiery ardeńskie na podstawie pokroju i krwi odpowiadałyby pomorskiej hodowli konia pogrubionego, czy mogą być do ulepszenia jej użyte bez wywołania zbyt dalekiego rozszczepienia krwi, ostatecznie, czy ogiery wartościowe nabyć można korzystniej drogą wymiany towarowej za skopy, które Polska wywozi obecnie do Francji, a przywóz których rząd jej uzależnia od zakupu wymiennych artykułów i zwierząt z terytorium francuskiego. W ojczyźnie konia ardeńskiego stwierdził fachowiec właściwie dwa typy, z których jeden zbliżony jest do potężnego, zwyrodniałego belga reńskiego, na którego Pomorze nie reflektuje, drugi zaś zbliżony jest do średniego belga, którego cechuje harmonia kształtów, krótkonożność, krzepkość przy szerokiej piersi, potężnym ożebrowaniu, dobrej muskulaturze. Ruch jego jest energiczny, w stępie często jeszcze niedość prawidłowy, w kłusie jednak zadowalniający. Typ drugi odznacza się też łagodnym charakterem i niewybrednością na karmę. Arden, który przeszedł pewną modyfikację krwią belgijską, znajduje pewną łączność krwi

z koniem pomorskim, pogrubionym, powstałym również na krwi belgijskiej, przewyższa go jednak harmonią budowy ciała, lepszymi ruchami i innymi zaletami. Zakupiono tytułem próby dla Pomorza 10 ogierów neoardeńskich, mniejszego kalibru (o 50 procent taniej, aniżeli w Niemczech i lepszych), przy pomocy których zamierza się pomorskiego konia pogrubionego — powolno-roboczego — stopniowo przeistoczyć w konia pośpieszno-roboczego, ulepszyć jego kształty, obniżyć jego wzrost, ożywić ruch i przeszczepić w niego wszelkie inne zalety, właściwe ardenom.

Stowarzyszenie liczy obecnie 25 członków, którzy w księgach zarodowych zapisane mają 170 klaczy i to w księdze głównej 70, w księdze wstępnej 100 klaczy.

Inne prace w dziedzinie hodowli koni uwydatniały się ściąganiem opłat za nielicencjonowane ogiery, współorganizacją „Dni Koni“ na Pomorzu z dowództwami poszczególnych garnizonów itp.

B. HODOWLA BYDŁA

W dziedzinie hodowli bydła należy zaznaczyć dalszy zwrot ku lepszemu. Do tego przyczyniły się niewątpliwie tańsze koszty wychowu i utrzymania inwentarza.

Te ostatnie dało się uzyskać przez dostarczenie inwentarzowi większych dawek paszy białkowej, wyprodukowanej we własnym gospodarstwie i to drogą zwiększonej produkcji pasz zielonych, motylkowych, w pierwszym rzędzie lucerny i roztoczenia większej pieczy nad łąkami i pastwiskami.

Przodujące miejsce zajęły obory zarodowe. Wskutek obowiązującej w całym szeregu powiatów ustawie o nadzorze nad hodowlą bydła, wzmógł się popyt na materiał rozpłodowy męski, zwłaszcza na młodsze buhajki. W porównaniu do roku ubiegłego ceny za stadniki wzrosły o około 25%. Równocześnie podniosły się i ceny na dobry materiał żeński. Aukcje urządzane przez Pomorskie Towarzystwo Hodowców Bydła cieszyły się dużym powodzeniem.

Również i w hodowli włościańskiej, zrzeszonej przy Izbie, dał się zauważyć dalszy postęp, który ujawnił się przede wszystkim w selekcji materiału żeńskiego, doborze rozpłodników męskich jak i lepszym wychowie i pielęgnacji młodzieży. Pod względem higieny i utrzymania inwentarza nastąpiła również dalsza poprawa. Ceny za produkty nabiałowe, przede wszystkim za mleko. utrzymały się naogół na poziomie cen zeszłorocznych; okoliczność ta wpłynęła zachęcająco w kierunku większego zainteresowania się działem hodowli bydła przez ogół rolników.

Licencje stadników

Na mocy ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec z dnia 5 marca 1934 r. przeprowadziła Izba Rolnicza licencję stadników w 7 powiatach Pomorza.

Dokładne wyniki licencyjne ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	I l o ś ć				Uwagi
	przedstaw stadników		przyjętych stadników		
	w r. 1934	w r. 1935	w r. 1934	w r. 1935	
Chełmno	200	420	126	282	* Cyfry dot. pow. tczewskiego obejmują tylko teren dawn. p. tczewskiego
Morski **	189	294	111	240	
Sępolno	118	237	70	137	
Świecie	257	397	133	292	** W pow. toruńskim i morskim przeprowadziła Izba dodatk. licencję buhaj. w r. 1935.
Tczew *	98	139	74	108	
Toruń **	169	325	122	241	
Wąbrzeźno . . .	105	380	77	209	
Razem	1.136	2.192	713	1.509	

Po wprowadzeniu w życie wymienionej ustawy, ilość przedstawionych jak i przyjętych buhajów w porównaniu do roku ubiegłego wzrosła o 100 procent.

Jak ze sprawozdań Komisji wynika, nie została przedstawiona do licencji jeszcze pewna ilość rozpłodników; uwzględniając jednak okoliczność, że odnośna ustawa została wprowadzona poraz pierwszy nie zostały zastosowane rygory prawne, przewidziane ustawą, w stosunku do tych, którzy nie uczynili zadość obowiązkowi doprowadzenia rozpłodników do licencji.

Selekcja przeprowadzona na podstawie wyboru i licencji stadników do powszechnego użytku przyczyni się do podniesienia pogłowia hodowlanego zwłaszcza wśród mniejszej własności.

Najlepszy materiał został przedstawiony Komisji w pow. świeckim, toruńskim i tczewskim; najsłabszy zaś w południowo-zachodniej części powiatu morskiego.

W pow. tucholskim przeprowadziła Izba Rolnicza orientacyjną licencję buhajów; z przedstawionych 62 sztuk Komisja zakwalifikowała 50 stadników.

W pow. chełmińskim i toruńskim licencję połączono z premiowaniem sztuk za dobre utrzymanie i należytą pielęgnację; stadniki wyróżnione musiały pokrywać obcy materiał, przy czym Komisja dawała pierwszeństwo rolnikom, którzy nabyli na własny koszt rozpłodniki z pochodzeniem.

Udzielono:

a) w pow. chełmińskim 8 premii na ogólną kwotę 150 zł
b) „ „ toruńskim 19 „ „ „ „ 410 „
wyłącznie z funduszów zainteresowanych Wydziałów Powiatowych.

Równocześnie Komisja zwracała uwagę na akcję zwalczania gza bydlęcego, który stwierdziła u 280 sztuk.

Komisje licencyjne w protokułach swych zgodnie podkreślają dalsze wyrównanie w pogłowiu przedstawionych sztuk; procent słabych stadników stale maleje. Znać również wielką poprawę w higienie i utrzymaniu stadników. Ilość buhajów z pochodzeniem wzrasta, jak również potomstwa po rozpłodnikach stacjonowanych.

Izba Rolnicza wystąpiła do pow. działdowskiego i lubawskiego w sprawie rozciągnięcia na ich terenie odnośnej ustawy; w ciągu roku sprawozdawczego wypowiedziały się w duchu pozytywnym za wprowadzeniem ustawy powiaty brodnicki, grudziądzki, starogardzki i tucholski; przedstawiciel Izby Rolniczej na zebraniach Rad Powiatowych referował odnośną kwestię. W międzyczasie Izba Rolnicza załatwiła formalności w Urzędzie Wojewódzkim oraz Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych w kierunku rozciągnięcia ustawy na terenie wymienionych czterech powiatów.

Stacje buhajów

W roku sprawozdawczym urządziła Izba Rolnicza 45 stacyj stadników, zlikwidowała 35 w przeważnej części z powodu upływu terminu; w końcu roku sprawozdawczego było 101 stacyj, o 10 zatem stacyj więcej niż w roku ubiegłym.

Powiaty kościerski i morski nie udzieliły żadnych kwot na stacje stadników.

Utrzymanie stadników, poza kilku wyjątkami, zupełnie dobre; rolnicy bowiem obecnie już z całym zrozumieniem i pieczą otaczają założone stacje.

Wykorzystanie stadników w pierwszych 2-ch latach dostateczne, bo wynosi około 70 sztuk rocznie; w ostatnim roku cyfra pokrytych sztuk nieco zmniejsza się; w niektórych wypadkach natomiast wykorzystanie jest nawet nadmierne. Wypadki dłuższego utrzymywania stacji wzgl. sprzedaży do dalszej hodowli rozpłodników stacyjnych zachodzą coraz częściej.

Dalsza redukcja funduszów przeznaczonych na stacje spowodowała, że cały szereg wniosków zmuszona była Izba Rolnicza załatwić odmownie. Pierwszeństwo w udzielaniu subwencji dawała Izba Rolnicza okolicom, w których prowadzona jest systematyczna akcja hodowlana, a następnie uwzględniała osiedla osadnicze.

Nadto Izba Rolnicza była pomocną w wyborze i zakupnie buhajów gminnych dla powiatów, które zakup stadników uskuteczniają na mocy ustawy (pow. wąbrzeski, sępoleński); znaczny procent buhajów nabywanych na stacje gminne pochodzi z obór zarodowych włościańskich.

Hodowla zarodowa włościańska

Mimo trudnych warunków należy zaznaczyć dalszy postęp w hodowli włościańskiej, znajdującej się pod opieką Izby Rolniczej.

Licencję materiału do ksiąg rodowodowych przeprowadziła Izba Rolnicza w powiatach chełmińskim, chojnickim, działdowskim, grudziądzkim, kartuskim, kościerskim, starogardzkim, świeckim, tczewskim, toruńskim, tucholskim i wąbrzeskim. Ogółem zostało zalicencjonowanych 52 buhajów, 67 krów do księgi głównej oraz 536 krów do księgi wstępnej; z końcem roku sprawozdawczego znajdowało się w księgach rodowych 126 buhajów oraz 1912 krów.

Z okazji przeprowadzanej licencji, Izba Rolnicza zwracała uwagę na zauważone w poszczególnych oborach niedomagania, akcentując szczególnie potrzebę należytego wychowu i pielęgnacji młodzieży, higienę, ruch i chów pastwiskowy; poza tym zwracała uwagę na możliwą samowystarczalność produkcji pasz dla własnego inwentarza przez każde gospodarstwo; kwestia lucerników, roztoczenia należytej pieczy nad łąkami i pastwiskami wysunęła się na czoło. Wiele gospodarstw uprawia dla pokrycia własnego zapotrzebowania len gruboziarnisty; na moczenie łubinu słodkiego Izba Rolnicza zwróciła należytą uwagę.

P r e m i o w a n i e o b ó r przeprowadziła Izba Rolnicza na terenie powiatów chojnickiego i tucholskiego zokazji licencji materiału hodowlanego do ksiąg rodowodowych. Komisja zwracała baczną uwagę na dobór, wychów młodzieży, mleczność krów, stan i urządzenia oborowe, higienę, okólniki, gnojownie itp.

Do konkursu stanęło 27 obór. Izba Rolnicza udzieliła jedną nagrodę honorową w postaci medalu bronzowego oraz 10 nagród pieniężnych w wysokości 350 zł z funduszów własnych.

Przeglądy hodowlane

W październiku 1935 r. urządziła Izba Rolnicza 2 przeglądy planowe bydła i to w Laskowicach oraz Pruszczu Pom. w pow. świeckim. Ogółem zostało przedstawionych 13 stadników, 94 krów oraz 16 jałowic. Nagród udzielono:

a) z funduszów Wydziału Powiatowego w Świeciu 300 zł;

b) z funduszów Izby Rolniczej 403 zł.

Komisja zwracała uwagę na utrzymanie i pielęgnację, wyrównanie poszczególnych grup hodowlanych wzgl. rodzinnych, mleczność krów itp.

K o m i s j a n o t o w a n i a c e n odbywa się 2 razy w miesiącu na targowicy miejskiej w Toruniu; do Komisji tej delegowała Izba Rolnicza swych przedstawicieli; sprawozdania z notowań ukazują się periodycznie w codziennej prasie oraz w organie Izby „Kłosy".

C. KONTROLA MLECZNOŚCI W OBORACH WŁOŚCIAŃSKICH

W roku sprawozdawczym zwiększył się stan ilościowy członków Kół Kontroli Obór.

W myśl opracowanego planu pracy Izba Rolnicza przystąpiła do rozszerzenia i organizowania kontroli mleczności w nizinach Wisły, w powiatach Tczew i Świecie, przyjmując kilkanaście nowych obór pod opiekę.

W kontroli mleczności zatrudniała Izba 13 kontrolerów mleczności, przydzielając ich 5 Inspekcjom Hodowli przy Szkołach Rolniczych.

Inspekcja hod. w Brodnicy	zatrudniała	3	kontrolerów mleczności
„ „ „ Chełmży	„	3	„ „
„ „ „ Chojnicach	„	2	„ „
„ „ „ Kościerzynie	„	1	„ „
„ „ „ Świeciu	„	3	„ „

a jako zastępca w czasie urlopów zatrudniony był 1 kontroler mleczności.

Na terenie poszczególnych Inspekcyj znajdowały się Kółka Kontroli, pokrywające się zwykle z granicami powiatów, obsługiwane przez jednego kontrolera mleczności. Pod kontrolą mleczności pozostawało 248 obór, 4323 krów. Na jednego kontrolera przypadało przeciętnie 20,6 obór oraz 360 krów. Opłaty za kontrolę wynosiły w dalszym ciągu 4 zł rocznie od krowy. Rok obrachunkowy trwał od 15 maja 1935 do 14 maja 1936 r.

Wyniki kontroli mleczności oraz stan akcji kontroli zobrazuje najlepiej tabela porównawcza za ostatnie 3-lecie:

Rok kontrolny	Ilość obór	Ilość krów pod kontrolą	Przeciętnie mleka kg na krowę	Przeciętnie % tłuszczu na krowę	Przeciętnie kg tłuszczu na krowę
1933/34	255	4035	3224,8	3,24	104,69
1934/35	239	4167	3410,0	3,27	110,62
1935/36	248	4323	3409,2	3,25	110,80

Jak wynika z tabeli, wydajność mleka i tłuszczu w ostatnich dwóch latach kontrolnych wzrosła, co jest dowodem systematycznej poprawy jakości pogłowia pod względem zwiększonej użytkowości, wskutek celowej selekcji materiału i właściwej techniki hodowlanej.

W roku kontrolnym najwyższą wydajnością wyróżniły się następujące krowy: większej własności (powyżej 50 ha): krowa Ella — własność p. Weinerta Józefa w Serocku pow. Świecie (wydajność tłuszczu 255,31 kg przy wydajności mleka 6057 kg o 4,21% tłuszczu); mniejszej własności (poniżej 50 ha): krowa Celinka — własność p. Wickiego Leona w Łapinie pow. kartuski (wydajność tłuszczu 262,70 kg przy wydajności mleka 7684 kg o 3,42% tłuszczu).

D. MLECZARSTWO

W okresie sprawozdawczym sytuacja na rynku mleczarskim nie uległa wyraźniejszej zmianie. Zwiększony eksport masła zagranicę przyczynił się do utrzymania cen za masło i wypłat za jednostkę tłuszczu na dotychczasowej wysokości.

Ustawa o mleczarstwie i planowa sieć mleczarń

Z doniosłych wydarzeń w dziedzinie mleczarstwa należy wymienić uchwalenie przez Izby Ustawodawcze ustawy o mleczarstwie, opracowanej przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych. Według tej ustawy izby rolnicze będą kontrolowały przemysł mleczarski oraz będą miały decydujący wpływ na dalszy jego planowy rozwój, co leży zresztą w interesie sfer rolniczych, produkujących podstawowy surowiec dla tego przemysłu.

Z chwilą pojawienia się pierwszego projektu ustawy mleczarskiej, Izba Rolnicza przystąpiła do opracowywania planowej sieci mleczarń na terenie województwa. W związku z tym Izba wykonała cały szereg czynności i była w kontakcie z władzami państwowymi oraz z instytucjami i organizacjami rolniczymi. Projekt planowej sieci mleczarń został opracowany przy współpracy społeczeństwa rolniczego, a następnie ustalony i zatwierdzony przez władze Izby. Projekt planowej sieci mleczarń ma być w przyszłości pomocą Izbie przy wykonywaniu ustawy i dalszej rozbudowie przemysłu mleczarskiego.

W czasie pracy nad planową siecią mleczarń dokonany był objazd lustracyjny wszystkich mleczarń, celem którego było przestudiowanie terenu i poznanie stanu mleczarń. Objazd ten pozwolił Izbie ostatecznie ustalić ilość i jakość zakładów mleczarskich. Według posiadanych zestawień, było w dniu 1 stycznia 1936 r. czynnych: 202 mleczarń (maślarni i serowni) oraz 205 śmietańczarni. Wśród 202 mleczarni było 78 spółdzielczych, czyli 38% ogólnej ilości oraz 124 prywatnych, czyli 62% ogólnej ilości. Ogółem przerobiły mleczarnie 172 milj. litrów mleka, z czego spółdzielnie 120 milj. litrów, czyli 70% całego przerobu, a prywatne 52 milj. litrów mleka, czyli 30% ogólnego przerobu. Przeciętnie rocznie na jedną mleczarnię wypada

przerobionego mleka: w spółdzielczych 1.539.000 litrów, w prywatnych tylko 424.000 litrów.

W związku z ustawą o mleczarstwie oraz w związku z planową siecią mleczarń, Izba Rolnicza utrzymuje kontakt z organizacjami spółdzielczymi oraz koordynuje program pracy różnych organizacyj i instytucyj w dziedzinie mleczarstwa.

Kontrola wypłat za mleko

Izba Rolnicza na polecenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych prowadziła kontrolę wypłat za mleko tych mleczarń, które podpisały odpowiednią deklarację co do sposobu wypłacania i które eksportowały masło na rynki zagraniczne. Mleczarnie te nadsyłały Izbie co miesiąc sprawozdanie kontrolne z uskutecznionych wypłat za mleko. Kontroli wypłat podlegało 83 mleczarń. Domyśleć się nie trudno, iż kontrola wypłat przynosiła korzyści społeczeństwu rolniczemu, gdyż czuwała nad ustalaniem godziwych cen.

Ocena masła i serów

Mając w programie doskonalenie wyrobu masła, Izba Rolnicza zorganizowała w Toruniu dnia 23. V. 1935 r. ocenę masła i serów dla woj. pomorskiego i poznańskiego. Ocenę nadesłanych prób przeprowadził Komitet Państwowych Ocen Masła i Serów. Na ocenę przysłały z woj. pomorskiego 144 mleczarnie masło, a 13 mleczarń sery tylżyckie. W wyniku oceny uznano:

4	prób	masła	jako	bardzo dobrych, klasy I B;
31	„	„	„	dobrych, klasy II;
6	„	„	„	wadliwych, klasy III;
1	„	„	„	złych, klasy IV;
2	„	„	„	zdyskwalifikowanych;
2	„	sera	„	bardzo dobrych, klasy II;
7	„	„	„	dobrych, klasy III;
4	„	„	„	wadliwych, klasy IV.

Ogólny wynik oceny należy uznać jako dobry.

Podobna ocena odbyła się we Wrześni dnia 14. XII. 1935 r. dla województw poznańskiego i pomorskiego. Ocenę organizowała Szkoła Mleczarska we Wrześni. W tej ocenie brało udział z woj. pomorskiego: 42 mleczarń z próbami masła i 5 mleczarń z próbami sera.

Popieranie serowarstwa

Z uwagi na to, iż województwo pomorskie jest wybitnym rejonem produkcji sera tylżyckiego, Izba Rolnicza w dalszym ciągu wykonywała

program prac nad zracjonalizowaniem tej produkcji. Produkcją sera tylżyckiego zajmują się serownie i mleczarnie, znajdujące się w nizinach nadwiślańskich; roczna produkcja ich łącznie przekracza 800.000 kg. Na tym odcinku Izba wykonała następujące czynności: kierowała szkoleniem praktykanta serowarskiego, kandydata na późniejszego instruktora serowarskiego, urządziła jesienną ocenę serów, nawiązała kontakt ze serowarniami, urządziła objazd 12 najbardziej typowych serowni w celach instrukcyjno-oświatowych, zapoczątkowała w kilku serowniach akcję oświatową wśród dostawców mleka, czyniła dalsze poszukiwania takiego objektu, który by nadawał się na ośrodek doświadczalnej produkcji sera tylżyckiego, jako podstawowego warunku rozwiązania całego zagadnienia.

Ustawa o dozorze nad mlekiem

Na odcinku uszlachetnienia produkcji mleka, Izba Rolnicza udzielała informacyj i pouczeń o racjonalnej produkcji mleka za pośrednictwem korespondencji i artykułów w prasie, w szczególności o higienicznym utrzymaniu obór, o sposobie dojenia i o obchodzeniu się z mlekiem po wydojeniu; rozpowszechniała wśród producentów ulotki, zawierające najważniejsze wskazówki produkowania czystego i zdrowego mleka.

Komitet Propagandy Spożycia Nabiału

Doceniając potrzebę ułatwienia zbytu mleka i zwiększenia jego konsumcji, Izba Rolnicza powołała wymieniony Komitet, którego zadaniem będzie rozwinąć wśród społeczeństwa szeroką i planową akcję propagandy większej konsumpcji przetworów mlecznych. Ze względu na wyjście ustawy o mleczarstwie i przepisów wykonawczych do niej, akcja Komitetu została czasowo wstrzymana.

Kursy dojenia

Uznając potrzebę fachowego przygotowania zawodowych szwajcarów oborowych (dojarzy), aby w ten sposób przyczyniać się do podnoszenia hodowli bydła i uszlachetnienia produkcji mleka, Izba Rolnicza urządziła 10-dniowy kurs dojenia w Szkole Rolniczej w Pawłowie. Kurs odbył się według programu metodycznego szkolenia zawodowych dojarzy, przy współudziale Związku Szwajcarów Oborowych w Polsce. Kurs ukończyło i złożyło egzamin z wynikiem zadowalającym 12 szwajcarów oborowych.

E. HODOWLA TRZODY CHLEWNEJ

W okresie sprawozdawczym pracę w dziedzinie hodowli trzody chlewnej na Pomorzu charakteryzowała intensywność akcji w kierunku

dalszego dostosowania ogólnego pogłowia trzody do wymagań przemysłu bekonowego, rynku wewnętrznego i gdańskiego, a to przez podnoszenie umiejętności hodowlanej, wyrównanie pogłowia i poprawę jakości produkowanego żywca użytkowego. Rezultaty osiągnięte w produkcji bekonów jak również możność uaktywnienia pracy Izby Rolniczej w tym kierunku zawdzięcza się przede wszystkim zmianie zasadniczej, jaką obserwowaliśmy w okresie sprawozdawczym: w kalkulacji chowu trzody. Ceny stosunkowo wysokie spowodowane zostały przede wszystkim dużym zapotrzebowaniem przemysłu eksportowego na materiał niebekonowy. Nie bez wpływu na kształtowanie się cen pozostał także zmniejszony stan pogłowia trzody, który spadł z 509.269 sztuk na 416.916 (— 18,14%) (spis z dn. 30. VI. 1935 r.). Wreszcie opłacalność produkcji bekonów została zagwarantowana regulaminem Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych z dnia 22. IV. 1935 r., utrzymującym za pomocą różnej wielkości premij, cenę za bekon minimum na wysokości 78,— zł za 100 kg w. ż., w razie opadania ceny rynkowej poniżej 70,- zł za 100 kg w. ż. System ten dał możność rolnikom oparcia swej pracy na spokojnej linii rozwojowej i na kalkulacji niezależnej od częstych wahań koniunkturalnych.

Rejony i okręgi hodowlane

Teren Pomorza podzielono na dwa wyraźne zarysowujące się rejony, o różnej użytkowości trzody chlewnej.

Rejon pierwszy stanowią powiaty bezpośrednio nie zainteresowane produkcją bekonów, a nastawione na chów trzody przeznaczonej bądź na konsumcję wewnętrzną, bądź na eksport tuczników ciężkich do Gdańska. Rejon ten tworzą powiaty morski z częścią kartuskiego, sępoleński i działdowski. Izba Rolnicza propagowała na tych terenach rasę białą ostrouchą, o użytkowości tłusto-mięsnej. W okresie sprawozdawczym wywieziono trzody tego typu do Gdańska około 50.000 sztuk tuczników ciężkich i około 4.000 warchlaków.

Rejon drugi, ogarniający prawie w zupełności obszar pozostałych 13 powiatów, nastawiony jest zdecydowanie na produkcję żywca boczkowego. Rejon ten został podzielony na 8 okręgów, obsługujących na zorganizowanych spędach bekonów 7 przetwórni pomorskich i 3 gdańskie, a mianowicie, okręg:

1) toruński (spędy w Toruniu i Kowalewie dla f-y Jaugsch i S-ka);
2) grudziądzki (spędy w Grudziądzu dla f-y „Sair");
3) brodnicki (spędy w Brodnicy dla f-y H. B. Moeller);
4) świecki (spędy w Świeciu dla f-y „Standard-Bacon");
5) chojnicki (spędy w Chojnicach i Gostyczynie dla „Bacon-Eksport");
6) tczewski (spędy w Tczewie, Pelplinie i Smętowie dla „Bacon-Eksport");

7) kościerski (spędy w Kościerzynie dla Pom. Fabryki Bekonów) oraz
8) okręg lubawski (spędy w Jabłonowie i Lubawie dla f-y Carsten — Gdańsk; spędy w Biskupcu i Nowymmieście dla f-y H. B. Moeller, Gdańsk ; spędy w Lubawie, Nowemmieście i Zblewie dla f-y J. E. Pfeiffer).

Okręgi te nie pokrywają się z podziałem administracyjnym na powiaty. Wielkość ich jest zależna od wielkości kontyngentu przerobowego poszczególnej fabryki.

W każdym okręgu pracuje jeden instruktor hodowli trzody chlewnej, podlegający bezpośrednio inspektoratowi Centrali.

Koła Producentów Trzody Chlewnej

Organizacja produkcji bekonów w poszczególnych okręgach ześrodkowana jest w Kołach Producentów Trzody Chlewnej. Ilość założonych względnie zlikwidowanych Kół w okresie sprawozdawczym oraz stan na dzień 1. IV. 1936 r. wraz z ilością gospodarstw (członków) ilustruje poniższe zestawienie:

Tabela I.

Powiat	Ilość Kół dnia 1. IV. 35	Założ. od 1. IV. 35 do 30. III. 36	Zlikwidowano od 1.IV.35 do 31. III. 36	Ilość Kół dnia 31. III. 36	Ilość członków w Kółkach dnia 1. IV. 1935	Ilość członków w Kółkach dnia 31. III. 1936
Brodnica	35	2	—	37	722	709
Chełmno	9	—	2	7	250	174
Chojnice	12	2	—	14	372	579
Działdowo	5	—	4	1	131	24
Grudziądz	12	4	—	16	350	419
Kartuzy	20	5	—	25	306	479
Kościerzyna	17	3	—	20	533	585
Lubawa	39	6	—	45	1150	1161
Morski	—	1	—	1	—	14
Sępolno	—	—	—	—	—	—
Starogard	19	—	8	11	570	434
Świecie	24	—	—	24	680	735
Tczew	6	11	—	17	104	371
Toruń	20	2	—	22	320	425
Tuchola	8	—	—	8	285	339
Wąbrzeźno	14	—	1	13	255	369
Razem	240	36	15	261	6028	6817

W porównaniu do roku ubiegłego ilość Kół nie powiększyła się znacznie, gdyż wobec minimalnie wahającego się kontyngentu eksportu beko-

nów, praca Izby Rolniczej zmierzała do usprawnienia produkcji bekonów w ramach dotychczasowej ilości Kół.

Stacje knurów

Na terenie Kół Producentów Trzody Chlewnej stacjonowano knury i maciorki zarodowe, przeprowadzano kontraktowanie trzody bekonowej, klasyfikację macior, premiowanie stacji knurów, prowadzono prace propagandowo-oświatowe itp.

Dnia 1. IV. 1936 r. było czynnych stacyj knurów 286, założono 197, zlikwidowano z powodu upływu 2-letniego okresu stacjonowania względnie z powodu różnych chorób 112.

Izba Rolnicza udzielała na zakup knurów subwencji w wysokości 60% ceny kupna, wzamian za co utrzymujący zobowiązał się utrzymywać knura i dopuszczać do macior okolicznych rolników przez 2 lata.

Poniżej podane szczegółowe zestawienie ilustruje ilość założonych, zlikwidowanych i czynnych stacyj knurów w poszczególnych powiatach:

Tabela II.

Powiat	Stan stacji dnia 1. 4. 35	Zlikwidowano od 1. IV. 35 do 31. III. 36	Założono od 1. IV. 35 do 31. III. 36	Stan dnia 1. IV. 1936
Brodnica	24	15	20	29
Chełmno	5	3	9	11
Chojnice	13	10	23	26
Działdowo	2	1	2	3
Grudziądz	13	9	6	10
Kartuzy	11	8	14	17
Kościerzyna	13	6	17	24
Lubawa	28	12	26	42
Morski	5	4	6	7
Sępolno	6	6	1	1
Świecie	29	11	22	40
Starogard	15	2	6	19
Tczew	8	5	17	20
Toruń	11	6	10	15
Tuchola	5	5	10	10
Wąbrzeźno	13	9	8	12
Razem	201	112	197	286

Maciorki zarodowe

Izba Rolnicza dostarczała maciorki zarodowe bądź na konkursy wychowu maciorek (6), bądź zespołom przysposobienia rolniczego, wreszcie

poszczególnym członkom Kół Producentów Trzody Chlewnej, przy czym na zakup maciorki w wieku 8—12 tyg. przyznawano subwencję w wysokości od 50—60% ceny kupna. Wzamian za to rolnicy zobowiązani są utrzymywać maciory przez 3 lata. Potomstwo tych macior po knurach stacyjnych jest bardzo chętnie kupowane przez okolicznych rolników do dalszego chowu.

Poniżej podaje Izba zestawienie ilości maciorek subwencjonowanych, dostarczonych do poszczególnych powiatów.

Tabela III.

Powiat	Ilość maciorek stacyjnych dn. 1. 4. 35	Zlikwidowano od 1. 4. 35 do 31. 3. 36	Założono od 1. 4. 35 do 31. 3. 36	Stan dnia 1. 4. 1936
Brodnica	28	11	29	46
Chełmno	33	13	1	21
Chojnice	13	5	3	11
Działdowo	6	2	—	4
Grudziądz	32	16	—	16
Kartuzy	16	3	9	22
Kościerzyna	42	15	22	49
Lubawa	27	15	61	73
Morski	9	6	—	3
Sępolno	—	—	—	—
Świecie	63	22	4	45
Starogard	—	—	2	2
Tczew	10	2	1	9
Toruń	77	33	68	112
Tuchola	20	3	2	19
Wąbrzeźno	3	2	3	4
Razem	379	148	205	436

Niezależnie od powyższego za należyte utrzymanie knurów stacyjnych przyznano jako premie 4 knurki i 37 maciorek.

Pokazy trzody chlewnej

Na zakończenie konkursów wychowu maciorek zorganizowano 7 pokazów trzody: w Przysiersku, Laskowicach, St. Polaszkach, Lubiance, Ogorzelinach i W. Klińczu, przyznając za najlepsze sztuki nagrody pieniężne wzgl. prosięcy materiał hodowlany. Na pokazach premiowano 78 macior i 12 knurów. Na nagrody wydatkowano kwotę 1.445 zł.

P r o p a g a n d ę racjonalnego żywienia, wychowu pielęgnacji itp. trzody chlewnej oraz omawiania spraw organizacyjnych, przeprowadzano na licznych zebraniach członków Kół Producentów Trzody Chlewnej z współudziałem inspektora wzgl. instruktorów hodowli trzody chlewnej.

Poniżej Izba podaje zestawienie ilości zorganizowanych zebrań:

T a b e l a IV.

P o w i a t	Ilość zebrań	Ilość słuchaczy
Brodnica	34	752
Chełmno	15	429
Chojnice	32	905
Działdowo	4	139
Grudziądz	21	589
Kartuzy	31	1188
Kościerzyna	24	579
Lubawa	35	756
Morski	—	—
Sępólno	—	—
Świecie	38	1039
Starogard	27	1016
Tczew	43	795
Toruń	34	701
Tuchola	25	727
Wąbrzeźno	24	716
Razem	387	10331

Przeciętna frekwencja wynosiła 26 słuchaczy na zebraniu.

Dostawy kontraktowe

Całość prac Pomorskiej Izby Rolniczej w Kołach Producentów Trzody Chlewnej zmierzała do podniesienia jakości produkowanego żywca boczkowego oraz do całkowitego pokrycia kontyngentu dostaw kontraktowych. Ogólne dostawy w porównaniu do roku 1934/35 przedstawiają się następująco:

T a b e l a V.

	Rok 1934/35	Rok 1935/36
1) kontyngent kontraktowych dostaw	54.029,—	86.568,—
2) zakupiono	50,204,—	74.827,—
3) %% wypełnienia kontyngentu	92.92	86.32

Tabela V. (ciąg dalszy).

	Rok 1934/35	Rok 1935/36
4) a) zakupiono sztuk I kl.	14.839,—	35.793,50
w %%	29.50	47.84
b) zakupiono sztuk II kl.	21.697,—	25.429,50
w %%	43.20	33.99
c) zakupiono sztuk III kl.	11.169,50	8.185,—
w %%	22.20	10.93
d) wybrakowano	2.498,50	5.419,—
w %%	5.10	7.24

Jakość oraz wypełnienie kontyngentu kontraktowych dostaw w poszczególnych okręgach ilustruje załączona tabela:

Tabela VI. (patrz strony następne).

Z zestawień tych uderza przede wszystkim znaczne powiększenie kontyngentu kontraktowych dostaw. Regulaminem z dn. 22. IV. 1935 r. kontyngent ten podwyższono z 50 na 75% całkowitego przerobu bekonowego fabryk eksportowych. Tak znaczne powiększenie dostaw spotkało się z stosunkowo wysokimi cenami za trzodę ciężką, utrzymującymi się przez blisko 5 miesięcy. Sytuacja ta spowodowała początkowo niedostateczne ilościowo dowozy, obniżające w rezultacie ogólny procent wypełnienia kontyngentu w stosunku do r. 1934/35.

Jednakże jakość dostarczonego żywca polepszyła się bardzo wyraźnie. Ilość bekonów I kl. podniosła się z 29,5 na 47,84%. Klasa III i secundy spadły z 27,3 na 18,17%.

Tytułem premii wypłacono rolnikom 438.925 zł, czyli przeciętnie 5,87 zł na jedną sztukę kontraktową.

Inspekcje hodowlane

Inspekcje hodowlane znajdujące się przy 5 szkołach rolniczych współdziałały w pracach Izby Rolniczej szczególnie na terenach niepodlegających bezpośrednio działalności instruktorów hodowli trzody chlewnej.

Współdziałanie to polegało głównie na informowaniu Centrali o potrzebach terenu, na pośredniczeniu w nabywaniu materiału zarodowego, na wyborze gospodarstw i gospodarzy dla stacjonowania knurów i macior zarodowych itp. Inspektoraty wraz z instruktorami hodowli trzody chlewnej stanowiły elementy pracy terenowej, obejmujące działalnością całe woj. Pomorskie.

Tabela VI.

	„S a i r" Grudziądz		Jaugsch i Ska Toruń		„C a r s t e n s" Gdańsk		Pomorska Fabr. Bekonów Kościerzyna		„Standart-Bakon" Świecie	
	1934/35	1935/36	1934/35	1935/36	1934/35	1935/36	1934/35	1935/36	1934/35	1935/36
Kontyngent kontraktowych dostaw	8796	12381	8607	12061	7563	11523	7676	10830	4150	8210
Razem zakupiono	8937	9560	7388	9982	8660	12660	6368	8849	4121	6892
%% wypełnienia kontyngentu	101,60	77,21	85,83	82,76	114,50	109,86	82,96	81,70	99,30	83,94
Zakupiono sztuk:										
I. klasy	2186	3854,50	1233,50	2997.50	3568	4602	2143	3400	1170	4220
%%	24,40	40,31	16,80	30,02	41,20	36,35	33,60	38,42	28,30	61,23
II. klasy	3341,50	3241	2751	4299,50	3696	5780	3279	4142	1987	2137
%%	37,30	33,90	37,20	43,07	42,60	45,65	51,40	46,80	48,20	31
III. klasy	2757	868	2812,50	1880	1348	2198	845	639	657	157
%%	30,80	9,07	38	18,83	15,50	17 29	13,20	7,22	15,80	2,27
wybrakowano	652.50	1596,50	580	805	48	88	101	668	307	378
%%	7,50	16,72	8	8,08	0,70	0,71	1,80	7,56	7,70	5,50

Tabela VI. (ciąg dalszy).

	„Bakon-Eksport" Chojnice		H. B. Moeller Gdańsk		J. E. Pfeiffer Sopoty		H. B. Moeller Brodnica		„Bacon-Eksport" Tczew	
	1934/35	1935/36	1934/35	1935/36	1934/35	1935/36	1934/35	1934/36	1934/35	1935/36
Kontyngent kontraktowych dostaw	4621	6504	4523	5119	2741	3852	5352	7508	—	8580
Razem zakupiono	5301	6285	3528	4873	2769	1700	3132	7633	—	6393
%% wypełnienia kontyngentu	114,71	96,63	78	95,19	101,02	44,13	58,52	106,66	—	74,51
Zakupiono sztuk:										
I. klasy	1334,50	1107,50	1663	2138	820	266	710	7196	—	6015
%%	25,10	17,60	47,10	43,87	29,50	15,64	22.80	94,26	—	94,08
II. klasy	2469,50	3145	1354	2011	1119	674	1690	—	—	—
%%	46,50	50	38,60	41,26	40,40	39,64	54	—	—	—
III. klasy	1045	1189	476	667	648	558	581	37	—	—
%%	19,70	19	13,40	13,68	23,40	32,82	18,50	0,48	—	—
wybrakowano	452	846,50	25	57	182	202	152	400	—	378
%%	8,70	13,40	0,90	1,19	6,70	11,90	4,70	5,26	—	5,92

Chlewnie zarodowe

Chlewnie zarodowe zrzeszone w Pomorskim Związku Hodowców Trzody Chlewnej stanowiły źródło nabywania materiału rozpłodowego, kształtującego pogłowie trzody w kierunku dostosowania do wymagań przemysłu bekonowego. Fachową opiekę nad chlewniami roztaczał inspektor hodowli trzody chlewnej P. I. R., będący równocześnie fachowym kierownikiem Pom. Związku.

W roku sprawozdawczym, dn. 21. II. 1936 r., wydzielono z pośród zarodowego pogłowia trzody chlewnej nową rasę, pod nazwą „wielka biała pomorska".

Rasa ta, wywodząca się z trzody krajowej, kształtowanej przez kilkanaście pokoleń knurami rasy białej ostrouchej i wielkiej białej angielskiej — swymi wartościami użytkowymi, zdrowotnością, aklimatyzacją itp. zdaje się być najodpowiedniejszą rasą dla Pomorza.

Na dzień 31. XII. 1935 r. Pomorski Związek Hodowców Trzody Chlewnej posiadał 1 chlewnię rasy białej zwisłouchej, 3 chlewnie rasy białej ostrouchej, 7 wielkiej białej angielskiej i 10 rasy wielkiej białej pomorskiej. Razem 21 chlewni, posiadających 28 knurów i 216 macior zarodowych.

Na walnym zebraniu Pomorskiego Związku Hodowców Trzody Chlewnej w dn. 22. IV. 1936 r. zapadła uchwała dopuszczająca do Związku hodowców-rolników małorolnych, posiadających materiał zarodowy i odpowiednie warunki hodowlane.

F. HODOWLA OWIEC

Sytuacja w hodowli owiec w okresie sprawozdawczym w porównaniu do roku zeszłego nie uległa zmianie. Ceny za wełnę utrzymały się nadal na poziomie około 3 zł za kg niepranego surowca (sortymentu A—C1) przy stosunkowo dość poważnych wahaniach w poszczególnych miesiącach. Wahania cen wełny w poszczególnych okresach były spowodowane z jednej strony brakiem ciągłości zapotrzebowania na wełnę krajową przez przemysł wyrabiający materiały dla instytucyj rządowych, a z drugiej strony nierównomierną podażą wełny przez hodowców zależną od terminów poposzczególnych strzyży owiec oraz przez wpływ cen wełny na rynku światowym.

Na podstawie wydanych przez Izbę i Pom. Związek Hodowców Owiec zaświadczeń stwierdzających krajowe pochodzenie wełny a weryfikowanych przez Targi Miejskie w Poznaniu, Województwo Pomorskie oddało do handlu 446.074 kg wełny niepranej, co stanowi około 40% ogólno-polskiej produkcji wełny handlowej. W 80% była to wełna sortymentów A—B, pochodząca z owiec merino-précoce a w 20% sortymentów C—D, pochodząca głównie z pomorskich owiec krajowych.

Około 20% tej wełny została sprzedana za pośrednictwem jarmarków na wełnę w Poznaniu, a reszta przy pomocy wolnego handlu.

Ceny za eksportowy opas jagnięcy wynosiły w okresie sprawozdawczym jak i w roku ubiegłym 70—80 gr za kg żywca. Utrzymanie w dalszym ciągu korzystnego zbytu opasów owczych należy zawdzięczyć uzyskaniu nowych kontyngentów wywozowych na mięso owcze ze strony Francji na drodze kompensacyjnej za zakup owiec hodowlanych i ogierów ardeńskich.

W eksporcie skopów do Francji partycypowało Pomorze w około 40% ogólnego eksportu, który wynosi z całej Polski około 35.000 sztuk. Poza tym wywieziono opas owczy z Pomorza do W. M. Gdańska w ilości koło 6000 sztuk po cenie przeciętnej 60 gr za kg żywca. Nieznaczne ilości cięższego opasu owczego były wywożone do Czechosłowacji i Szwajcarii. Na rynku wewnętrznym największym odbiorcą skopowiny były formacje wojskowe, w których spożywano 2 razy w dekadzie mięso owcze. Cena płacona za skopy przez wojsko była najniższą i wynosiła dla hodowcy około 45 gr za kg żywca.

Produkcja opasów owczych przeznaczonych na rzeź wynosiła na Pomorzu w okresie sprawozdawczym około 40.000 sztuk.

Jak wynika z powyższego, hodowla owiec cieszyła się w okresie sprawozdawczym w dalszym ciągu korzystną koniunkturą, dzięki której rolnicy powiększali istniejące stada owcze oraz zakładali nowe.

Pod względem jakościowym pomorska hodowla owiec nadal przodowała w kraju i ujawniła dalszy postęp tak co do poprawy wełny w kierunku przystosowania jej do potrzeb rynku krajowego, jako też figur, wczesności dojrzewania, ekonomiki tuczu oraz dostosowania go do wymagań zagranicznego rynku mięsnego. Przeobrażenie hodowli tej w dużej mierze spowodowały tryki pochodzenia francuskiego.

Popyt na materiał hodowlany z innych ziem Polski był znacznie większy, jak w latach ubiegłych. W tym okresie sprzedawano materiał hodowlany, tak męski, jak i żeński do następujących województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lwowskiego, lubelskiego, śląskiego i wołyńskiego.

Akcja zmierzająca do podniesienia hodowli owiec była prowadzona jak i w latach ubiegłych przez organizowanie hodowli drobnostadnej w gospodarstwach małorolnych w powiatach północnych i wschodnich Pomorza oraz przez prowadzenie hodowli owiec wielkostadnej zrzeszonej w Pomorskim Związku Hodowców Owiec.

W zakresie hodowli drobnostadnej przeprowadziła Izba następujące czynności:

1. Założono 37 nowych stacyj tryków. W okresie sprawozdawczym było czynnych 64 tryków stacyjnych oraz 11 zalicencjonowanych, czyli razem 75 stacyj.

2. Założono 5 nowych konkursów wychowu jagniąt. Każdy konkurs składał się z 5 członków. Poza tym zamknięto 4 konkursy założone w roku ubiegłym.
3. Przeprowadzono 21 pokazów owiec i to 10 planowych i 11 propagandowych, w których uczestniczyło 495 rolników, przedstawiając 1951 owiec.
4. Przeprowadzono 21 kursów oświatowych z dziedziny hodowli owiec, w których uczestniczyło 378 rolników.
5. Zorganizowano 6 nowych Kół Hodowców Owiec, do których przystąpiło 135 rolników z 288 zapisanymi owcami. Ogółem istniało w okresie sprawozdawczym 20 Kół Hodowców Owiec, do których należało 635 członków z 1583 zapisanymi owcami.

Poza powyższymi czynnościami Izba zajmowała się kontrolą owczarń zarodowych. Kontrola ta polegała, jak i w roku ubiegłym, na stwierdzaniu ksiąg zarodowych i jakości materiału hodowlanego. Kontrola ta wykazała, jak w latach ubiegłych, pomyślny rozwój owczarń zarodowych.

Ceny tryków typu merino-precoce wynosiły przeciętnie . . .	250 zł
„ „ „ owcy holsztyńskiej wynosiły przeciętnie . .	150 zł
„ „ „ „ pomorskiej krajowej wynosiły przeciętnie	150 zł
„ „ „ „ mlecznej fryzyjskiej wynosiły przeciętnie	150 zł

Ceny za maciorki hodowlane wynosiły 38—40 zł za sztukę. Popyt na tryki, jak również na maciorki hodowlane w roku sprawozdawczym był znacznie większy, aniżeli w latach ubiegłych. W związku z nową ustawą hodowlaną z dnia 5. III. 1934 r. Izba przelała uprawnienia do prowadzenia ksiąg zarodowych dla owiec wielkostadnych Pomorskiemu Związkowi Hodowców Owiec. Natomiast księgi rodowe dla owiec drobnostadnych prowadzi Izba nadal we własnym zakresie.

Działalność Pomorskiego Związku Hodowców Owiec w okresie sprawozdawczym przedstawiała się następująco:

W Związku było zrzeszonych 116 owczarń z pogłowiem 25.500 macior. Do głównych czynności Związku w okresie sprawozdawczym należało: fachowe kierownictwo owczarń członkowskich, polegające na selekcji macior i doborze tryków, pośrednictwo w zakupie materiału zarodowego i to w pierwszym rzędzie tryków, zmiana statutu Związku wobec konieczności przystosowania go do nowej ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec z dnia 5. III. 1934 r., założenie ksiąg rodowych w myśl wymogów powyższej ustawy.

Związek założył księgi rodowe dla następujących kierunków hodowlanych:

1) rambouillet;
2) merino-precoce;

3) Ile de France;
4) pomorskiej owcy krajowej;
5) owcy holsztyńskiej;
6) „ fryzyjskiej;
7) „ mięsnej angielskiej;
8) „ karakuł;

zorganizował wspólnie z Wielk. Tow. Hodowców Owiec pokazu tryków w Poznaniu, w którym uczestniczyło 6 owczarń członkowskich, przeprowadzał wspólnie z firmą I. Haładej import owiec z Francji typu ile de France i Berrichonne wzamian za uzyskanie dodatkowych kontyngentów na wywóz mięsa owczego, reprezentował owczarnie członkowskie na jarmarkach wełny w Poznaniu, wystawiał świadectwa stwierdzające krajowe pochodzenie wełny wyprodukowanej w owczarniach członkowskich.

G. HODOWLA DROBNEGO INWENTARZA

Hodowla drobiu stała w roku sprawozdawczym pod znakiem większego zainteresowania, niż w roku ubiegłym. Koniunktura rynkowa dopisywała, lecz tylko w sezonie jesiennym i w pierwszym okresie zimy.

Hodowle zarodowe drobiu

Stan hodowli zarodowej kur wzmógł się pod względem jakości jak i pod względem ilości posiadanego materiału zarodowego. W końcu roku sprawozdawczego było hodowli rodowodowych 6 oraz 12 reprodukcyjnych, z których osiem prowadziły chów kur rasy Leghorn i Rhode Island, a cztery Sussexy. Hodowle te stały pod ścisłym nadzorem fachowca Izby, który każdą z tych hodowli w ciągu roku kilkakrotnie lustrował, przeprowadzając równocześnie systematyczną selekcję. Poza tym przeprowadzono w tych hodowlach przy pomocy lekarza weterynaryjnego badania drobiu w kierunku białej biegunki. Pobrano krew od 6998 kur, którą zbadała Weterynaryjna Pracownia Rozpoznawcza w Bydgoszczy, stwierdzając 495 sztuk chorych, które natychmiast zostały z hodowli usunięte. Hodowle brały udział w konkursie nieśności z wynikiem b. dobrym i rozprowadziły za pośrednictwem Izby 5390 kurcząt jednodniowych oraz 146 sztuk kogutów.

W roku sprawozdawczym przeprowadziła komisja z ramienia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych lustracje hodowli zarodowych. Komisja ta stwierdziła, że stan hodowli na Pomorzu stoi na wysokim poziomie.

Na usługach hodowli terenowej stały wylęgarnie zbiorowe w Morczynach, Sławkowie i Zalesiu (o pojemności 11 tys. jaj), które w ciągu roku przyjęły do wylęgu około 28 tysięcy jaj, dając blisko 70% wylęgu. Pojemność

wylęgarni okazała się za mała, by sprostać wymaganiom terenu, dlatego też projektuje się powiększenie tych zakładów. Koszt wylęgu wynosi 10 groszy od włożonego jaja i 10 groszy od wylężonego kurczęcia.

W ś r ó d d r o b n e j w ł a s n o ś c i zorganizowano — podobnie jak w roku ubiegłym — konkursy producentów drobiu oraz konkursy wychowu kurcząt. Zespołów konkursowych (lokalnych) było ogółem 28, w których udział brało 393 producentów. Poza tym zorganizowano 3 powiatowe zespoły konkursowe. Uczestnicy konkursów powiatowych rekrutowali się z producentów, którzy brali poprzednio udział w lokalnych zespołach, w których wybili się na czoło. Konkursy powiatowe stanowią zatem dalszy etap pracy. Z powyżej wspomnianych konkursów zamknięto 19 z b. dobrym wynikiem. Reszta z powodu zdekompletowania zespołów nie została zamknięta. Powodem były często choroby w domu kursistów i zmiany instruktorek. Uczestnikom konkursów wydano 5.390 kurcząt jednodniowych po 25 groszy za sztukę. Równocześnie wydano 146 rasowych kogutów po 1,50 zł za sztukę. Wyniki tych konkursów wykazały w powiecie kartuskim czysty zysk jednej kury przeciętnie 3,36 zł, w powiecie kościerskim 3,06 zł.

Na Kaszubach urządzono 46 nowych stacyj gęsiorów (starych stacyj jest 114). Akcja stacjonowania gęsiorów na Kaszubach kontynuowana od szeregu lat przyczyniła się do wyrugowania szarego upierzenia i wyrównania pogłowia gęsi do tego stopnia, że przetwórnia w Kościerzynie mogła dla celów futerkowych z potomstwa po tych gęsiorach nabyć około 8 tysięcy gęsi. Istniejące na Pomorzu stada zarodowe białych gęsi pomorskich — w ilości 5 — zaopatrywały teren w gąsiory i jaja wylęgowe. Ponieważ stada te nie są w możności sprostać wzmagającym się potrzebom Pomorza i innych województw, Inspektorat organizuje nowe stada zarodowe.

Stada zarodowe kaczek — w ilości 7 — rasy peking i orpington pokrywały w zupełności zapotrzebowanie Pomorza na jaja wylęgowe i materiał rozpłodowy i zbywały nadwyżkę swej produkcji poza terenem województwa. — To samo odnosi się do stad zarodowych indyków (mamutów amerykańskich), których było 4 — odświeżonych w roku sprawozdawczym indorami zakupionymi z zagranicy.

Pomorskie hodowle drobiu zarodowego brały z powodzeniem udział w pokazach drobiu w Warszawie, Poznaniu i Bydgoszczy.

W ciągu roku sprawozdawczego urządzono 46 jednodniowych k u r s ó w z dziedziny hodowli drobiu w okolicach objętych konkursami produkcji i wychowu. W kursach wzięło udział przeciętnie po 30 osób.

Hodowla królików

W h o d o w l i k r ó l i k ó w służyła Izba Rolnicza hodowcom fachową poradą, a interesentom informacjami, skąd nabywać materiał

zarodowy i jak należy racjonalnie prowadzić hodowlę królików. Z braku funduszów Izba nie była w możności szerszej akcji w tej dziedzinie rozwinąć. Jeśli chodzi o zbyt skórek króliczych, to Izba Rolnicza ograniczyła się jedynie do propagowania właściwej wyprawy i konserwacji skórek, wskazując równocześnie na źródła zbytu.

Hodowla kóz

Hodowla kóz była dotychczas odcinkiem hodowlanym najmniej zorganizowanym. To też Izba wdrożyła pracę przygotowawczą mającą na celu ujęcie tej hodowli w celową organizację zwłaszcza w okolicach, które mają trudne warunki do hodowli bydła. W pierwszym rzędzie ma być uwzględniona w tej akcji zachodnia część powiatu morskiego, kartuskiego, kościerskiego i chojnickiego, następnie zaś okolice zalesione, jak bory tucholskie, a w trzecim rzędzie północna część powiatu działdowskiego i pewne enklawy powiatu lubawskiego.

Narazie istnieją dwa ośrodki hodowli kóz zarodowych w Tczewie i Zamartem, które hodują kozę zaneńską pod nadzorem Izby.

Wywóz jaj

Organizacja wywozu jaj napotykała na poważne trudności z powodu tego, że miejscowe ceny rynkowe znacznie są wyższe od cen płaconych przez eksporterów. Premie wywozowe otrzymywane przez eksporterów różnicy tej nie wyrównują, co powoduje zniechęcenie eksporterów do tego wywozu. Skupu jaj na Pomorzu dokonywali głównie drobni handlarze, trudniący się wywozem na rynek gdański, którzy płacą również wyższe ceny aniżeli eksporterzy. Z powyższych powodów zawiesiła eksport jaj bekoniarnia w Toruniu; kontynuuje go jeszcze bekoniarnia w Świeciu, opierając się na bezpośrednich dostawach rolników.

Eksport drobiu

Eksport bitego drobiu z Pomorza wskutek zamknięcia przetwórni drobiu opasowego w Brodnicy został zupełnie zaniechany. W okresie świąt Bożego Narodzenia kontynuowała tylko bekoniarnia w Kościerzynie eksport indyków, zaopatrując się bezpośrednio u producentów. Spędy organizował częściowo Inspektorat. Drobne ilości drobiu bitego wysyłały hodowle zarodowe wczesną wiosną i późną jesienią do Gdańska, osiągając stosunkowo wyższe ceny jak na rynku miejscowym.

H. WETERYNARIA

Czynność Inspektoratu Weterynarii, pracującego dorywczo w charakterze konsulenta, polegała na:

1. tępieniu gruźlicy u bydła rogatego;
2. badaniu zdrowotności chlewni;
3. szerzeniu oświaty z dziedziny weterynarii;
4. udzielaniu porad.

Badanie na gruźlicę

Badanie na gruźlicę bydła w oborach zarodowych, zrzeszonych w Pomorskim Towarzystwie Hodowców Bydła i w oborach pozostających pod opieką fachową Pomorskiej Izby Rolniczej wykonano według metody Ostertaga. Zbadano 26 obór, z ilością pogłowia: 33 buhajów, 761 krów, 122 jałowic, 407 młodzieży, razem 1.303 sztuk. Stwierdzono podejrzenie: gruźlicy płuc u 30 sztuk, podejrzenie gruźlicy wymion u 45 krów. Bakteriologicznie i przez szczepienie doświadczalne stwierdzono 8 wypadków otwartej gruźlicy płuc i 2 otwartej gruźlicy wymienia.

Jesienne badanie na gruźlicę wstrzymano ze względu na projektowaną przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych zmianę sposobu zwalczania gruźlicy i zastosowanie metody badania tuberkulinizacją. Poza tym badano buhaje, krowy i jałówki wystawione na wiosenne i jesienne przetargi bydła zarodowego w Grudziądzu oraz stadniki stacyjne mające ulec likwidacji.

Badania zdrowotności chlewni

Wspólnie z inspektorem hodowli trzody badał lekarz wet. Izby chlewnie zarodowe na ogólny stan zdrowotności, specjalnie na choroby zaraźliwe. Zbadano 12 chlewni, przy czym udzielano też porad fachowych, tak pod względem higieny urządzeń, jakoteż zwalczania chorób.

Oświata weterynaryjna

W dziedzinie oświaty weterynaryjnej czynność lekarza weterynarii Izby polegała na wygłoszeniu referatów w Kółkach rolniczych i na kursie dojarskim. Na zebraniach kilku Kółek rolniczych zostały wygłoszone referaty dla szwajcarów oborowych o chorobach zaraźliwych zwierząt domowych i innych chorobach z uwzględnieniem pomocy porodowej. Na kursie dojarskim, który się odbył w Szkole Rolniczej w Pawłowie, lekarz wygłosił referaty o chorobach bydła rogatego, o pierwszej pomocy w nagłych wypadkach chorób i o pomocy porodowej z demonstracjami na żywych sztukach.

Udzielanie porad

Podczas godzin urzędowania w Izbie udzielano interesentom porad weterynaryjnych na miejscu i telefonicznie; udzielano również pisemnych porad i wyjaśnień, jakoteż umieszczano odpowiedzi na zapytania weterynaryjne w tygodniku „Kłosy".

I. RYBACTWO

Prace Izby w dziale rybactwa nie ograniczały się tylko na terenie Pomorza, lecz obejmowały także i województwo poznańskie. W związku z wprowadzeniem w życie ustawy rybackiej, prace Izby w zakresie rybactwa wykazały w roku sprawozdawczym większe ożywienie i poczyniły dość znaczne postępy w pierwszym rzędzie w zakresie prac urządzeniowych, organizacyjnych, hodowlanych, wreszcie zarybieniowych na wodach otwartych pomorskich i wielkopolskich.

Uruchomiony, staraniem P. I. R., nowocześnie urządzony zakład wylęgowy ryb łososiowatych (sielawa, sieja, pstrąg) w Gródku (Pomorze), przeprowadził w roku 1935/36 szereg kampanii zarybieniowych, zwiększając produkcję materiału obsadowego na ziemiach zachodnich Polski oraz wpływając tym samym w stopniu dość znacznym na obniżenie, obowiązujących dotychczas na terenie Pomorza i Wielkopolski, cen na ikrę i narybek sielawy, pstrąga i innych. (Cena za 1000 sztuk pstrąga w porównaniu do roku 1934/35 spadła w roku 1935/36 z 19 zł na 15 zł; cena za 1000 ziarn zaoczkowanej ikry sielawy z 1,25 zł na 0,85—1,00 zł).

Przeprowadzona, z wynikiem zadowalniającym, w roku 1936, staraniem P. I. R. przy współudziale W. i P. T. R., pierwsza próbna kampania sandaczowa w ośrodku zarybieniowym w Bucharzewie (Poznańskie), daje możność przypuszczać, że produkcja zaoczkowanej ikry sandacza w szerszym zakresie przyjmie na Ziemiach Zachodnich Polski realne formy.

Przebieg kampanii hodowlanej w gospodarstwach i jeziorach w roku 1935/36 kształtował się niezbyt pomyślnie.

Warunki atmosferyczne były naogół niepomyślne wskutek silnych chłodów w maju i lipcu oraz suszy, jaka dała się mocno we znaki w woj. Poznańskim. Wskutek chłodów tarło w stawach odbyło się przeważnie z opóźnieniem, bo dopiero w końcu maja, lub nawet na początku czerwca.

Zabieg karmienia ryb był naogół stosowany mniej intensywnie, niż w roku ubiegłym, tłumaczy się to wysoką ceną za łubin w sezonie letnim.

Produkcja karpia konsumcyjnego w roku 1935, jeśli chodzi o wydajność, była naogół mniejsza (o 25%) od roku hodowlanego 1934, co znajduje swe uzasadnienie we wspomnianych już gorszych warunkach atmosferycznych.

Przebieg kampanii hodowlanej w gospodarstwach jeziorowych należy uważać również za niepomyślny. Niski stan wód na wiosnę nie wpłynął dodatnio na pomyślny przebieg tarła. Bezmroźna zima, oraz krótki okres pokrywy lodowej, spowodowały, że w większości wypadków niewodowe połowy nie dopisały, a tym samym tegoroczne połowy zimowe zostały prawie całkowicie stracone. Jedynie połowy rzeczne na rzece Wiśle pomorskiej w ciągu zimy — z powodu braku pokrywy lodowej — kształtowały się

wyjątkowo pomyślnie. Okres jesiennych połowów przedłużył się przynajmniej na 2,5 miesięcy. Połowy łososia na rzece Wiśle w roku 1935/36 znacznie wzrosły.

Ceny za ryby nie uległy większej zniżce i utrzymały się na poziomie cen zeszłorocznych. Ceny nie wykazały również gwałtownych wahań, głównie na wiosnę tego roku, co należy uważać za zjawisko dodatnie i pożądane. Wstrzymanie importu sandacza sowieckiego oraz równomierne skontyngentowanie przywozu ryb zagranicznych na główne rynki zbytu (Warszawa, Łódź) wpłynęły uzdrawiająco na rozładowanie podaży oraz na organizację handlu rybami.

W okresie sprawozdawczym Izba przeprowadziła następujące czynności:

Prace urządzeniowe na wodach otwartych

W okresie sprawozdawczym Inspektorat rybacki P. I. R. był zatrudniony w pierwszym rzędzie przy urządzaniu i zagospodarowaniu obwodów rybackich w dorzeczu rzeki Wisły.

Prace urządzeniowe, wykonywane przez Inspektorat Rybacki P. I. R., polegały na badaniu w terenie warunków hodowlanych i gospodarczych poszczególnych części dorzeczy, poza tym na opracowaniu projektów podziału wód otwartych na obwody rybackie. Przedkładane Urzędom Wojewódzkim projekty podziału wód otwartych, prócz opisów warunków hodowlanych i gospodarczych, zawierały szczegółowe plany zagospodarowania obwodów rybackich z podaniem norm zarybieniowych oraz wskazówek hodowlano-gospodarczych.

Ogółem w roku sprawozdawczym zaprojektowano 71 obwodów rybackich i to na terenie woj. pomorskiego 50 obwodów, na terenie woj. poznańskiego 21 obwodów.

Prócz tego zebrano w terenie materiały, potrzebne do podziału wód otwartych górnej partii dorzecza rzeki Brdy.

Materiały te są w opracowaniu.

Prace organizacyjne na wodach otwartych

W okresie sprawozdawczym wdrożono szeroką akcję w kierunku organizowania na utworzonych obwodach rybackich spółek rybackich jeziorowych.

Prócz prac informacyjnych i organizacyjnych, wykonywanych przy zakładaniu spółek rybackich, a polegających na zwoływaniu zebrań właścicieli obwodów rybackich, wygłaszaniu referatów, udzielaniu pomocy fachowej przy określaniu wartości udziałów itp., sporządzono dla powstających spółek rybackich odpowiednie plany zagospodarowania obwodów, wymagane przez statuty spółek. Ogółem współdziałano przy zorganizo-

waniu 45 spółek rybackich jeziorowych, z czego na terenie woj. pomorskiego — 23 spółek, na terenie woj. poznańskiego — 22 spółek. Poza tym 13 spółek rybackich znajduje się w toku organizacji.

Prace zagospodarowania obwodów rybackich

Mając na uwadze, by właściciele obwodów rybackich własnych przy zawieraniu umów na dzierżawę swych wód w sposób należyty uwzględniali potrzeby danego rybołówstwa, P. I. R. na życzenie zainteresowanych, sporządziła szereg dokładnych planów zagospodarowania obwodów rybackich. W ten sposób P. I. R. ułatwiła właścicielom rybołówstw prowadzenie na swoich, wydzierżawionych obwodach rybackich racjonalnej gospodarki rybnej, jak również przyczyniła się do usunięcia ewent. trudności, mogących powstać przy zatwierdzaniu kontraktów dzierżawnych.

Straż rybacka

Celem usprawnienia czynności, związanych z ochroną rybołówstwa na utworzonych obwodach rybackich, Pomorska Izba Rolnicza w dalszym ciągu kontynuowała prace, związane z organizowaniem straży rybackiej.

Na przestrzeni 42 obwodów rybackich rzeki Wisły — zostali zaangażowani strażnicy rybaccy, którzy już rozpoczęli swe czynności, związane z ochroną rybołówstwa.

Zorganizowany przez P. I. R. dozór rybacki, już w pierwszym roku swej działalności w wysokim stopniu przyczynił się do zmniejszenia dotychczasowo istniejącego nadmiernego kłusownictwa rybackiego, poza tym przyczynił się w dużej mierze do należytego przestrzegania, przez dzierżawców obwodów rybackich, przepisów ochronnych.

Obecnie przystąpiono do organizowania straży rybackiej na obwodach rybackich jeziorowych.

Wydawanie opinii o kandydatach na dzierżawę obwodów rybackich

W dążeniu, aby utworzone obwody rybackie były obsadzone przez rybaków-fachowców, najbardziej wartościowych, dających gwarancję prowadzenia racjonalnej gospodarki rybnej i wywiązania się z przyjętych na siebie obowiązków umowy dzierżawnej, Pomorska Izba Rolnicza na życzenie Starostw, Dyrekcji Lasów oraz osób prywatnych i spółek jeziorowych, wydawała szczegółowe opinie o zaletach gospodarczych i fachowych kandydatów na dzierżawców obwodów rybackich.

Ogółem w okresie sprawozdawczym wydano opinii o 200 oferentach.

Prace zarybieniowe

W trosce, aby właścicielom i dzierżawcom wód otwartych ułatwić nabycie materiału zarybieniowego, gatunków ryb szlachetnych, obecnie

zanikłych, a niegdyś masowo występujących, o wysokiej wartości hodowlanej i po cenach możliwie jak najniższych, Pomorska Izba Rolnicza w roku 1935/36 rozpoczęła szeroką akcję w kierunku zwiększenia produkcji ryb obsadowych.

Starania te wydały w ostatecznym wyniku dobre rezultaty.

Produkcja niektórych gatunków ryb obsadowych w porównaniu do ubiegłego sezonu została dwukrotnie zwiększona (szczupak), poza tym w związku z uruchomieniem nowego zakładu wylęgowego rozpoczęto produkcję ryb obsadowych dotychczas przez organizacje rybackie jeszcze nie produkowanych (pstrąg, sielawa).

Przeprowadzona z wynikiem zadawalniającym w roku bieżącym pierwsza próbna kampania sandaczowa daje możność przypuszczać, że ten gatunek, powszechnie poszukiwany na Pomorzu i w Wielkopolsce a dotychczas nieprodukowany w ośrodkach zarybieniowych na ziemiach zachodnich Polski, będzie w roku przyszłym produkowany w większych ilościach.

Akcje zarybieniowe wykonywane były przy współudziale i za pośrednictwem, działającego na terenie woj. pomorskiego i poznańskiego — Wielkopolskiego i Pomorskiego Tow. Rybackiego w Bydgoszczy, znajdującego się pod kierownictwem fachowym Inspektoratu rybackiego P. I. R. i przy pomocy fachowej personelu rybackiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono następujące kampanie zarybieniowe i uzyskano następujące ilości materiału zarybieniowego:

kampanię siejową przeprowadzono na jeziorach międzychodzkich w woj. poznańskim za pośrednictwem W. i P. Tow. Ryb. Wylęg ikry uskuteczniono w nowo-uruchomionej wylęgarni ryb łososiowatych w Gródku.

Ogółem wyprodukowano ca 50.000 ziarn zaoczkowanej ikry sieji (w roku ubiegłym ca 300.000 ziarn).

Ikrę sieji użyto do zarybienia jezior poznańskich.

Otrzymane gorsze wyniki z kampanii siejowej w porównaniu do zeszłorocznej kampanii należy tłumaczyć przeładowaniem aparatów wylęgowych.

Kampanię sielawową przeprowadzono na jeziorach pomorskich i poznańskich za pośrednictwem W. i P. Tow. Ryb. Wylęg. ikry uskuteczniono w nowo uruchomionej wylęgarni ryb łososiowatych w Gródku.

Ogółem wyprodukowano ca 1.000.000 ziarn zaoczkowanej ikry sielawy.

Ikrę sielawy użyto do zarybienia jezior przeważnie pomorskich. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę sielawy zostało pokryte.

Rozpoczęto produkcję zaoczkowanej ikry oraz wylęgu pstrąga potokowego.

Wylęg pstrąga uskuteczniono w wylęgarni ryb łososiowatych w Gródku.

Ogółem wyprodukowano ca 80.000 wylęgu pstrąga.

Wylęg pstrąga użyto do zarybienia rzek pomorskich a mianowicie: Brdy, Drwęcy, Osy oraz Weli.

W związku z całkowitym zainstalowaniem, uruchomionej w roku sprawozdawczym wylęgarni ryb łososiowatych w Gródku, produkcja sieji, sielawy, a częściowo i pstrąga w roku 1936/37 zostanie zwiększona przynajmniej czterokrotnie.

Kampanię szczupakową przeprowadzono częściowo w Bydgoszczy (posługując się tarlakami, dostarczonymi przez miejscowych kupców rybnych), przeważnie jednak na jeziorach poznańskich i pomorskich. Wylęg ikry uskuteczniono w wylęgarni Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego w Bydgoszczy.

Ogółem wyprodukowano ca 5.700.000 ziarn zaoczkowanej ikry szczupaka.

Ikrę szczupaka użyto do zarybienia obwodów rybackich rzeki Wisły, Noteci, jezior pomorskich, poznańskich, łódzkich oraz obwodów rzecznych na terenie woj. Kieleckiego. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę szczupaka zostało pokryte.

Pierwszą próbną kampanię sandaczową przeprowadzono w ośrodku narybkowym W. i P. T. R. w Bucharzewie.

Ogółem wyprodukowano ca 100.000 ziarn zaoczkowanej ikry sandacza. Wynik pierwszej kampanii sandaczowej można uważać za pomyślny.

Kampanię węgorzową wykonano również za pośrednictwem W. i P. T. R. w Bydgoszczy. Rozdział narybku węgorza (montée) przeprowadzono w zarybieniowej stacji rozdzielczej.

Ogółem zostało wykonanych zamówień na 438 kg (ca 1.756.000 sztuk) narybku węgorza (montée).

Narybek węgorza użyto do zarybienia jezior i rzek na terenie województw Rzplitej Polskiej.

Tegoroczne zapotrzebowanie na narybek węgorza zostało całkowicie pokryte.

Poza tym Izba przez swego Inspektora Rybackiego ułatwiała zainteresowanym nabycie materiału obsadowego (narybek i kroczki lina, karpia, szczupaka, leszcza oraz raka itd.), współpracując z istniejącymi gospodarstwami rybnymi, regulując podaż ryb obsadowych i uzgadniając cenę zarybienia z producentami.

Dużej pomocy fachowej w zakresie akcyj zarybieniowych udzielił Inspektorat Rybacki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, który wydelegował swego technika rybackiego p. Urbanowskiego Wacława dla służenia pomocą przy przeprowadzaniu kampanij zarybieniowych, dzięki czemu można było akcję wymienioną rozwinąć na szerszą skalę.

Kursy rybackie

Z prac oświatowych w pierwszym rzędzie należy wymienić przeprowadzenie w okresie sprawozdawczym za pośrednictwem W. i P. T. R. 7-dniowego kursu rybackiego na terenie ośrodka zarybieniowego w Bucharzewie, w którym wzięło udział 31 rybaków poznańskich i pomorskich. Wykładom poświęcono ogółem 20 godzin, na ćwiczenia praktyczne z zakresu montowania sieci i techniki połowu ogółem 30 godzin. Po kursie odbył się egzamin teoretyczny z dziedziny rybactwa oraz praktyczny z zakresu montowania sieci i techniki połowów.

Poza tym wygłoszono szereg referatów i pogadanek na terenie Kółek Rybackich (w Grudziądzu, Toruniu, Poznaniu, Brodnicy Kościerzynie, Mogilnie, Bydgoszczy, Sierakowie itd.) na temat aktualnych zagadnień rybackich.

Pomorska Izba Rolnicza otoczyła fachową opieką istniejące na terenie woj. pomorskiego i poznańskiego organizacje rybackie, a w szczególności Wielkopolskie i Pomorskiej Towarzystwo Rybackie w Bydgoszczy wraz z jego agendami, ośrodkami zarybieniowymi, zakładami wylęgowymi i kółkami rybackimi.

Na zlecene Izby Inspektorat Rybacki kierował wyżej wymienionymi organizacjami rybackimi i nastawiał je w kierunku racjonalnego zagospodarowania i użytkowania wód rybnych.

Inne prace

Celem usprawnienia szacowania wysokości produkcji, a tym samym ustalenia wysokości państwowego podatku przemysłowego od rybołówstw, Pomorska Izba Rolnicza nawiązała ścisły kontakt z Izbą Skarbową w Grudziądzu i Poznaniu, a na życzenie tych Izb, wzorem roku ubiegłego, opracowała wytyczne szacowania produkcji rybnej, różnych typów jezior i rzek dla województw pomorskiego i poznańskiego. Materiały te będą służyć Urzędom Skarbowym przy określeniu państwowego podatku przemysłowego od rybołówstw jeziorowych i rzecznych. Prace P. I. R. w tym kierunku dały w krótkim czasie całkiem zadawalniające wyniki.

Ponieważ w komisjach podatkowych dotychczas nie było przedstawicieli rybactwa, Izba Rolnicza, wzorem roku ubiegłego, podjęła energiczne kroki celem uzupełnienia tych komisyj odpowiednimi fachowcami. Akcja ta uwieńczona została pomyślnymi rezultatami.

Wreszcie należy wspomnieć, że Pomorska Izba Rolnicza, współpracując z działającymi na terenie Pomorza i Wielkopolski Organizacjami Rybackimi, w szeregu wypadków przyczyniła się wydatnie do załatwienia aktualnych zagadnień rybackich jak np.: ograniczenie importu sieci pochodzenia zagranicznego, wstrzymanie importu sandacza sowieckiego, obniżenie taryfy kolejowej na przewóz ryb na P. K. P. itp.

IV. Oświata rolnicza.

A. SZKOLNICTWO ROLNICZE

W okresie sprawozdawczym Pomorska Izba Rolnicza prowadziła 6 szkół rolniczych męskich i 2 żeńskie. Męskie: w Chełmży, Kościerzynie, Pawłowie, Świeciu (polska i niemiecka) i Brodnicy. Żeńskie: w Kowalewie i Zagórzu.

Frekwencja szkół w roku szkolnym 1935/36 była następująca:

L. p.	Szkoła w:	uczniów (enic)			Uwagi
		I kurs	III kurs	razem	
1.	Świeciu (polska) . .	17	16	33	3 - semestralna
2.	„ (niemiecka) .	16	—	16	kurs III. wskutek niedostatecznej frekwencji nie został uruchomiony
3.	Chełmży	20	23	43	3 - semestralna
4.	Pawłowie	17	11	28	„
5.	Kościerzynie	9	12	21	„
6.	Brodnicy	12	11	23	„
	Razem			164	
		jes. zim.	wiosletni		
7.	Zagórzu	13	19	32	2 kursy pięciomiesięcz.
8.	Kowalewie	—	—	31	kurs jedenasto-miesięcz.
	Ogółem			227	

Ogólna frekwencja w stosunku do roku szkolnego 1934/35 zmniejszyła się o 19 uczniów. Powodem tego był brak kandydatów na III. kurs szkoły niemieckiej w Świeciu, który nie został wobec tego w bieżącym roku szkolnym uruchomiony. Frekwencja w pozostałych szkołach polskich utrzymała się mniejwięcej na poziomie z roku ubiegłego.

Personel męskich szkół rolniczych poza nauczaniem w szkole prowadził szereg prac w terenie jak to:

1. doradztwo fachowe w gospodarstwach uczniów (rodziców uczniów) i kontrolę nad wykonaniem przez uczni zadań praktycznych w czasie semestru letniego;
2. organizował i kierował akcją przysposobienia rolniczego w swoich okręgach;
3. wykonywał prace zlecone przez Pomorską Izbę Rolniczą w zakresie podniesienia hodowli, doświadczalnictwa, kwalifikacji, walki ze szkodnikami itp.

Poza tym prowadził prace oświatowo-rolnicze na terenie Kółek Rolniczych oraz organizacyj młodzieżowych.

Dyrektor szkoły będąc generalnym sekretarzem O. R. R., opracowywał plany pracy, zdążające do podniesienia stanu rolnictwa w okręgu Szkoły, oparte na koordynacji pracy Izby z Towarzystwami Rolniczymi, Powiatowymi oraz Wydziałami Powiatowymi, równocześnie śledząc nad ich wykonaniem.

Personel żeński szkół rolniczych w pracy terenowej brał czynny udział w akcji organizacyjnej i oświatowej na terenie Kół Gospodyń Wiejskich, zwłaszcza w powiecie wąbrzeskim i morskim.

B. PRZYSPOSOBIENIE ROLNICZE

Fachowa obsługa przysposobienia rolniczego opierała się — jak i w roku poprzednim — na personelu szkół rolniczych Izby. Ponadto na terenie pow. grudziądzkiego pomocną w pracy była Państwowa Średnia Szkoła Hodowlano-Rolnicza w Grudziądzu. Rozwój pracy zmusił Izbę do zaangażowania dodatkowo dla rejonu Szkoły w Chełmży instruktora przysposobienia rolniczego. Ogółem przy obsłudze terenowej przysposobienia rolniczego czynnych było 16 osób.

W roku 1935 rozpoczęło pracę 270 zespołów z 2.123 młodzieży w 195 miejscowościach, zakończyło zaś 211 zespołów i 1.322 młodzieży. Wytrwałość w pracy wyraża się cyfrą 78,1% w odniesieniu do zespołów i 62,6% w odniesieniu do młodzieży.

Średnio na zespół wypadło 6,2 uczestników.

Stan zakończonej pracy w roku sprawozdawczym przedstawia się następująco:

L. p.	Powiat	I. stopień		II. stopień		III. stopień		Razem	
		zesp.	mł.	zesp.	mł.	zesp.	mł.	zesp.	mł.
1.	Brodnica	5	33	—	—	1	4	6	37
2.	Chełmno	10	58	4	21	1	4	15	83
3.	Chojnice	3	18	1	4	—	—	4	22

L. p.	Powiat	I. stop.		II stop.		III. stop.		Razem	
		zesp.	mł.	zesp.	mł	zesp.	mł.	zesp.	mł.
4.	Działdowo	4	28	1	5	—	—	5	33
5.	Grudziądz	12	79	11	65	2	9	25	153
6.	Kartuzy	13	91	6	33	—	—	19	124
7.	Kościerzyna	12	90	5	25	1	4	18	119
8.	Lubawa	11	91	6	28	3	17	20	136
9.	Morski	8	57	4	16	2	11	14	84
10.	Sępólno	5	29	1	4	—	—	6	33
11.	Starogard	9	65	1	5	—	—	10	70
12.	Świecie	9	60	5	27	1	5	15	92
13.	Tczew	3	23	1	5	—	—	4	28
14.	Toruń	8	58	4	23	—	—	12	81
15.	Tuchola	14	86	6	40	—	—	20	126
16.	Wąbrzeźno . . .	11	62	6	35	1	4	18	101
	razem	137	928	62	336	12	58	211	1322

Udział poszczególnych organizacyj w pracy przysp. rolniczego:

	zespołów	%	młodzieży	%
K. S. M.	139	65.8	862	65.1
Z. S.	47	22.3	282	21.3
Inne	25	11.9	180	13.6

W porównaniu z rokiem poprzednim, ilość zespołów wzrosła o 28%, a ilość młodzieży pracującej w p. r. o 17%.

Poprawiła się również jakość pracy, zwłaszcza samokształceniowa w zespołach. Wzrosła ilość zebrań oświatowych, a wiadomości sprawdzane w czasie pokazów stały na wyższym poziomie niż w latach poprzednich.

Ilością zespołów i młodzieży pracującej w p. r. wyróżniają się powiaty: grudziądzki, lubawski i tucholski. Najsłabiej natomiast przedstawia się praca w powiatach: chojnickim, tczewskim i działdowskim, chociaż obecnie na terenie ostatniego powiatu p. r. wykazuje tendencję do rozwoju. Powiat lubawski, aczkolwiek co do ilości zespołów i młodzieży stoi na drugim miejscu, wysuwa się na czoło jakością pracy, nie ustępując powiatowi grudziądzkiemu. Dobrze przedstawia się praca również w powiecie chełmińskim.

W okresie jesiennym odbył się jeden pokaz powiatowy (w Łasinie dla pow. grudziądzkiego) i 35 pokazów rejonowych.

Do pracy na rok 1936 zgłosiło się 284 zespołów i 2.191 młodzieży; jest to zapowiedź dalszego poważnego rozwoju akcji p. r. W ciągu zimy odbyło

się 9 dwudniowych kursów dla przodowników, ponadto każda szkoła urządziła rejonowe kursy przedkonkursowe, na których przeszkolono ogół młodzieży peerowej. Kursów takich urządzono 61 i przeszkolono na nich ponad 1800 młodzieży. Ponadto urządzano odprawy dla przodowników, w których brali udział i uczniowie przysposobienia rolniczego.

Pomorska Izba Rolnicza w pracy nad przysposobieniem rolniczym kieruje się założeniem, że należy dążyć nietyle do rozbudowania pracy tej pod względem ilościowym, ile stałego usprawniania jej i pogłębiania.

W rezultacie planowo prowadzonej trzystopniowej akcji przysposobienia rolniczego, dąży się do tego, aby młodzież, biorąca w niej udział, miała możność przygotować się należycie do pracy zawodowej, jaka ją oczekuje we własnym gospodarstwie oraz pracy społecznej na terenie wsi.

C. KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH

Prace na terenie Kół Gospodyń Wiejskich prowadzi Pomorska Izba Rolnicza w ścisłym kontakcie ze Zrzeszeniem Pomorskich Kół Gospodyń Wiejskich na podstawie zawartej z tą organizacją umowy.

W okresie sprawozdawczym, zawdzięczając staraniom P. I. R., przeprowadzonym w poszczególnych samorządach powiatowych, zwiększono wybitnie ilość personelu instruktorskiego, pracującego na terenie Kół Gospodyń Wiejskich, co w rezultacie odniosło bardzo poważny efekt w kierunku rozwoju ilościowego Kół Gospodyń Wiejskich, jak również nasilenie pracy oświatowo-zawodowej na tym odcinku.

Wszystkie instruktorki oświatowe K. G. W. są na etacie Zrzeszenia Pomorskich Kół Gospodyń Wiejskich. Inspektorka zaś K .G. W., która równocześnie pełni obowiązki sekretarki Zrzeszenia, jest na etacie Pomorskiej Izby Rolniczej.

Na dzień 1. IV. 1935 r. ilość instruktorek powiatowych wynosiła 4; na dzień 1. IV. 1936 r. ilość tę zwiększono do 10-ciu, obejmując planową ich pracą całe województwo za wyjątkiem powiatów: wąbrzeskiego, sępoleńskiego i grudziądzkiego. W wyszczególnionych powiatach pracę prowadzi bezpośrednio inspektorka K. G. W. oraz częściowo żeńska Szkoła Rolnicza w Kowalewie.

Rozwój ilościowy Kół Gospodyń Wiejskich w roku sprawozdawczym przedstawia się następująco:

L. p.	Powiat	Na 1. IV. 35		Na 1. IV. 36		Przybyło	
		Kół	Członkiń	Kół	Członkiń	Kół	Członkiń
1.	Brodnica	7	145	12	226	5	81
2.	Lubawa	9	160	15	272	6	112
3.	Grudziądz	4	78	6	96	2	18

L. p.	Powiat	Na 1. IV. 35		Na 1. IV. 36		Przybyło	
		Kół	Członkiń	Kół	Członkiń	Kół	Członkiń
4.	Wąbrzeźno . . .	6	113	10	200	4	87
5.	Świecie	16	359	26	471	10	112
6.	Tuchola	3	77	5	106	2	29
7.	Toruń	9	215	17	300	8	85
8.	Chełmno	7	101	14	220	7	119
9.	Starogard	10	200	20	400	10	200
10.	Tczew	6	146	11	201	5	55
11.	Chojnice	1	35	6	62	5	27
12.	Kościerzyna . .	6	112	13	177	7	65
13.	Kartuzy	10	180	16	288	6	108
14.	Morski	3	33	10	107	7	74
15.	Sępólno	4	75	4	75	—	—
	Razem	101	2029	185	3201	84	1172

Zorganizowane również w okresie sprawozdawczym zarządy powiatowe Kół Gospodyń Wiejskich zaczynają przejawiać swoją działalność, cementując Koła na terenie powiatów w pewną całość organizacyjną oraz powodując większą planowość ich pracy przez wysuwanie zagadnień aktualnych dla danego terenu a związanych ściśle z gospodarstwem kobiecem na wsi.

Zakres pracy oświatowo-zawodowej również wzrósł znacznie w okresie sprawozdawczym i przedstawia się następująco:

Przeprowadzono kursy:

Wypieku ciast

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Gorczenica .	17	4 dni	13.	Sumówko . . .	10	4 dni
2.	Lekarty . . .	10	4 „	14.	Kazanice	16	4 „
3.	Chełmża	12	4 „	15.	Tuszewo . . .	12	4 „
4.	Łowinek	9	4 „	16.	Trzebcz	12	4 „
5.	Gołuszyce . .	16	5 „	17.	Stare Polaszki .	13	5 „
6.	Sulnówko . . .	10	4 „	18.	Wielki Podleś .	26	5 „
7.	Wałdowo . .	29	4 „	19	Liniewo	20	5 „
8.	Lubawa . . .	10	4 „	20.	Wielki Klińcz .	10	4 „
9.	Lipinki	12	4 „	21.	Borcz	9	4 „
10.	Szczuka	18	5 „	22.	Sampława . . .	20	5 „
11.	Mikołajki . . .	9	4 „	23.	Bielawki	20	5 „
12.	Grabowo	14	4 „	24.	Złotowo	10	3 „

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
25	Ostrowite . . .	10	4 dni
26.	Luzino	8	4 „
27.	Starogard . . .	10	4 „
28.	Ciecholewy . .	17	4 „
29.	Sulęczyn	10	5 „
30.	Jamno	17	5 „
31.	Stawiska	14	4 „
32.	Karlikowo . . .	7	5 „
33.	Kębłowo	9	4 „
34.	Dąbrówka . . .	10	3 „
35.	Łapin	9	4 „
36.	Waćmierz . . .	9	5 „
37.	Opalenie . . .	7	3 „
38.	Gniew	9	3 „
39.	Luzino	10	5 „
40.	D. Głęboczek . .	9	4 „
41.	Smętowo	6	3 „
42.	Cząstkowo . . .	13	5 „
43.	Pniewite	5	4 „

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
44.	Brzozowo . . .	8	4 dni
45.	Papowo Tor. . .	10	3 „
46.	Siemkowo . .	10	4 „
47.	Michale	10	4 „
48.	Osie	14	4 „
49.	Mrzezino	5	5 „
50.	Stary Bukowiec .	9	5 „
51.	Sulmin	12	4 „
52.	Niestępowo . .	12	4 „
53.	Lniska	11	4 „
54.	Szczepanki . . .	12	5 „
55.	Brusy	21	3 „
56.	Bysław	13	3 „
57.	Donimierz . . .	13	3 „
58.	Nowe Dobra . .	14	4 „
59.	Obozin	12	5 „
60.	Szumleś Szl. . .	8	4 „
61.	Dobrogoszcz . .	9	3 „
	razem	736	

Gotowania

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Dziemiany . . .	8	6 dni
2.	Kiełpiny	19	9 „
3.	Szumleś Król. .	9	6 „
4.	Stawiska	14	6 „
5.	Kazanice	17	6 „
6.	Szczuka	18	6 „
7.	Przodkowo . . .	11	18 „
8.	Tuszewo	10	7 „
9.	Łążyn	16	10 „
10.	Liniewo	15	5 „
11.	Wielki Podleś	15	2 tyg.
12.	Tylice	15	7 dni
13.	Małe Bałówki .	12	9 „
14.	Pamiętowo . . .	11	10 „
	razem	190	

Przetworów owocowych

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Mrzezino	8	2 dni
2.	Luzino	8	4 „
3.	Mszano	9	4 „
4.	Janowo Rożantal	8	3 „
5.	Łapin	9	5 „
6.	Wielki Klińcz .	9	7 „
7.	Wielki Podleś .	15	2 tyg.
8.	Dziemiany . . .	10	4 dni
	razem	76	

Mleczarskie

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Brzezinko . . .	6	3 dni
2.	Dziemiany . . .	10	4 „
3.	Papowo Tor. . .	11	3 „
4,	Wysoka	17	4 „
5.	Wrocki	14	4 „
6.	Kończewice . .	6	3 „
7.	Nawra	8	4 „
	razem	72	

Ogrodnicze

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Trzebcz	8	1 dzień
2.	Michalę	12	1 „
	razem	20	

Higieny

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Gruczno	12	3 dni

Robót ręcznych

L. p.	Miejscowość	Ilość uczestn.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczestn.	Czas trwania
1.	Drzycim	10	14 dni	12.	Brzeźno	12	17 dni
2.	Gostkowo . . .	12	6 „	13.	Wielki Podleś .	15	4 tyg.
3.	Dobrogoszcz . .	10	10 „	14.	Czarze	18	2 „
4.	Brzozowo . . .	8	6 „	15.	Trzebcz	15	5 dni
5.	Luszkówko . . .	14	14 „	16.	Grabowo	18	3 tyg.
6.	Rokocin	17	18 „	17.	Rywałd	12	2 „
7.	Klonówka . . .	27	18 „	18.	Klonówka . . .	16	3 „
8.	Rajkowy	12	7 „	19.	Zielona Góra . .	17	2 „
9.	Grabowie c . . .	12	12 „	20.	Mrzezino	9	3 „
10.	Gruczno	32	16 „	21.	Małe Czyste .	20	2 „
11.	Chełmża	18	12 „	22.	Stare Polaszki .	18	3 „
					razem	342	

Hodowli drobiu

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Gruczno	30	1 dzień
2.	Jeżewo	25	1 „
3.	Brzeźno . . .	50	1 „
4.	Marjanki	30	1 „
5.	Drzycim	20	1 „
	razem	150	

Oświatowo-społeczne

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Gruczno	38	2 dni

Prania i prasowania

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1.	Krojanty	9	3 dni
2.	Somonino . . .	17	4 „
	razem	26	

Ogólne zestawienie przeprowadzonych kursów

Nazwa kursu	Ilość	Czas trwania	Ilość kursistek
pieczenia	61	3—5 dni	736
gotowania	14	1—2 tyg.	190
przetworów owocowych	8	2—5 dni	66
ogrodnicze	2	1 dzień	20
mleczarskie	7	3—4 dni	64
hygjeny	1	3— „	12
robót ręcznych	22	1—3 tyg.	332

Nazwa kursu	Ilość	Czas trwania	Ilość ku·sistek
hodowli drobiu	5	1 dzień	150
oświatowo-społeczny	1	2— dni	38
prania i prasowania	2	3—4 „	26
razem	123		1634

Przeprowadzono konkursy:

Liczba	Nazwa konkursu	Ilość uczestniczek
3	ogródków kwiatowych	25
4	uprawy pomidorów	43
2	wychowu kurcząt	32
2	uprawy kukurydzy	19
3	„ fasoli	38
4	ogródków warzywnych	31
18	razem	188

Do prac oświatowo-zawodowych należy zaliczyć jeszcze szereg pogadanek na tematy gospodarstwa kobiecego, wygłoszonych przez instruktorki przy okazji zebrań Kół G. W. oraz zorganizowanie szeregu wycieczek sąsiedzkich.

W pokazach rolniczych, organizowanych przez Pomorską Izbę Rolniczą, Koła Gospodyń Wiejskich wzięły bardzo żywy udział, wykazując się zazwyczaj poważnym dorobkiem swej pracy w licznych działach gospodarstwa kobiecego.

D. REFERAT RADIOWY

Dział rolniczy w Rozgłośni Pomorskiej Polskiego Radia prowadzony był w dalszym ciągu przez Wydział Oświatowy Roln. P. I. R.

Na całość programu składały się: pogadanki, skrzynka rolnicza i komunikaty.

Pogadanek rolniczych wygłoszono 104. Wydział zwracał specjalną uwagę, aby tematy ich były możliwie najbardziej aktualne, dostosowane do zainteresowań szerokich warstw rolników Pomorza. Poruszono w nich poszczególne zagadnienia z dziedziny: uprawy, hodowli, ogrodnictwa, leśnictwa, walki ze szkodnikami, pszczelarstwa, łąkarstwa, spółdzielczości rolniczej oraz przysposobienia rolniczego. Poza tym uwzględniono specjalnie ustawodawstwo oddłużeniowe, propagując jego należyte wykorzystanie.

Skrzynek rolniczych opracowano i wygłoszono 27. Skrzynki rolnicze cieszą się specjalnym zainteresowaniem rolników, czego dowodem znaczna ilość nadsyłanych zapytań.

Komunikatów Wydziału Oświaty, oraz gospodarczo-rolniczych w opracowaniu Wydziału Ekonomicznego, dostarczono Rozgłośni do wygłoszenia przeszło 350.

E. WYCIECZKI ROLNICZE

Wydział przyjął i zorganizował zwiedzenie gospodarstw rolnych i placówek spółdzielczych na terenie Pomorza 18-tu wycieczkom rolniczym z województw centralnych a zwłaszcza wschodnich. Ogółem w wycieczkach tych brało udział przeszło 1.200 osób.

F. „KŁOSY"

Organ Pomorskiej Izby Rolniczej „Kłosy" jest zarazem organem urzędowym Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego, Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych R. P. w Toruniu, Pomorskiego Związku Hodowców Koni, Pomorskiego Związku Hodowców Owiec i Pomorskiego Zrzeszenia Kół Gospodyń Wiejskich. W roku sprawozdawczym „Kłosy" ukończyły 29-ty rok swego istnienia.

„Kłosy" dążyły do osiągnięcia wytkniętego celu, a mianowicie do dostarczenia rolnikowi, przede wszystkim drobnemu, lektury fachowej, dającej mu materiał do samokształcenia się. Ponadto „Kłosy" podawały na swych szpaltach wiadomości, niezbędne dzisiejszemu rolnikowi, uwzględniały również możliwie szeroko wszystkie zainteresowania swoich Czytelników, pamiętając zawsze o tym, że są jedynym pismem rolniczym na Pomorzu.

O czytelnictwie „Kłosów" świadczy dostatecznie stale wzrastający dział pytań i odpowiedzi. Liczba pytań, nadesłanych do Redakcji „Kłosów" zwiększyła się w roku sprawozdawczym o przeszło 50% w stosunku do roku ubiegłego.

Redakcja „Kłosów" rozpisała w roku bieżącym dwa konkursy, mające na celu zdobycie dla „Kłosów" nowych współpracowników z pośród czytelników-praktyków. Wyniki konkursów były zadowalniające. W obu wypadkach nadesłano Redakcji szereg cennych odpowiedzi na podane tematy, które Redakcja wykorzystuje na łamach pisma.

„Kłosy" są pismem tygodniowem, zaś raz na miesiąc wydają jako dodatki bezpłatne: „Gospodynię Pomorską", „Spółdzielcę" a w ostatnim kwartale roku sprawozdawczego zapoczątkowały wydawnictwo trzeciego dodatku p. t. „Przyszłość rolnictwa".

G. REFERAT SPOŁECZNO-ORGANIZACYJNY

1. Okręgowe Rady Rolnicze

Powiązanie prac Izby, Towarzystw Rolniczych Powiatowych i Samorządów Powiatowych w pracy nad podniesieniem stanu rolnictwa

w okręgu danej szkoły rolniczej za pomocą Okręgowych Rad Rolniczych zostało w dużej mierze osiągnięte. Stwierdzić należy, że Okręgowe Rady Rolnicze w znacznej mierze przyczyniły się do wytworzenia należytego stosunku i współpracy między szkołami rolniczymi a Tow. Roln. Pow., oraz, że zawdzięczając im, budżety Samorządów Powiatowych w dziale na popieranie rolnictwa, pomimo znacznego w ostatnim roku zmniejszenia się możliwości finansowych Samorządów Powiatowych, nie uległy redukcji, a naodwrót, nawet się częściowo zwiększyły procentowo i globalnie.

W okresie sprawozdawczym wszystkie Rady odbyły swe doroczne zebrania, wysłuchując sprawozdań z prac dokonanych, ustalając plan pracy na rok budżetowy 1935/36, oraz opracowując projekty budżetów na popieranie rolnictwa dla poszczególnych Samorządów Powiatowych.

Udział w dorocznych zebraniach Pana Wojewody podniósł znaczenie Rad i wpływy ich na terenie Samorządów Powiatowych.

2. Współpraca z Pom. Towarzystwem Rolniczem

W okresie sprawozdawczym należy stwierdzić dalsze zacieśnienie się współpracy z Pom. Tow. Rolniczem. Rezultaty tego są bezwzględnie dodatnie. Nastąpiło pogłębienie współpracy Tow. Roln. Pow. ze szkołami rolniczymi P. I. R., co w dużej mierze przyczyniło się do usprawnienia planowej obsługi terenu oraz wzajemnego zrozumienia się i zaufania.

Naczelnik Wydziału uczestniczył w zebraniach zarządu P. T. R., referując zagadnienie współpracy z Pom. Izbą Rolniczą na poszczególnych odcinkach, poza tym był w stałym kontakcie z dyrektorem Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego.

3. Współpraca z Zrzeszeniem Pom. Kół Gospodyń Wiejskich

Współpraca na tym odcinku jest najzupełniej ścisła. Przyczynia się do tego znakomicie to, że inspektorka K. G. W. jest równocześnie sekretarką Zrzeszenia. Poza tym naczelnik Wydziału uczestniczy w zebraniach zarządu głównego oraz zarządów powiatowych Zrzeszenia.

Rezultaty rozwoju pracy na terenie K. G. W. są najlepszym dowodem, że współpraca ta osiąga pożądany efekt.

4. Wojewódzka Komisja Przysposobienia Rolniczego

Doroczne zebranie Woj. Kom. Przysposobienia Rolniczego odbyło się z udziałem przedstawicieli organizacyj młodzieżowych oraz delegata Centralnego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej. Zostało przyjęte sprawozdanie z pracy Izby na odcinku Przysposobienia Rolniczego oraz ustalono wytyczne dla pracy tej na rok budżetowy 1936/37.

V. Leśnictwo.

Oświata i propaganda

Praca oświatowa i propagandowa w dziale leśnictwa w roku sprawozdawczym, w porównaniu do roku ubiegłego, wykazuje dalszy postęp wobec posiadania pewnych funduszów i zdobytego doświadczenia.

Ogłoszone artykuły w „Kłosach" p. t. „Hodowla siewek sosny i brzozy w szkółkach", „Brońmy upraw sosnowych przed klęską osutki" wydrukowano w formie broszurki, rozdzielając 950 egzemplarzy leśnikom, zatrudnionym w prywatnych gospodarstwach leśnych oraz małorolnym właścicielom lasów. 850 sztuk odstąpiono Wielkopolskiej Izbie Rolniczej. Poza tym umieszczono w „Kłosach" 17 różnych komunikatów i wyjaśnień na tematy leśne. Wydrukowano plakat propagandowy o zalesieniach nieużytków w ilości 500 sztuk. Podobnie jak w roku 1933 urządzono 5-tygodniowy kurs dokształcający dla personelu leśnego. Na kurs stawiło się ogółem 46 kandydatów. Do egzaminu zgłosiło się 23 kandydatów z kursu 1935 r. i 21 z kursu 1933 r. — razem 44 kandydatów, w tym na podleśniczych 25, na leśniczych 19.

Komisja egzaminacyjna nie mogła 10 kandydatów zgłoszonych do egzaminów uznać za należycie przygotowanych i oceniła ich ujemnie.

Poza kursem dla leśników zawodowych przeprowadzono — podobnie jak w roku ubiegłym — krótkie kursy z działu leśnictwa w 3 szkołach rolniczych, a mianowicie Kościerzynie, Pawłowie i Świeciu, zakończone każdorazowo wycieczką w teren.

Zalesienie nieużytków i opieka nad lasami drobnej własności

W latach ub. a mianowicie do 1932 r., istniał obowiązek zagospodarowania także dla lasów poniżej 30 ha przy pomocy programów urządzeń.

Z chwilą nowelizacji ustawy o ochronie lasów niestanowiących własności Państwa, nastąpiła możliwość zwiększonych wyrębów w lasach małych. Niewątpliwie podobna sytuacja ujemnie by się odbić mogła na stanie gospodarki leśnej u małorolnych, gdyby Izba w innym kierunku

z pomocą nie przyszła. Pomoc ta objawiła się przede wszystkim w udzielaniu na miejscu wyczerpujących wyjaśnień i instrukcyj na zebraniach kółek rolniczych, zalecaniu zakładania małych szkółek leśnych celem wyprodukowania niezbędnie potrzebnych tanich i zdrowych sadzonek oraz w dostarczaniu sadzonek leśnych przez Izbę po ulgowych cenach. Dopłata na ten cel ze strony Izby była dość znaczna, bo wyniosła w roku sprawozdawczym 2.673 zł. Suma wymieniona nie pokryłaby jednak kosztów tych wszystkich zapotrzebowań, które Izba wykonała, gdyby z pomocą nie przyszło Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych z kwotą 1.164 zł oraz Wydziały powiatów morskiego (600 zł) i świeckiego (300 zł). Razem wyłożono do kupna sadzonek dla małorolnych 4.737 zł, której to sumy zainteresowani pokryć nie byliby w stanie własnymi środkami.

Skutek tej pomocy finansowej uwydatnił się w powiększeniu obszarów leśnych leżących dotychczas odłogiem; gdy bowiem w roku ubiegłym Izba dostarczyła małorolnym ogółem 358,5 tysięcy sadzonek, zalesiając nimi ok. 33 ha nieużytków, to w roku sprawozdawczym (jak wykazuje niżej podana tabela) ilość użytych do zalesień sadzonek wzrosła o ca 300% (1.623.800 sztuk), którymi zalesiono obszar 110,8 ha czyli o ca 250% więcej, niż w roku 1934/35. Podobnie przedstawia się stosunek procentowy odnośnie ilości osób zamawiających sadzonki (41 w r. 1934/35, a 142 w r. 1935/36).

Czynny udział Izby przy zalesieniu tych obszarów uwydatnił się również w wysłaniu fachowego instruktora, który objął swą pracą 41 miejscowości.

Do wzrostu aktywności przy zakładaniu małych szkółek leśnych jak i do wzmożenia chęci zalesienia nieużytków, przyczyniła się też w pewnej mierze akcja premiowania najlepiej udanych i pielęgnowanych młodych kultur leśnych. Jako pierwszych pionierów w tej akcji, wyróżnionych, należy wymienić następujące osoby:

1. Dahlke Dawid z gminy Wałdowo otrzymał	15 zł
2. Majkowski Karol z gminy Lamk otrzymał	100 zł
3. Blok Józef z gminy Gostomie otrzymał	60 zł
4. Kiedrowski Franciszek z gminy Stężyce otrzymał . .	30 zł
5. Hinz Leon z gminy Stężyce otrzymał	15 zł
6. Kohls Franciszek z gminy Lisiekąty otrzymał . . .	15 zł
Razem .	235 zł

Należy przypuszczać, iż w roku następnym wyżej wymienieni znajdą wielu naśladowców, co przyczyni się do dalszego podniesienia stanu zalesienia zapuszczonych gruntów nieleśnych i nieużytków u włościan na Pomorzu. Nadmienić wypada, iż najwyższą premią za dobrze założone i pielęgnowane zalesienie oznaczono na 15 zł za 1 ha.

W roku 1934/35 zaprowadziło pod wskazówkami i opieką Izby 7-miu małorolnych szkółki leśne, a w roku sprawozdawczym dalszych 6-ciu.

Zestawienie obrotu sadzonkowego u małorolnych w/g powiatów z podaniem obszarów zalesionych

L. p.	Powiat	Ilość sadzonek w tysiącach					Obszar zalesiony w ha					Ilość gospodarzy
		sosny	świerka	buka	dębu	razem	sos.	św.	bk	dąb	razem	
1.	Chojnice . .	398	—	—	5	403	26,3	—	—	0,5	26,80	12
2.	Świecie . . .	67	—	—	—	67	4,5	—	—	—	4,50	17
3.	Działdowo .	43	5	1	—	49	2,85	0,5	0,1	—	3,45	3
4.	Tuchola . . .	252,5	—	--	—	252,5	16,1	—	0,7	—	16,80	18
5.	Tczew . . .	168,5	5	—	—	173,5	10,9	0,5	—	—	11,40	9
6.	Kościerzyna .	220	22,4	—	—	242,4	14,65	2,25	—	—	16,90	48
7.	Kartuzy . . .	145	10	—	—	155	9,6	1	—	—	10,60	12
8.	Morski . . .	212,6	48,8	—	—	261,4	14,2	4,85	—	—	19,05	22
9.	Sępólno . . .	20	—	—	—	20	1,30	—	—	—	1,30	1
	Razem	1.526,6	91,2	1	5	1.623,8	100,4	9,1	0,8	0,5	110,8	142

Organizacja gospodarstw leśnych

Do ważnych zadań gospodarczych zalicza Izba urządzenie lasów. Ruch w tym dziale był w roku sprawozdawczym szczególnie ożywiony ze względu na kończący się u bardzo wielu właścicieli lasów okres 10-letni, na który zwykle sporządza się plany leśne. To też dokonanie tej pracy (jaką ilustruje niżej podana tabela) przy niezwiększonym personelu wymagała wzmożonego wysiłku. Do wykonania definitywnych planów była Izba zmuszona wobec przepisów prawnych, znoszących dotychczasowe posługiwanie się programami jednorocznymi.

Zestawienie prac przy urządzeniu lasu

L. p.	Rodzaj pracy	Ilość objektów	Obszar w ha	Uwagi
1.	taksakcje lasów	15	7.022	
2.	nowe pomiary	3	757	
3	wykończenie planów	26	15.728	
4.	szacowanie lasów	2	140	Oba dla B-ku Akcept.
	razem	46	23 647	

Dla dokonania powyższych czynności w terenie, zużyło 3-ch urzędników 178 dni wyjazdowych.

Celem utrzymania stałego kontaktu z właścicielami lasów, Izba prowadzi dział poradnictwa fachowego za ustaloną ryczałtową opłatą. Stała porada leśna pozwala na szczegółowy wgląd w stan zagospodarowania

i wpływanie w kierunku prowadzenia prawidłowej gospodarki, co jest bardzo pożądane, o ile się uwzględni zawsze jeszcze spotykany niedostatecznie wykwalifikowany personel leśny, oraz częściowy brak zrozumienia ważności prawidłowej gospodarki leśnej u niektórych właścicieli lasów.

Ilość gospodarstw korzystających ze stałej porady wzrosła w roku sprawozdawczym o 3 objekty, tak że obejmuje razem 75 gospodarstw leśnych z ogólnym obszarem 33.665 ha. Porad fachowych na miejscu udzielono w roku sprawozdawczym 46 gospodarstwom o obszarze 22.473 ha.

Inspekcje leśne obejmują również zagadnienia zalesienia nieużytków. Udzielone na miejscu wskazówki i porady w tej materii łączą się ostatecznie w udzielaniu pomocy w nabywaniu zdrowych i niedrogich sadzonek. Dział ten jednak Izba stopniowo likwiduje, w miarę postępującej propagandy zakładania na miejscu własnych szkółek leśnych tak większej jak i mniejszej własności. Po zorganizowaniu dostatecznej ilości szkółek, mogących zaspokoić zapotrzebowanie, Izba dział ten będzie mogła znieść w przeświadczeniu, iż pośrednictwo w nabywaniu sadzonek leśnych okaże się zbędnem wobec możliwości otrzymania tychże bezpośrednio w najbliżej położonej szkółce względnie wyprodukowania we własnej szkółce.

W roku sprawozdawczym korzystało z pośrednictwa Izby w tym zakresie 25 właścicieli lasów (w roku ubiegłym 36), z których około połowa nie otrzymała sadzonek ze względu na brak zapotrzebowanych egzotycznych gatunków drzew, na które był specjalnie silnie rozwinięty popyt. Potrzebujących nasiona leśne również mniej było w roku sprawozdawczym, aniżeli w ub., bo 35 (59). Wynika z tego, że wysiłki Izby osiągają właściwy skutek przez stałe pouczanie zainteresowanych przez Izbę, że najlepiej jest pozyskiwać nasiona z własnego lasu i samemu produkować sadzonki leśne.

Ilość dostarczonych za pośrednictwem Izby sadzonek wynosiła w roku sprawozdawczym 365.300 sztuk, przeważnie gatunków szpilkowych i 895,5 kg nasion.

Ochronę lasów w dziale zwalczania osutki sosnowej ułatwiano, umożliwiając spryskiwanie upraw przy pomocy bordoliny jako dotychczas najlepszego i najbardziej przystępnego środka. Dla ułatwienia właścicielom lasów nabycia potrzebnego siarczanu miedzi po cenie znacznie tańszej, niż w handlu detalicznym, Izba zbierając pojedyńcze zamówienia, pośredniczyła w dostawie tego środka wprost z fabryki, oszczędzając zainteresowanym zabiegów i wyższych kosztów. Z tej przysługi korzystało w roku sprawozdawczym 17 właścicieli lasów, którym dostarczono 3.025 kg siarczanu miedzi. Celem umożliwienia spryskiwania upraw sosnowych bordoliną, Izba wypożyczała kolejno posiadane 3 opryskiwacze. Poza tym udzielano porad ustnych i pisemnych w sprawach dotyczących ochrony lasów.

Księgowość leśną dostosowaną do lokalnych warunków prowadziła Izba w szeregu gospodarstw leśnych. O praktyczności ksiąg Izby, służących rachunkowości gospodarstw leśnych, może służyć ta okoliczność, że z roku na rok zwiększa się sprzedaż druków rachunkowych i gospodarczo-leśnych; w roku gospodarczym wpływy z tego tytułu wynosiły 582,50 zł, gdy w roku ubiegłym 300 zł. Jest to objaw dowodzący, że większość właścicieli lasów zrozumiała, że bez prawidłowej i systematycznej księgowości leśnej żadnego poglądu na rentowność lasu nie da się osiągnąć; poza tym objaw ten dowodzi, że ruch sprzedażny drewna w roku sprawozdawczym znacznie się powiększył.

Czynności ogólne

Z całokształtu swych czynności tak z prac urządzeniowych, jak i przeprowadzonych inspekcyj leśnych, zalesień gruntów leśnych, nieużytków, zdawała Izba stale ustną i pisemną relację Inspektorowi Ochrony Lasów przy Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim. Współpraca na tym polu rozwijała się coraz intensywniej, opierała się na stałym kontakcie, była korzystną tak dla obu stron jak i dla ogółu zainteresowanych gospodarzy leśnych.

Poza tym Izba utrzymywała stały kontakt i współpracowała z następującymi organizacjami:

1. Związek Właścicieli Lasów Prywatnych na Pomorzu;
2. Pomorskie Towarzystwo Łowieckie;
3. Związek Leśników R. P. Oddział Pomorski, Sekcja Leśników Pryw. w Grudziądzu.

Funkcje kierownika wzgl. sekretarza pierwszych dwuch organizacyj pełnił inspektor leśnictwa Izby.

VI. Organizacja gospodarstw i Biuro rachunkowości gospodarczej.

Zakres czynności Wydziału w roku sprawozdawczym został rozszerzony przez wcielenie inspektoratu organizacji gospodarstw. W ten sposób Biuro rachunkowości i Organizacja gospodarstw powiązane zostały organizacyjnie w jednym Wydziale, co ułatwiło ich wzajemny kontakt.

Wydział obejmował następujące działy:

A. Ogólny;
B. Biuro rachunkowości gospodarczej;
C. Organizacja gospodarstw małych;
D. Nadzory sądowe;
E. Administracja obiektów gospodarczych Izby, nie mających innego przydziału.

A. OGÓLNY

W zakres tego działu, poza prowadzeniem ogólnej administracji Wydziału, wchodziły wszystkie sprawy, dotyczące ekonomiki gospodarstw: sporządzanie szacunków dla władz, sądów i osób prywatnych, rzeczoznawstwo sądowe, udział w komisjach podatkowych z ramienia Izby, przygotowanie projektów i opiniowanie nadesłanych, dotyczących klasyfikacji gruntów do podatku gruntowego, współdziałanie z Urzędem Wojewódzkim Pomorskim w sprawach przebudowy ustroju rolnego przez udział w komisjach klasyfikacyjno-szacunkowych, opracowywanie kosztów produkcji na rozmaitych odcinkach gospodarstwa rolnego, organizowanie i kompletowanie rozmaitych komisyj obywatelskich, powoływanych do współpracy z urzędami państwowymi, jak Wojewódzka i Powiatowa Komisja klasyfikacyjna do podatku gruntowego, komisje rzeczoznawców do szacowania szkód z powodu klęsk żywiołowych, opiniowanie rzeczoznawców sądowych itp.

W dziale E prowadzono nadzór nad gospodarką Dźwierzna, Bielawek i Sampławy. Sampława, gospodarstwo 33 ha, będące kiedyś gospodar-

stwem szkolnym, po zlikwidowaniu szkoły, wskutek braku frekwencji, przez parę lat prowadzone było jako obiekt dochodowy. Ze względu na nieopłacalność administracji małego obiektu, nie przewidzianego w przyszłości w planach akcji społecznej Izby, obiekt ten zlikwidowano w r. 1935, przekazując go Dyrekcji Lasów Państwowych.

B. BIURO RACHUNKOWOŚCI GOSPODARCZEJ

Zakres czynności Biura, podany w sprawozdaniu roku poprzedniego, nie uległ w niczym zmianie. Dla porządku jedynie przypomnieć wypada, że ten odcinek działalności Izby zdany jest wyłącznie na własne środki budżetowe, które z każdym rokiem maleją, w dodatku ustały zupełnie dotychczasowe dotacje za prace, wykonywane dla Państwowego Instytutu Naukowego w Puławach, pomimo, że liczba gospodarstw, badanych w roku sprawozdawczym, została podwojona. Stąd więc prac t. zw. statystyczno-porównawczych nie można rozwinąć na miarę np. prac sąsiedniej (Wielkopolskiej) Izby Rolniczej, pomimo, że inicjatorką i propagatorką potrzeby tej pracy była — poza ówczesnym Wydz. Organizacji Gospodarstw C. T. O. i K. R. — Pomorska Izba Rolnicza. W 1929 r. na zwołanym przez siebie Zjeździe Kierowników Biur Rachunkowości opracowane zostały odpowiednie wzory i przeprowadzone w tym kierunku uchwały.

Rok sprawozdawczy Biura Rachunkowości minął pod znakiem powiększenia zespołu gospodarstw małorolnych, prowadzących rachunkowość dla celów badawczych oraz zrealizowania projektu zwołania drugiego w Toruniu Zjazdu Kierowników Biur Rachunkowości, który odbył się dnia 28 i 29 października 1935 r.

W minionym okresie Biuro zatrudniało prócz kierownika Biura 5 sił technicznych starszych, 2 pomocnicze i 1 w charakterze dietariusza, w tym jeden starszy technik, na skutek redukcji personelu z dn. 1. I. 1936 r, był zatrudniony tylko 9 miesięcy.

Biuro prowadziło rachunkowość lub nadzorowało prowadzoną na miejscu w gospodarstwach jak następuje:

a) w 43 gospodarstwach folwarcznych;
b) w 70 gospodarstwach małorolnych, dostarczających materiał dla celów badawczych Instytutu Puławskiego (w roku poprzednim w 39 gospodarstwach);
c) w 80 gospodarstwach osadniczych-przodowniczych, sprawując nad rachunkowością opiekę pośrednią.

W roku budżetowym sprawozdawczym między innymi wykonano następujące prace techniczne:

a) opracowano zamknięć rachunkowych dla Instytutu Puławskiego z 38 gospodarstw małorolnych (w roku poprzednim z 28);

b) opracowano zamknięć rocznych tychże warsztatów rolnych dla celów praktycznych gospodarzy z 40 gospodarstw małorolnych w roku zeszłym z 28 gospodarstw);

c) wykonano dla gospodarstw folwarcznych zamknięć rocznych z 48 obiektów;

d) wykonano tymczasowych zamknięć okresowych dla nadzorów sądowych w 10 wypadkach;

e) opracowano materiał statystyczno-porównawczy z okresu gospod. 1933/34 z 27 gospodarstw małorolnych i z 34 gospodarstw folwarcznych (w tych ostatnich tylko z najważniejszej części zagadnień dochodowości);

f) wypracowano na okręg Izby Skarbowej w Grudziądzu normy i ceny orientacyjne dla bilansów i zamknięć rocznych z okresu 1934/35;

g) opracowano szereg danych liczbowych do ankiet Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, w tym w sprawie świadczeń socjalnych i od wypadków w rolnictwie;

h) wypracowano szereg norm orientacyjnych i fragmentarycznych zestawień i obliczeń o dochodowości na pisemne prośby rolników dla celów praktyczno-prawnych itp.;

i) opracowano szereg norm orientacyjnych i zestawień porównawczych z dziedziny rentowności na prośbę niektórych działaczy rolniczych, jako materiał do referatów;

j) wykonano szereg obliczeń i danych cyfrowych oraz zestawień porównawczych z okresu dochodowości dla celów publicznych;

k) opracowano plan reform dotychczasowego schematu statystycznego w kierunku przystosowania go do potrzeb porównawczych materiału cyfrowego, pochodzącego z gospodarstw małorolnych i osadniczych.

Ważniejsze czynności natury publicznej i propagandowej były między innymi następujące:

a) delegat Biura brał udział w kilku konferencjach Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, między innymi w sprawie projektów ustaw i rozporządzeń wykonawczych oraz w konferencjach zwołanych przez Izbę dla ustalenia niektórych norm orientacyjnych dla organów egzekucyjnych i dla wymiaru dochodu podatkowego;

b) zorganizowano i przeprowadzono w Nowym Mieście kurs rachunkowości dla gospodarstw małorolnych;

c) wygłoszono cykl popularnych pogadanek radiowych dla gospodarzy małorolnych z zakresu rachunkowości i rentowności warsztatów rolnych;

d) wygłoszono na konferencji instruktorów Pom. Tow. Rolniczego pogadankę z zakresu rachunkowości wiejskiej.

W związku z działalnością Biura Rachunkowości Gospodarczej odbyto 72 podróże do 148 miejscowości przy 183 dniach pobytu w drodze oraz załatwiono w Biurze 325 interesantów, w tym 156 w różnych sprawach ogólnej natury i 169 w sprawach handlowych (nabycie ksiąg i wzorów rachunkowości).

Wspomniany na wstępie Zjazd Kierowników Biur Rachunkowości Rolniczej, zwołany przez Pomorską Izbę Rolniczą, był reprezentowany przez wszystkie izby rolnicze przy udziale delegatów: Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, Rady Naczelnej Organizacyj Ziemiańskich, oraz przedstawicieli Państwowego Instytutu Naukowego i Zakładów Ekonomiki gospodarstw wyższych uczelni rolniczych z pp. prof. dr. St. Moszczeńskim i prof. dr. W. Schrammem na czele.

Z zagadnień, którymi Zjazd się zajmował, podkreśla się najwazniejsze, mianowicie:

1. omówiono potrzebę uzyskania u władz skarbowych niezbędnych interpretacyj rozporządzenia o wykonaniu ordynacji podatkowej i zmniejszenia wymagań, jakie stawia to rozporządzenie w odniesieniu do rachunkowości gospodarstw wiejskich, przy czym uchwalone zostały w tej sprawie wnioski i rezolucje w liczbie 18;
2. poddano ponownemu naświetleniu sprawę ramowych wzorów rachunkowości, przy czym uchwalono w tej sprawie rezolucję następującej treści:

   „Zjazd wyraża pogląd, że staje się koniecznym zatwierdzenie wzorów rachunkowości rolniczej, odpowiadających minimalnym wymaganiom władz skarbowych, z tym jednak zastrzeżeniem, że na równi z tymi wzorami będą mieć tę samą wagę szerzej rozbudowane regionalne wzory izb i organizacyj rolniczych, przy czym wymagana jest konieczność uwzględnienia we wzorach najprostszych zasad dostarczenia rolnikowi materiałów rachunkowych, obrazujących wyniki gospodarki. Przy tym Zjazd zdecydowanie przeciwstawia się zatwierdzeniu jakichkolwiek wzorów rachunkowości poza wzorami w niniejszym omawianych.“
3. uzupełniono zapadłe uchwały konferencji kierowników biur na Zjeździe w Poznaniu odnośnie schematu statystycznego w kierunku przystosowania tegoż do potrzeb porównawczych materiału wynikowego z gospodarstw małorolnych;
4. zaopiniowano potrzebę powstania przy Związku Izb i Organizacyj Rolniczych komisji rachunkowości gospodarstw wiejskich;

5. rozważano zagadnienie komercjalizacji biur rachunkowości rolniczej przy izbach rolniczych na tle form organizacyjnych ostatnio praktykowanych na terenie Rzeszy Niemieckiej, zaznajomiono się z ustrojem organizacyjnym poszczególnych biur rachunkowych w kraju, szczególnie z organizacją biura przy Lubelskiej Izbie Rolniczej, przy czym wypowiedziano się za zasadą indywidualnych form organizacyjnych tych biur — zależnie od miejscowych warunków i potrzeb regionalnych z tym jednak wskazaniem, aby organizacyjnie i budżetowo biura te obejmowały rachunkowość i statystykę, tak włościańską, jak też folwarczną;
6. wypowiedziano się za celowością opracowania monografii rozwoju rachunkowości rolniczej w Polsce i poruczono wykonanie tej pracy inż. J. Curzytkowi, jako inicjatorowi tej myśli;
7. uznano pożyteczność powołania do życia zrzeszenia pracowników (teoretyków i praktyków) w dziale rachunkowości i statystyki rolniczej i w związku z tym powołano komisję statutową w składzie pp. prof. dr. Schramma, dr. Antoniewskiego, dyr. Ohrta, inż. Curzytka, dr. Tilgnera i nacz. Jankiewicza;
8. nadto powzięto poniższe rezolucje jako godne podkreślenia:
   a) Związek Izb w oparciu o czynnik społeczny i fachowy winien zainteresować się zakresem pracy w dziedzinie rachunkowości rolniczej, jak również zwoływanymi od szeregu lat naszymi zjazdami — w ten sposób wspólnymi siłami zdążając do zorganizowania i skoordynowania rachunkowości oraz gromadzenia, zebrania i porządkowania materiałów, gromadzonych nawet poza biurami,
   b) należy nieodzownie ogłaszać wyniki zamknięć rachunkowych przez poszczególne biura rachunkowości (statystyka). Zjazd stwierdza, że mimo uchwały z przed 2 lat, postulat ten nie jest wykonywany przez biura rachunkowości,
   c) należy poza ogłaszaniem wyników zamknięć (statystyki) nieodzownie w publikacjach wyjaśniać i opracowywać wyniki osiągnięte z tychże zamknięć, dając w ten sposób słuszny podkład do wyjaśnień sytuacji gospodarczej, chociażby w formie względnie fragmentarycznej,
   d) nieodzownym jest gruntowne i wszechstronne opracowanie terminologii ekonomiczno-rolniczej wraz z rachunkowością — od pozornie znanych form, aż do szczegółów i detalów w wyrażeniach techniczno-rachunkowych.

Stan rentowności gospodarstw w okresie 1934/35 w stosunku do dwóch lat poprzedzających względnie do poprzedniego roku gospodarczego

oraz pogląd co do wyników bieżącego — jeszcze nie zamkniętego okresu 1935/36 jest następujący:

Jak wynika z poniższych cyfrowych zestawień, opartych na wynikach 38 gospodarstw małorolnych, rok gospodarczy 1934/35 wykazał spadek przychodu surowego do zł 208,72 na 1 ha wobec 225,70 w roku 1933/34 i zł 249,64 w roku 1932/33. Skutkiem powolniejszego spadku w tym czasie rozchodów niż dochodów ostateczny wynik wykazuje spadek gwałtowniejszy, niż w dochodzie surowym i stąd przychód czysty wyraża się kwotą zł 9,21 z 1 ha wobec zł 20,83 w roku poprzednim, a renta majątkowa tylko zł 1,46 wobec zł 14,64 w roku poprzednim.

Co do okresu 1935/36, z którego wyniki będą wiadome dopiero po jego zrealizowaniu i opracowaniu zamknięć rachunkowych, to sądząc z cen ważniejszych ziemiopłodów i inwentarza żywego rzeźnego, notowanych na giełdzie poznańskiej, prawdopodobnie na ogół okres ten nie zaznaczy się poprawą poza nielicznymi wyjątkami, głównie poza gospodarstwami wybitnie nastawionymi na hodowlę trzody chlewnej, która wzrosła w cenie w stosunku do roku poprzedniego o + 49%. Wobec spadku cen 4 głównych zbóż o 14% i w wielu miejscowościach skutków suszy, wnioskować można, że gospodarstwa zaawansowane w tym okresie wyłącznie w produkcji roślinnej, wykażą dalszą obniżkę dochodów surowych, a co za tym idzie, renta majątkowa tej kategorii warsztatów rolnych ponownie będzie minusowa.

Poniższa tabela obrazuje cyfrowo omówiony stan:

Porównanie wyników 3 ostatnich lat na 1 ha użytków rolnych:

	1932/33 r.	1933/34 r.	1934/35 r.
Przychód surowy	+ 241,26 zł	+ 225,70 zł	+ 208,72 zł
Nakład gospodarczy	— 222,89 „	— 204,87 „	— 199,51 „
Przychód czysty	+ 18,37 „	+ 20,83 „	+ 9,21 „
Renta majątkowa	+ 8,29 „	+ 14,64 „	+ 1,46 „
Dochód rolniczy	+ 94,91 „	+ 91,79 „	+ 84,35 „

W celu wyelimonowania wpływu na wyniki — skutków ordynacji podatkowej, obniżającej wysokość odpisów na amortyzację, odpisy z tego tytułu zredukowano w latach poprzednich do poziomu okresu 1934/35 i stąd należy tłumaczyć różnicę w podanych wynikach w poprzednich publikacjach i sprawozdaniach a powtórzonych obecnie.

C. ORGANIZACJA GOSPODARSTW MAŁYCH

W roku sprawozdawczym, wobec powstania 27 nowych miejscowości osadniczych z przeszło 500 gospodarstwami, właścicieli których należało

otoczyć opieką fachową i dać im w możliwie najkrótszym czasie plan szybkiego i racjonalnego zagospodarowania się przy nie zmienionej ilości pracowników terenowych (9 sił), Pomorska Izba Rolnicza, chcąc podołać zadaniu, zmuszona była do:

1. przyspieszonego i nieco przedwczesnego zakończenia opieki nad gospodarstwami pochodzącymi ze starej parcelacji;

2. zmiany dotychczasowej metody pracy w kierunku rozszerzenia akcji na większą ilość gospodarstw kosztem czasu pracy instruktorskiej, poświęcanej jednemu gospodarstwu, a więc kosztem pogłębienia takowej, co oczywiście byłoby błędem, gdyby nie zastosowano w nowej metodzie rekompensaty w postaci silnego nacisku na wzmożenie organizacji pracy zbiorowej, która spotęguje oddziaływanie przykładowe gospodarstw, otoczonych opieką, na sąsiednie i to w daleko większym stopniu, niż dotychczas.

Akcję organizacji gospodarstw podzielono na 2 okresy i 5 rodzai opieki:

W pierwszym okresie, trwającym zasadniczo od 1 do 1½ roku, odbywa się pierwszy rodzaj opieki, t. zw. zbiorowej, obejmującej całą nowopowstałą miejscowość osadniczą i wszystkie gospodarstwa.

Opiekę zaczyna się od skupienia osadników w Kółku Rolniczym, na terenie którego przeprowadza się pierwsze stadium opieki — można-by ją nazwać teoretyczną. Są to pogadanki, kursy, zaznajamiające osadników z celem opieki, warunkami przyrodniczymi i ekonomicznymi nowych ich warsztatów, oraz konieczności zorganizowania życia gospodarczego w Kółku Rolniczym.

Następnie dopiero przystępuje się do opracowywania wspólnie z osadnikiem indywidualnie dla każdego gospodarstwa planu, wg. którego winien zagospodarowywać swoją osadę.

W czasie trwania opieki zbiorowej, instruktor upatruje sobie najbardziej inteligentnych, uzdolnionych i chętnych do społecznej pracy osadników, posiadających najbardziej typowe dla danej miejscowości gospodarstwo. Z pośród nich wybiera następnie jednego lub więcej osadników, których gospodarstwa w drugim okresie poddane zostaną opiece indywidualnej.

Okres drugi trwa trzy lata. Z gospodarstw, które przeszły opiekę zbiorową, jedno lub więcej, zależnie od liczebności danej miejscowości osadniczej, przechodzi pod opiekę indywidualną, stanowiącą trzon dalszej akcji, a właściciel jego ma stać się przodownikiem całego życia społeczno-gospodarczego danej miejscowości osadniczej — zwykle

prezesem lub członkiem zarządu kółka rolniczego i innych organizacyj wiejskich.

4—6 gospodarstw tworzą zespół organizacji gospodarstw (opieka zespołowa), reszta gospodarstw przechodzi do opieki tzw. „terenowej"

Wszyscy poza tym mogą brać udział w tzw. „opiece ściślejszej terenowej".

Cel i zadania poszczególnych rodzajów opieki

1. Opieka indywidualna — jak wspomniano powyżej — dąży do wyrobienia człowieka na przodownika gromady, a jego gospodarstwo, przez zorganizowanie i sharmonizowanie ze sobą wszystkich poszczególnych działów gospodarczych, na gospodarstwo przykładowe. Ma tutaj człowiek i jego gospodarstwo promieniować przykładem na całe otoczenie. Rola instruktora jest tu najważniejsza, a jego wysiłek pracy największy.
2. Opieka zespołowa. Osadnik, znajdujący się pod opieką indywidualną, dobiera sobie 4 do 6 sąsiadów, tworząc zespół org. gosp., z którymi przerabia wszystkie prace gospodarcze, które wykonywał pod kierunkiem instruktora. Wprowadzony tu jest czynnik uspołeczniający pracy w zespole, moment rywalizacji — nagroda i dążenie do ułatwienia pracy — zastąpienie instruktora czynnikiem społecznym przez najbardziej przygotowanego do tego gospodarza w danej miejscowości.
3. Opieka terenowa ma za zadanie przez sporadyczne porady na miejscu w gospodarstwie dopilnować, by opracowany w czasie opieki zbiorowej plan zagospodarowania osady był istotnie wykonany. Poza tym przez współdziałanie instruktora w pracach Kółka takowe utrzymać w stałej aktywności, przede wszystkim w sprawach zbytu i zakupu oraz oświaty tak fachowej, jak i ogólnej. Do tejże opieki należy urzędowanie instruktora w ustalone dni w poradniach, dokąd zwracają się osadnicy w interesujących ich sprawach po poradę lub interwencję. Również zalicza się do tej opieki pracę Kół Gospodyń Wiejskich.
4. Opieka ściślejsza-terenowa obejmuje sobą grupy osadników, zgrupowanych w celu wykonania pewnego ściśle określonego zadania, przeważnie drogą konkursu.

Zadania te z zasady wchodzą w zakres prac ściśle fachowych poszczególnych wydziałów Izby, przeważnie hodowlanych, np. konkursu hodowli drobiu, koła producentów trzody chlewnej itp. oraz przysposobienie rolnicze młodzieży wiejskiej.

W tym ostatnim rodzaju opieki najbardziej przejawia się współpraca fachowych instruktorów Izby z akcją organizacji gospodarstw.

Wyłuszczone powyżej zasady prac nad organizacją gospodarstw, powstających z przebudowy ustroju rolnego, z jednej strony pozwolą — przy pomocy ograniczonego personelu obsłużyć coraz bardziej zwiększającą się ilość nowych osadników, a z drugiej strony przez systematyczne wyrobienie społeczne, najdzielniejszych z pośród osadników, pozwoli odciążyć w pracy instruktora i zastąpić go w codziennej robocie elementem społecznym.

W roku sprawozdawczym szczegółowo akcja organizacji gospodarstw przedstawiała się następująco:

Opieką indywidualną objęto miejscowości 68, gospodarstw 130. W tym pierwszy rok opieki 30 gospodarstw — 23%, drugi rok opieki 26 gospodarstw — 20%, trzeci rok opieki 49 gosp. — 38%, czwarty rok opieki 25 gosp. — 19%.

Ze 130 gospodarstw objętych opieką indywidualną w ciągu roku sprawozdawczego odpadło z pod opieki 18 gospodarstw — 14%, zakończono okres opieki 27 gosp. — 21%, przeszło pod opiekę na r. 1936/37 — 85 gospodarstw — 65%.

Rachunkowość systemem inż. Curzytka i „Kasę drobnego rolnika" prowadziło 55 gospodarstw.

Opieką terenową objęto miejscowości 70, gospodarstw 1716.

Opieką ściślejszą terenową objęto 37 miejscowości z pośród objętych opieką indywidualną. W tych miejscowościach przeprowadzono konkursów drobiowych 27 i 27 zespołów przysposobienia rolniczego młodzieży.

Opieką zbiorową objęto miejscowości powstałych z parcelacji 1934 i 1935 r. 38, gospodarstw 614.

Liczbowy wynik prac instruktorskich.

a) opieka indywidualna:

Dla gospodarstw, w których opieka została zakończona i które pozostały nadal pod opieką indywidualną, wykonano:

Obliczeń zapotrzebowania pasz na rok następny dla 97 gospodarstw, planu zasiewów na rok następny dla 97 gospodarstw, preliminarz pasz i zboża dla 104 gospodarstw, plan zagospodarowania sadów dla 82 gospodarstw, projekt zagospodarowania osady w kompletny inwentarz żywy dla 95 gospod., orientacyjne wyliczenie zapotrzebowania paszy dla projektowanej liczby kompletnego inwentarza żywego dla 88 gospodarstw, uzasadnienia projektowanego, płodozmianu dla 93 gospodarstw, podział pól i płodozmian dla 91 gospodarstw, przejście do płodozmianu dla 91 gospodarstw.

130 gospodarstw, będących pod opieką indywidualną w ciągu roku otrzymało na miejscu 858 porad instruktorskich, czyli przeciętnie na 1 gospodarstwo (od 4 do 9) przeciętnie 6,6 porad.

b) opieka terenowa:

70 miejscowości objętych opieką terenową było odwiedzone przez instruktorów 407 razy, czyli przeciętnie 1 miejscowość 5,8 razy.

W czasie tych odwiedzin zlustrowano gospodarstwa i udzielono porad sezonowych 1001.

Opracowano skróconych projektów org. gosp. dla 14 gospodarstw.

Zorganizowano 13 lustracji zbiorowych gospodarstw.

W sezonie zimowym odbyto 137 kursów organizacji gospodarstw.

W Kółkach rolniczych wygłoszono 102 pogadanek.

Instruktorzy wzięli udział w zebraniach organizacji rolniczych swych rejonów 108 razy, a na zjazdach różnych instytucji poza rejonem swojej działalności 27 razy.

W poradniach w dni urzędowania przyjęto 925 interesantów.

W miejscowościach objętych opieką terenową i zbiorową pracuje 75 kół rolniczych, 35 kół gospodyń wiejskich, 34 kół producentów trzody.

c) opieka ściślejsza terenowa:

Zawiązano przez instruktorów w ciągu roku 38 grup konkursowych i dokonano 75 ich lustracyj.

Ogólna liczba grup konkursowych, jaka była w ciągu roku, wynosi 27 grup przysposobienia rolniczego młodzieży wiejskiej i 27 grup konkursów drobiowych.

d) opieka zbiorowa:

Objęto nią 38 miejscowości i 614 gospodarstw, powstałych z parcelacji 1934 i 1935 r.

Miejscowości te odwiedzono 351 razy, czyli 1 miejscowość przeciętnie około 9 razy.

W ciągu tego czasu udzielono 1750 porad, czyli na 1 gospodarstwo przeciętnie około 3 porady, przy tym sporządzono: uzasadnienie projektu płodozmianu dla 194 gospodarstw, podział pól i płodozmianu dla 360 gospodarstw, przejście do płodozmianu dla 199 gospodarstw, plan zagospodarowania sadu dla 109 gospodarstw.

Nadmienić tutaj należy, że niska liczba gospodarstw, dla których opracowano projekty organizacyjne, w stosunku do liczby gospodarstw objętych opieką, tłumaczy się tym, że zabudowa osad postępowała tak powoli, iż osadnicy tylko do nich dojeżdżali dla wykonania robót najpilniejszych lub też wogóle osiedli na nich dopiero na wiosnę 1936 r.

Wskutek tego opiekę zbiorową w tych miejscowościach trzeba było przedłużyć jeszcze na rok następny.

Instruktorzy. Zatrudnionych było instruktorów 9-ciu. Wskutek tego, że w ciągu roku sprawozdawczego nie było zmian na stanowiskach instruktorów org. gosp., instruktorzy całkowicie zaznajomili się z metodyką pracy i w zupełności wywiązują się ze swego zadania.

Zjazdów instruktorów odbyto dwa: jeden 12 i 13 maja w Laskowicach w połączeniu ze wspólnym zwiedzaniem gospodarstw, znajdujących się pod opieką instruktora p. Markowskiego, drugi 3 i 4 grudnia w Toruniu w Pomorskiej Izbie Rolniczej.

D. NADZORY SĄDOWE

Akcja nadzorów sądowych prowadzona od 3 lat, w roku sprawozdawczym słabnie, a to ze względu na szereg nowych ustaw oddłużeniowych , które odciążyły rolników od różnych zobowiązań, z drugiej strony najbardziej tego potrzebującym pozwoliły uporządkować swoje zadłużenie, czy to drogą układów z wierzycielami, czy przez konwersję na Bank Akceptacyjny.

Podczas gdy na 1. IV. 35 było pod nadzorem Pom. Izby Rolniczej 39 gospodarstw ogólnej powierzchni 6746 ha, to na dzień 1. IV. 36 pozostało 9 gospodarstw obszaru 3774 ha. Opłaty za prowadzenie nadzorów pozostały niezmienione. Lustracji szczegółowych dokonano w r. sprawozdawczym 82.

Dużo czasu ze względu na wzmożone tempo w porządkowaniu zadłużenia w gospodarstwach nadzorowanych pochłonęły różne konferencje i pertraktacje w imieniu nadzorowanych majątków: konferencji takich odbyto 175. Technika prowadzenia nadzorów pozostała taka sama, jak szczegółowo omawiana była w sprawozdaniu zeszłorocznym.

Ze względu na intensywne likwidowanie zadłużenia w nadzorowanych majątkach, wzmogła się w okresie sprawozdawczym praca biurowa. Ogółem wysłano pism i wniosków dotyczących nadzorowanych majątków 2211.

Ze względu na niskie ceny na ziemiopłody w okresie sprawozdawczym, ogólny stan finansowy nadzorowanych gospodarstw nie uległ wybitniejszej poprawie, zwłaszcza, że pozostające jeszcze pod nadzorem gospodarstwa zaliczyć należy do znajdujących się w bardzo skomplikowanych trudnościach.

W każdym razie wszystkie bieżące ciężary były regulowane, a po części i zaległości.

Ogólnie stwierdzić należy: ustawodawstwo oddłużeniowe, aczkolwiek nie było w stanie zaspokoić wszystkich trudności warsztatu rolnego, to jednak dało możność przez ochronę przed natarczywością wierzycieli, uporządkować zadłużenie, rozłożyć najpilniejsze i najcięższe długi, ukompletować zdezorganizowane inwentarze, przystosować zakres potrzeb własnych do zmienionej sytuacji gospodarczej i doczekać się dalszych ustaw, umożliwiających przez układy dostosowanie obciążeń do możliwości gospodarczych.

VII. Ekonomika i Statystyka.

OGÓLNE ZAGADNIENIA POLITYKI ROLNICZO-GOSPODARCZEJ, DO KTÓRYCH OPRACOWANIA PRZYCIĄGNIĘTA BYŁA IZBA ROLNICZA

Na plan pierwszy w okresie sprawozdawczym wysunęła się sprawa ustalenia zasad prowadzenia polityki rolnej na rok gospodarczy 1935/36. Dla ujednolicenia opinii rolnictwa całego kraju odnośnie podstawowych zagadnień w tej dziedzinie, rozesłany został Izbom Rolniczym, opracowany przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych wzór ankietowy. Opracowane odpowiedzi przez Izbę na postawione pytania zostały przedłożone Komisji Ekonomicznej do rozpatrzenia. Komisja Ekonomiczna zaaprobowała nietylko tezy zasadnicze, ale i uzupełnienie ich z punktu widzenia regionalnych potrzeb rolnictwa pomorskiego, po czym przedstawione przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych zasady zostały z pewnymi zmianami zaaprobowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych i stanowiły podstawę do wydania zarządzeń w dziedzinie polityki rolnej na cały okres gospodarczy.

Tezy powyższe były w roku sprawozdawczym ściśle wykonywane i spowodowały w wyniku: podwyżkę ceny artykułów hodowli i jej przetworów, pewną stabilizację cen zbóż z tendencją rozwojową w poszczególnych okresach wymiany.

Materiały dla Międzyministerialnej Komisji dla Współpracy z Samorządem Gospodarczym

W związku z przygotowywaniem nowego programu gospodarczego utworzona została uchwałą Rady Ministrów z dnia 16. X. 1935 r. Międzyministerialna Komisja dla Współpracy z Samorządem Gospodarczym. Komisja ta miała na celu zebranie dla Rządu materiałów, potrzebnych do powzięcia decyzyj w aktualnych sprawach gospodarczych. Dla zapoznania się z obecną sytuacją gospodarczą poszczególnych rejonów kraju, Komisja odbyła szereg konferencyj z przedstawicielami sfer gospodarczych i lokalny-

mi władzami administracyjnymi. Dla okręgu Pomorskiego i W. M. Gdańska termin konferencji ustalony został na dzień 8 listopada 1935 r. w Gdyni.

Izba zebrała i przygotowała na tą konferencję szczegółowy materiał i opracowała wnioski na podstawie kwestionariusza rozesłanego przez Komisję poszczególnym organizacjom. Materiały te zostały następnie dokładnie przedyskutowane na posiedzeniu Komisji Ekonomicznej, które odbyło się w dniu 6 listopada 1935 r. Poszczególne zagadnienia zostały następnie przez prezesa Izby, członków Komisji i dyrektora Biura Izby przedstawione na konferencji w Gdyni w dniu 8. XI. 1935 r. w 8 obszernych referatach.

Ustawodawstwo finansowo-rolne

Szczególnie ważnym zagadnieniem, któremu Izba Rolnicza poświęciła dużo uwagi, była sprawa ustawodawstwa finansowo-rolnego. Dekrety październikowe z roku 1934 dot. uporządkowania długów rolniczych określiły tylko ogólne normy, natomiast wiele istotnych spraw zostało przekazanych do załatwienia w drodze rozporządzeń poszczególnych, resortowych ministrów. Równocześnie coraz częściej odzywały się głosy o praktycznych trudnościach w realizowaniu dekretów. Nadto okazywało się coraz wyraźniej, że wobec pogłębiającej się dekoniunktury, rolnik nie będzie w możności wykonać płatności w ustalonych ustawowo terminach. Izba w obszernym memoriale do Związku Izb i Organizacyj Rolniczych przedstawiła, jakie rozporządzenia wykonawcze należy uznać za najpilniejsze, oraz jakie przepisy budzą wątpliwości wzgl. jakie sprawy, związane z uporządkowaniem długów rolniczych, zostały pominięte i ustawowo nieuregulowane. Nadto w memoriale tym wobec pogłębienia depresji, zaobserwowanej w drugiej połowie ubiegłego roku gospodarczego na wielu odcinkach, wysunięty został postulat umożliwienia rolnictwu spłaty zaległych rat przez częściowe ich umorzenie lub przez spłatę kapitału bez oprocentowania, o ile chodzi o banki państwowe, zaś w odniesieniu do osób i instytucyj prywatnych przy ustaleniu odsetek w wysokości maksymalnej 3% w stosunku rocznym i zastosowanie koniecznego okresu karencyjnego conajmniej na 3 lata. Postulaty te zostały w przeważnej mierze uwzględnione w wydanych do końca roku rozporządzeniach i dekretach.

ZAGADNIENIA REGIONALNE POMORZA

Wymiana towarowa z W. M. Gdańskiem

Zagadnienie specyficzne Pomorza, a mianowicie uregulowane umowami gospodarczymi w ub. roku dostawy produktów rolnych na rynek W. M. Gdańska w okresie sprawozdawczym weszły w nową fazę rozwoju, z powodu załamania się guldena gdańskiego. Wywołane tym perturbacje

na rynku gdańskim wymagały nowego uregulowania cen za produkty rolne, sprowadzane do Gdańska oraz zabezpieczenie producentowi polskiemu uzyskanie bezpośrednio zapłaty za dostawy, co w pewnym okresie z powodu prowadzonej przez W. M. Gdańsk polityki dewizowej, natrafiało na duże trudności. W pertraktacjach nad uregulowaniem tego zagadnienia, specjalnie ważnego dla północnych powiatów Pomorza, Izba Rolnicza brała żywy udział i była zapraszana na konferencje zwoływane w tej sprawie przez organy rządowe. W wyniku prowadzonych pertraktacyj na tym odcinku, udało się uzyskać korzystne dla rolnictwa pomorskiego uregulowanie tych spraw.

Aprowizacja miasta i portu Gdyni

Niemniej baczną uwagę, podobnie jak w poprzednim roku, poświęcono sprawie racjonalnej aprowizacji miasta i portu Gdyni. W tej sprawie przeprowadzono badania nad wysokością zapotrzebowania miasta i portu Gdyni w poszczególnych porach roku, w szczególności zwiększenia się zapotrzebowania w miesiącach letnich. Zwracano się do poszczególnych Towarzystw Rolniczych Powiatowych, pobudzając je do samorzutnej inicjatywy w kierunku organizacji dostaw. Izba Rolnicza popierała w ramach możliwości powstałe organizacje, szczególnie spółdzielcze, poza tym Izba Rolnicza w kilkakrotnych memoriałach zwracała się do Rządu o przyspieszenie budowy elewatora zbożowego, hal targowych i rzeźni miejskiej i przechowalni warzyw w Gdyni.

Budowa rzeźni miejskiej w Gdyni przez uzyskanie odpowiednich kredytów budowlanych obecnie jest już w stadium realizacji, a również i konkretne projekty budowy hal targowych, które miały być połączone z chłodnią i przechowalnią warzyw, są już opracowane. Interesy rolnictwa w tych projektach w odpowiedniej mierze są uwzględnione, w szczególności zaś przewidziana jest możność bezpośredniego dotarcia rolnika-producenta do konsumenta miejskiego.

Obniżenie opłat targowych i rzeźnianych

Pogłębiająca się depresja na rynkach zbożowych i zwierząt gospodarskich wymagała zajęcia się Izby Rolniczej sprawami dotyczącymi obniżenia opłat i świadczeń, ciążących na rolniku. Dostosowanie opłat, obciążających niewspółmiernie obrót żywcem rzeźnym w stosunku do cen tego żywca, było w okresie sprawozdawczym przedmiotem badań ze strony Izby. Dla uzasadnienia swych postulatów, idących w kierunku wydatniejszego obniżenia wspomnianych opłat, Izba opracowała dane cyfrowe odnośnie opłat, pobieranych przez gminy w związku z obsługą obrotu żywcem i mięsem, mianowicie opłaty za świadectwa pochodzenia zwierząt, za ko-

rzystanie z targowisk zwierzęcych, za prawo uboju i korzystanie z urządzeń rzeźni, za nadzór weterynaryjny przed ubojem i po uboju w miejscowej rzeźni, za nadzór weterynaryjny nad mięsem z uboju pozamiejscowego, oraz za korzystanie ze specjalnych urządzeń rzeźni. Zebrane przez Wydział Ekonomiczny w tej sprawie materiały zostały przedłożone Komisji Ekonomicznej, która podjęła uchwały, wypowiadające się za obniżeniem opłat targowiskowych i rzeźnianych w ogólności, w szczególności zaś za całkowitem skreśleniem opłat, pobieranych przez gminy miejskie na rzecz bezrobotnych. W wyniku tych starań oraz na podstawie wydanych zarządzeń ministerialnych, Wojewoda Pomorski wydał w czerwcu br. dla wszystkich Wydziałów Powiatowych okólnik, w którym ustala wysokość wszelkich opłat, obciążających obrót żywca w województwie pomorskim, do norm, zaproponowanych przez Izbę Rolniczą. W związku z powyższym poszczególne zarządy gminne rozpoczęły prace nad dostosowaniem budżetów gmin do zmniejszonych dochodów z opłat i opracowywaniem nowych statutów i regulaminów dotyczących poboru tych opłat. W szczególności Izba zabiegała o wydzielenie z budżetów gminnych budżetów rzeźni i targowisk, aby przez to uzyskać samowystarczalność tych przedsiębiorstw miejskich z wyłączeniem możności subsydiowania z tego źródła ogólnego budżetu gminnego.

Elewatory zbożowe

Na życzenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych Izba przeprowadziła badania nad sprawą budowy śpichrzów zbożowych i wysunęła odnośnie Pomorza postulat budowy 2—3 większych śpichlerzy nad Wisłą, któreby były równocześnie magazynami na szlaku wodnym dla celów eksportowych i to w Toruniu, Grudziądzu i Chełmnie oraz dużego elewatoru o charakterze przeładunkowym w Gdyni. Zaznacza się, że budowa elewatora w Gdyni została przez Rząd zaakceptowana i jest już wykonana.

Przemysł cukrowniczy

W dobie obecnego kryzysu w szczególnie trudnym położeniu znalazły się gospodarstwa uprzemysłowione, oparte na plantacji okopowych (ziemniaki i buraki cukrowe), a to z powodu stale zmniejszających się kontyngentów cukru i spirytusu.

Sprawy przemysłu cukrowniczego oraz wzajemnego stosunku pomiędzy plantatorami a cukrowniami zostały w okresie sprawozdawczym generalnie uregulowane i znalazły swój konkretny wyraz w dekrecie Prezydenta R. P. z dn. 3. XII. 1935 r. oraz w rozporządzeniu Min. z dn. 16. XII. Projekty tych rozporządzeń były przez Izbę zaopiniowane.

Na zasadzie tych rozporządzeń zostały pewne ilości buraków cukrowych, które cukrownie kontraktują na okresy kampanijne 1936/37 i 1937/38, przeznaczone dla gospodarstw drobnych (do 50 ha).

Na ten cel niektóre cukrownie otrzymały specjalne przydziały cukru z ilości pozostawionej ustawowo do dyspozycji Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, a poza tym zarządzeniem Ministra Skarbu z dnia 25 lutego 1936 r., ustalającym zasady kontraktowania buraków na kampanie 1936/37 i 1937/38, zostało na kampanię 1936/37 5% plantacji, należących do gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 50 ha, przeznaczone na rzecz rozszerzenia plantacji wśród drobnych gospodarstw rolnych.

W myśl powołanych rozporządzeń Wojewoda Pomorski ustanowił komisje rozdzielające kontyngenty. Komisje te, działając zgodnie z obowiązującymi rozporządzeniami, rozdzieliły na terenie Pomorza na kampanię 1936/37 ogółem 170.916 q buraków cukrowych. Poza tym rozdzielono jeszcze wśród małorolnych pewne ilości buraków z kontyngentu, przyznanego cukrowni w Świeciu na powiększenie produkcji zgodnie z ustawą, w ilości 9.341 q cukru, co w przeliczeniu na buraki daje 70.808 q buraków (łącznie z kontyngentem eksportowym i zapasowym).

W wyjątkowo ciężkich warunkach znaleźli się plantatorzy buraków cukrowych w północnych powiatach na pograniczu z W. M. Gdańskiem, plantujący dotąd buraki dla zjedoczonych cukrowni gdańskich (w Pruszczu, Sobowicach i Neuteich). Cukrownie te bowiem zapowiedziały nie przyjmowanie buraków cukrowych na kampanię 1935/36 z powodu zaniechania przetwórstwa na ten okres. Izba Rolnicza wystąpiła w tej sprawie w interesie polskich plantatorów kilkakrotnie do Ministerstwa Rolnictwa o spowodowanie uwzględnienia przez cukrownie pomorskie przy podziale kontyngentu poszkodowanych przez ten stan rzeczy plantatorów z obszaru Pomorza.

Starania te dały wynik konkretny, gdyż plantatorzy otrzymali pewne kontyngenty z powyżej wspomnianej rezerwy, pozostającej do dyspozycji Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych.

Zagadnienie obciążeń rolnictwa: podatki, świadczenia socjalne, ubezpieczenia

Izba współdziałała przy opracowaniu zagadnień, związanych z przeprowadzoną obecnie na nowych podstawach bonitacją gruntów dla ustalenia wysokości państwowego podatku gruntowego. W szczególności prowadzone były wstępne badania w sprawie ustalenia okręgów ekonomicznych Pomorza.

Znowelizowana ustawa o państwowym podatku dochodowym przewiduje wydanie przepisów wykonawczych. W sprawie tej wystąpiła Izba ze źródłowym memoriałem do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, żądając uwzględnienia szeregu postulatów, opartych na memoriałach, dostarczonych przez Biuro Rachunkowości Gospodarczej.

Wobec tego, że dodatek komunalny do państwowego podatku dochodowego, pobierany jest wyłącznie na ziemiach zachodnich, a starania wszczęte od dłuższego czasu w kierunku zniesienia tego podatku komunalnego nie odniosły dotąd żadnego skutku, Izba Rolnicza wznowiła te starania, opracowując odpowiednie memoriały do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych oraz do Ministerstwa Skarbu.

Sprawy komunikacyjne

Izba brała udział w pracach Rady Komunikacyjnej przez swego przedstawiciela, który był referentem żądań organizacyj rolniczych w zakresie taryfy towarowej. Należy podnieść, że wysiłki organizacyj rolniczych w kierunku obniżenia taryfy przewozowej dały ostatnio wynik dodatni przez znaczniejsze zmniejszenie opłat przewozów towarowych, jak również obniżenia taryfy osobowej na odcinkach do 100 km.

Zniżki te nie wyczerpują jednak postulatów rolniczych, gdyż stosunek stawek przewozowych do ceny produktów rolnych jest nadal niewspółmierny.

W dziedzinie komunikacyjnej Izba wystąpiła również z projektem pogłębienia koryta Wisły, celem usprawnienia transportu rzecznego oraz połączenia kilku miejscowości w powiecie chojnickim komunikacją autobusową państwową i dokończenia połączeń kolejowych w powiecie lubawskim.

Zagadnienie kredytu i zadłużenie rolnictwa

Dla zorientowania się w wysokości zadłużenia rolnictwa w bankach państwowych i instytucjach kredytowych (Komunalnych Kasach Oszczędności i spółdzielniach) Izba rozpisała specjalną ankietę. Ankieta ta dała tylko częściowe wyniki i w związku z tym rezultaty osiągnięte nie mogły być podług pierwotnych zamierzeń odpowiednio wykorzystane.

W okresie sprawozdawczym dużą wagę przywiązywały czynniki rządowe do odpowiedniego wykorzystania kredytu rejestrowego i zaliczkowego na zboże, aby w ten sposób w bieżącym roku gospodarczym przy znacznym podwyższeniu globalnej sumy kredytów związać możliwie jak największe ilości zboża i odciążyć rynek, który w razie masowych dostaw, przy znanym zjawisku ogromnego wygłodzenia gotówkowego, zareagowałby dalszą zniżką cen, tembardziej, że w okresie przednówkowym osiągnęły one najniższy poziom nienotowanay od roku 1924. Izba Rolnicza w licznych odezwach w prasie i komunikatach do Kółek Rolniczych, Towarzystw Rolniczych itd. spopularyzowała tą formę kredytu wśród najszerszych warstw rolnictwa.

Zagadnienia spółdzielcze

Działalność Izby ujawniła się w pozostawaniu w ścisłej łączności z Okręgowym Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych w Toruniu.

W związku z założeniami polityki gospodarczej na rok 1935/36 uruchomiony został kredyt inwestycyjny dla mleczarń w globalnej sumie około 7 milionów złotych. W wykonaniu uchwał, powziętych w tej sprawie w Ministerstwie Rolnictwa, Izba w ścisłem porozumieniu ze Związkiem Okręgowym opracowała konkretne postulaty w zakresie udzielenia kredytu inwestycyjnego 11 mleczarniom spółdzielczym. Ponadto sformułowano postulaty w sprawie utworzenia 4 nowych mleczarń spółdzielczych na terenie Pomorza, udzielenia znaczniejszej kwoty w wysokości 300.000 zł na cele mleczarskie oraz drobniejszej sumy na obniżenie oprocentowania uciążliwych kredytów. Należy się spodziewać uzyskania tych kredytów, które w dużym stopniu przyczynią się do uzdrowienia spółdzielczych mleczarń na Pomorzu.

Mimo istniejącej depresji gospodarczej, ujawnia się dość duże ożywienie w kierunku zakładania nowych spółdzielni. Szczególnie żywiołowy od dołu ruch zauważyć było można w zakładaniu spółdzielni dla zaopatrzenia w produkty rolne rynku gdańskiego. Powstałe spółdzielnie w Tczewie, Chojnicach i Kościerzynie, nastawione od samego początku ich powstania, na zbyt jednostronną działalność w kierunku skupu zwierząt gospodarskich i ziemniaków wyłącznie dla wywozu do Gdańska, rozwijały się korzystnie do czasu istniejących możliwości uzyskania za wywieziony towar ceny wyższej od ceny krajowej, zagwarantowanej umowami z Gdańskiem. Z chwilą jednak załamania się waluty gdańskiej, a następnie zrównania się cen gdańskich z cenami krajowymi, założone spółdzielnie z powodu konkurencji firm prywatnych, znalazły się w trudnym położeniu. Wobec nierozszerzania swej działalności w kierunku skupu na rynku krajowym nie wywierają one znaczniejszego wpływu na kształtowanie cen, aczkolwiek nie da się zaprzeczyć ich pożytecznego oddziaływania na psychologię rolników.

Z inicjatywy Izby, Związek Gospodarczy Spółdzielni Mleczarskich w Poznaniu otworzył swą filię w Grudziądzu, przez co organizacja zbytu przetworów mleczarskich na Pomorzu doznała wzmocnienia i zracjonalizowania.

Współpraca z organami państwowymi i organizacjami gospodarczymi

Przejawiające się skutki depresji gospodarczej na odcinku rolnictwa wymagały rozwinięcia dużej aktywności ze strony centralnych organizacyj rolniczych, w celu załagodzenia powstających trudności na polu gospo-

darczym. Izba Rolnicza do tej współpracy była stale przyciągana i przez Wydział Ekonomiczny brała w zwoływanych konferencjach bardzo żywy udział. Podług prowadzonego wykazu naczelnik i urzędnicy Wydziału wzięli udział w 59 konferencjach zwoływanych poza siedzibą Izby Rolniczej, nie wliczając w to konferencyj w conajmniej równej liczbie, odbytych w Toruniu, bądź to w gmachu Izby, bądź to w urzędach i innych organizacjach.

Poza tym Izba Rolnicza utrzymywała w zakresie spraw ekonomicznych ścisły kontakt z miejscowymi władzami administracyjnymi, w szczególności z Wydziałem Rolnictwa i Reform Rolnych, z Woj. Komitetem dla spraw finansowo-rolnych, ze Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych oraz Pomorskiem Towarzystwem Rolniczym.

Opiniowanie ustaw w zakresie rolnictwa

Ożywioną działalność w okresie sprawozdawczym rozwinęła Izba przez opiniowanie projektów ustaw i rozporządzeń. Poza tym Wydział Ekonomiczny udzielał opinij prawnych innym Wydziałom Biura Izby Rolniczej, prowadził wszelkie sprawy natury prawnej w różnych urzędach państwowych i samorządowych (apelacja, rekursy, odwołania) i prowadził sprawy sądowe Izby Rolniczej.

Specjalny dział stanowiło udzielanie porad prawnych rolnikom na ich żądanie.

Izba przykładała szczególną wagę do współpracy opiniodawczej z czynnikami państwowymi, o ile chodzi o projekty ustaw i rozporządzeń, dotyczących bezpośrednio bądź nawet pośrednio interesów rolnictwa. Zaznaczyć jednakże należy, że w tym zakresie prace Izby były utrudnione ze względu na to, że szeregu projektów, mających doniosłe znaczenie dla rolnictwa, Izba nie otrzymała do zaopiniowania, lub otrzymała je w tak spóźnionych terminach, że odpowiednie zapoznanie się z nimi i ich zaopiniowanie nie było możliwe. Z ważniejszych projektów zoapiniowanych przez Izbę, wymienia się projekty rozporządzeń, dotyczących gromad wiejskich, poboru scaleniowego podatku przemysłowego od obrotów mięsem i mąką, opodatkowania tłuszczów, rozporządzeń dotyczących wykonania ustawy o szarwarkach, projektu ustawy o prawie mleczarskim, projektu ustawy o produkcji i obrocie mlekiem i szeregu innych bardzo ważnych projektów z dziedziny zadłużenia rolnictwa i stosunków gospodarczych. Projekt o prawie mleczarskim, zaopiniowany przez Izbę pozytywnie, idzie w kierunku uporządkowania dziedziny mleczarstwa, przy czym nadzór nad wykonaniem ustawy ma być powierzony izbom rolniczym.

Zaopiniowano ponadto projekt noweli do ustawy o spółdzielniach, mającej na celu uzgodnienie przepisów tej ustawy z kodeksem zobowiązań i prawem handlowym.

DZIAŁALNOŚĆ ADMINISTRACYJNO-PRAWNA I PUBLICYSTYCZNA

Porady prawne

Intensywna działalność Rządu w dziedzinie ustawodawczej spowodowała znaczne ożywienie w dziale porad prawnych, udzielanych przez Izbę rolnikom. Wydział udzielił licznych opinij prawnych i wyjaśnień dotyczących ustawodawstwa finansowo-rolnego, podatkowego, socjalnego itp., podając je w tygodniku „Kłosy", względnie bezpośrednio zainteresowanym. Występując w obronie słusznych interesów i praw poszczególnych rolników, Izba interweniowała w licznych wypadkach w właściwych urzędach i instytucjach.

Prowadzenie spraw sądowych

Odnośnie prowadzenia spraw sądowych zaznaczyć należy, że w okresie sprawozdawczym ilość spraw sądowych, prowadzonych przez Izbę, wzrosła o 52 sprawy. Na dzień 31. XII. 1935 r. w toku postępowania sądowego względnie egzekucyjnego znajdowało się 112 spraw. W okresie sprawozdawczym załatwiono definitywnie 37 spraw sądowych.

Działalność sprawozdawcza i prasowa; współpraca z Radiem Toruńskim

W Wydziale Ekonomicznym koncentruje się działalność Izby Rolniczej w zakresie informowania rolników województwa pomorskiego o wszelkich przejawach życia gospodarczego, mających znaczenie dla ogółu rolników, oraz zapoznania sfer zainteresowanych ze stanem i potrzebami rolnictwa pomorskiego. Dla Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych oraz urzędów i instytucyj, których działalność łączy się z pracami Izby Rolniczej, opracowuje się periodyczne obszerniejsze sprawozdania o stanie rolnictwa na Pomorzu w okresach kwartalnych i miesięcznych. W oficjalnym czasopiśmie Izby Rolniczej „Kłosy" umieszcza się krótkie omówienie najaktualniejszych spraw polityki gospodarczej i socjalnej oraz wszelkich posunięć ustawodawczych w rolnictwie w dziedzinie polityki kredytowej, podatkowej, handlowej i socjalnej i organizacji zbytu. Zagadnienia, wymagające obszerniejszego omówienia, opracowuje się w formie artykułów, które umieszcza się w „Kłosach", a w miarę zachodzącej potrzeby również w innych czasopismach. Ponadto prowadzi się także działalność informacyjną przez rozsyłanie komunikatów do prasy lokalnej i organizacyj rolniczych. W okresie sprawozdawczym rozesłano 58 komunikatów, z których 44 opracował Wydział Ekonomiczny, a 14 inne Wydziały Izby Rolniczej.

Korzystając w jak najszerszej mierze z usług Rozgłośni Polskiego Radia w Toruniu, Izba opracowuje i ogłasza w odstępach tygodniowych komunikaty radiowe, w których podaje kształtowanie się cen produktów

rolnych na Pomorzu i w innych województwach, krótkie omówienie aktów ustawodawczych dotyczących rolnictwa oraz informuje o ważniejszych przejawach życia i pracach Izby Rolniczej. W okresie sprawozdawczym Izba podała przez Rozgłośnię Polskiego Radia w Toruniu 51 komunikatów radiowych, zawierających około pół tysiąca różnego rodzaju informacyj o charakterze gospodarczym.

W ten sposób Izba przez Wydział Ekonomiczny dążyła do spopularyzowania zagadnień rolniczo-gospodarczych i do odpowiedniego uwydatnienia w społeczeństwie tej roli, jaką rolnictwo odgrywa w całokształcie życia gospodarczego.

Na podkreślenie zasługuje opracowanie dla różnych wydawnictw prasowych lub periodyków z okazji specjalnych wydawnictw szeregu artykułów, charakteryzujących warunki gospodarcze, w jakich pracuje rolnictwo na Pomorzu, wykazując odrębności, uzasadniające szczególnie jego prawo do ochrony produkcji, stojącej na wysokim poziomie i domagając się zastosowania szeregu wyjątkowych zarządzeń szczególnie w dziedzinie oddłużenia.

Statystyka rolna

W okresie sprawozdawczym, podobnie jak i w okresach ubiegłych, w dziale statystyki prowadzono z jednej strony szereg prac stałych, niezbędnych ze względów na ciągłe ich zapotrzebowanie ze strony innych Wydziałów Izby, z drugiej zaś strony przygotowano rozmaite opracowania i zestawienia specjalne w miarę nasuwającej się potrzeby.

Do prac stałych należały: notowania cen 4 głównych zbóż, notowania cen zwierząt rzeźnych, notowania cen produktów nabiałowych na pomorskich rynkach lokalnych, notowania cen artykułów pierwszej potrzeby na rynkach lokalnych, notowania dzienne walut w złotych.

Oprócz statystyki cen prowadzi się, niezależnie od Głównego Urzędu Statystycznego, statystykę uprawy i zbiorów.

Z poszczególnych zaś innych dziedzin rolnictwa przeprowadza się periodyczne ankiety. Baczną uwagę poświęcono sporządzaniu statystyki mleczarstwa, aby zdobyć podstawy cyfrowe dla zorganizowania tego tak ważnego działu dla rolnictwa pomorskiego. Prowadzono bieżącą statystykę produkcji mleczarń Pomorza na podstawie metodycznych formularzy odnośnie ilości przerobionego mleka, produkcji masła i sera, zawartości %% tłuszczu i ceny za dostarczane mleko. Ta statystyka została następnie wydana przez Izbę drukiem z komentarzem referenta mleczarskiego.

Na szczególne wyróżnienie zasługują prace w zakresie gromadzenia cen, płaconych producentom przez eksporterów za artykuły zwierzęce, przeznaczone na eksport. Dane te opracowuje się według poszczególnych powiatów Pomorza i w zestawieniach miesięcznych podaje się Komisji Arty-

kułów Zwierzęcych przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, która na podstawie tychże danych ustala wysokość premij eksportowych dla artykułów zwierzęcych.

Z prac niestałych, wykonywanych w razie występującej potrzeby, wymienić należy jako ważniejsze: zestawienie zapasów ziemniaków, przeznaczonych na sprzedaż w sezonie wiosennym 1935 r., zestawienie opłat targowych i rzeźnianych, pobieranych w poszczególnych gminach województwa pomorskiego, zestawienie opłat, pobieranych przez zarządy gmin wiejskich i miejskich za czynności wykonywane przy wydawaniu zezwoleń na budowę, zestawienie dotyczące zadłużenia rolnictwa pomorskiego, oraz cały szereg innych obliczeń i zestawień porównawczych.

Działalność Komisji Ekonomicznej

Komisja Ekonomiczna odbyła w okresie sprawozdawczym 3 posiedzenia. Przedmiotem obrad były aktualne sprawy gospodarcze, dotyczące rolnictwa pomorskiego, z których na pierwszy plan wysunęła się konieczność przeciwstawienia się żądaniom województw południowych o przesunięcie kontyngentów buraczanych z ziem zachodnich na południowe. Komisja Ekonomiczna wypowiedziała się przeciw przesunięciu kontyngentów buraczanych i postanowiła zwrócić się do władz centralnych z memoriałem o podwyższenie kontyngentu cukrowego Pomorza do wysokości z roku 1928/29.

W związku z ustawą o klasyfikacji gruntów oraz związaną z nią sprawą podziału Państwa na okręgi ekonomiczne, Komisja Ekonomiczna ustaliła kryteria, wpływające na zaliczenie pewnego okręgu do wyższej lub niższej grupy podatkowej.

W szczegółowej analizie stosunków polsko-gdańskich oraz sytuacji, jaka się wytworzyła w związku ze spadkiem guldena gdańskiego oraz wprowadzeniem przez Senat Gdański ograniczeń dewizowych, Komisja stwierdziła konieczność sprecyzowania odnośnych artykułów układu polsko-gdańskiego, dotyczących zapłaty za produkty rolne, przywożone z Polski na rynek gdański oraz uproszczenia procedury przydzielenia dostawcom polskim dewiz zarówno za produkty kontyngentowe i nieskontyngentowane.

W związku z zamierzoną zmianą statutu Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy, Komisja wypowiedziała się za utrzymaniem Kurii Rolniczej, w której byłaby reprezentowana Izba Rolnicza.

Omawiając sprawę nadmiernych opłat targowych i rzeźnianych, Komisja postanowiła domagać się obniżenia opłat i skreślenia dodatków, pobieranych do tych opłat na rzecz bezrobotnych w miastach.

Specjalne posiedzenie Komisji Ekonomicznej poświęcone zostało w dniu 6 listopada dla przygotowania opracowanych przez Wydział Ekono-

miczny materiałów dla Międzyministerialnej Komisji Współpracy z Samorządem Gospodarczym.

Poza tym Komisja zajmowała się sprawą obniżki opłat, pobieranych za czyszczenie kominów w różnych gminach pomorskich, opłat rzeźnianych i targowiskowych itp.

W związku z utworzeniem okręgowych Komisyj targowiskowych nadzorczych, Komisja Ekonomiczna przedyskutowała projekt prac tej Komisji na Pomorzu i omówiła sprawę tworzenia Komisarzy lokalnych.

Komisja Ekonomiczna zaopiniowała również plan prac nad reorganizacją przemysłu mleczarskiego na Pomorzu.

W związku z wielką naradą gospodarczą, zwołaną przez Rząd do Warszawy w ostatnich dniach lutego, Komisja Ekonomiczna zebrała się w dniu 19 lutego celem omówienia regionalnych potrzeb rolnictwa oraz przygotowania materiałów dla delegatów województwa pomorskiego. Komisja po wysłuchaniu następujących referatów: Problem obrotu towarowego wewnętrznego i zagranicznego, zagadnienia ograniczenia etatyzmu, ożywienia inicjatywy prywatnej oraz inwestycyj publicznych i zagadnienia rynku pieniężnego, zgłosiła szereg uwag do tez zgłoszonych przez referentów. W szczególności zwrócono uwagę na coraz większe upośledzenie województw zachodnich i uprzywilejowania innych województw kosztem województw zachodnich.

mowy materiałów dla Międzyministerialnej Komisji Współpracy z Samorządem Gospodarczym.

Poza tym Komisja zajmowała się sprawą opinii opłat, pobieranych za czyszczenie kominów w niektórych gminach pomorskich, opłat rzeźnianych i targowiskowych itp.

W związku z utworzeniem okręgowych Komisyj targowiskowych nadzorczych, Komisja Ekonomiczna przedyskutowała projekt prac tej Komisji na Pomorzu i omówiła sprawę utworzenia Komisarzy lokalnych.

Komisja Ekonomiczna zaopiniowała również plan prac nad reorganizacją przemysłu mleczarskiego na Pomorzu.

W związku z wielką naradą gospodarczą zwołaną przez Rząd do Warszawy w ostatnich dniach lutego, Komisja Ekonomiczna zebrała się w dniu 19 lutego celem omówienia zasadniczych potrzeb rolnictwa oraz przygotowania materiałów dla delegatów województwa pomorskiego. Komisja po wysłuchaniu następujących referatów: Problem obrotu towarowego wewnętrznego i zagranicznego, zagadnienia ograniczenia etatyzmu, ożywienia inicjatywy prywatnej oraz inwestycji publicznych i zagadnienia rynku pieniężnego, zgłosiła szereg uwag do tez zgłoszonych przez referentów. W szczególności zwrócono uwagę na coraz większe upośledzenie województw zachodnich i uprzywilejowania innych województw kosztem województw zachodnich.

BILANS
i
WYKONANIE BUDŻETU
Pomorskiej Izby Rolniczej
za 1935|36

od 1. IV. 35 — 31. III. 36

DOCHODY	Preliminowano	Wpłynęło	Mniej	Więcej
DOCHODY OGÓLNE POM. IZBY ROLNICZEJ . . .	1.256.780,13	1 315.283,55	—	58.503,42
I. Dochody z podatków . . .	552.410,—	580.836 78	—	28.426,78
II. Inne dochody własne Izby .	413.424,—	442.383,97	—	28 959,97
1. Opłaty za świadcz. Izby .	120.871,—	131.239,74	—	10.368,74
2. Dochody brutto rolniczych zakładów	241.597,—	267 213,77	—	25 616,77
3. Czyste zyski z majątków Izby	50.956,—	43.930.46	7.025,54	—
II. Zasiłki	290.946,13	292.062,80	—	1.116,67
1. Zasiłki Min. Roln. i Reform Rolnych . . .	136 636,13	131.644,53	4.991 60	—
2. Zasiłki państwowe inne .	67.380,-	67.539,15	—	159,15
3. „ samorządowe . .	18.000,—	9.973,59	8.026,41	—
4. „ instytucyj i osób prywatnych	68.930,—	82 905.53	—	13.975,53

OGÓLNY STAN

		Wpływ		
Dochody	1.256.780,13	1.315.283,55	—	58.503,41
		Wydano		
Rozchody	1.256.780,13	1.285.831.67	—	29.051.54
Wpłynęło więcej . . .	58.503,42	—	—	—
Wydano więcej . . .	29 051.54	—	—	—
Nadwyżka . .	29.451.88			

ROZCHODY	Preliminowano	Wydano	Mniej	Więcej
WYDATKI OGÓLNE POM. IZBY ROLNICZEJ . .	1.256.780,13	1.285.831,67		29.051,54
I. Zarząd Ogólny	381.732,—	407.656,34		25.924.34
1. Organa Izby	25.220,—	18 643,25	6.576.75	
2. Biuro Izby	245.930,—	243.039,69	2.890,31	
3. Zasiłki Izby dla instytucyj i organizacyj rolniczych .	29.200,—	28.626,13	573,87	
5 Obsługa długów	81.382,—	117.347,27		35.965,27
II. Wytwórczość Roślinna . . .	269.690,13	290.575,82		20.885,69
1. Wydatki ogólne	18.025,—	17,978,44	46,56	
2. Melioracje	5.927,—	5.038,97	888,03	
3. Nasiennictwo	12.008,—	14.020,22		2.012,22
4. Doświadczalnictwo rolnicze	162.922,—	183.825,76		20.903,76
5. Ochrona roślin.	23.138,13	23.193,88		55,75
6. Łąki i pastwiska	7,688,—	6.542,63	1.145,37	
7. Ogrodnictwo	7.277.—	6.354,31	922,69	
8. Leśnictwo	32-705,—	33 621,61		916,61
III. Wytwórczość Zwierzęca . .	196.987,—	203.132,91		6.145,91
1. Wydatki ogólne	12.561,—	12.524,47	36.53	
2. Hodowla koni	16.283,—	14.352.70	1.930,30	
3. Hodowla bydła	59 067,—	54.110.64	4.956,36	
4. Hodowla trzody chlewnej .	55.538,—	73.330.17		17.792,17
5. Hodowla owiec	21.320,—	21.445.29		125,29
6. Hodowla drobiu	14.076,—	13.499.18	576,82	
7. Rybactwo	9.618,—	8.681.59	936,41	
8. Popieranie przetwórstwa .	600,—	549,10	50,90	
9. Weterynaria	7.924,—	4.639.77	3.284,23	
IV. Szkolnictwo	188.642,—	183.888,66	4.753,34	
1. Wydatki ogolne	17.311,—	17.470,54		159,54
2. Szkoły rolnicze - ogólno kształcące	171.331,—	166.418,12	4.912,88	
V. Popieranie właściwych sposobów gospodarowania .	131.405,—	115.308,12	16.096,88	
1. Wydatki ogólne	800,—	873,31		73,31
2. Gospod. przodown. mn. .	55.695,—	55.049,61	645,39	
3. Przysposob. rolnicze młodz.	21.238,—	19.865,09	1.372,91	
5. Prace Kół Gosp. Wiejskich	19.937.—	7.479,41	12.457.59	
7. Wydawnictwo „Kłosy“ (suma ogólna)	29,615,—	28.716,82	898,18	
8. Dokształcanie prac. fach. .	4.120,—	3.323,88	796,12	
VI. Ekonomiczny	88.324,—	85.269,82	3.054,18	
1. Wydatki ogólne	13.214,—	12.973,40	240,60	
2. Polityka gosp. i statystyka	24.806,—	24.875,78		69,78
3. Ekonomika gosp. wiejskich	14.455,—	14.990,41		535,41
4. Rachunk. gosp. folwarcz. .	25.644,—	25,159,89	484,11	
5. Nadzory sądowe	10.205,—	7.270,34	2,934,66	

BILANS POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ
za 1935/36

AKTYWA			PASYWA		
1. Kasa		8.288,83	1. Akcepty		13.000,00
2. Banki		140.446,02	2. Zobowiązania Pom. Izby Rol.		408.528,16
3. Weksle obce		692,—	3. Wierzyciele		4.616,32
4. Akcje i papiery wartościowe		81.822,—	4. Zaliczki od klientów na świadczenia		16.026,71
5. Nieruchomości		17.381,—	5. Subwencje niewykorzystane:		
6. Ruchomości		317.202,83	Min. Rol. i Ref. Rol.	45.931,10	
7. Dłużnicy:			Wydz. Pow. i inne	5.595,37	51.526,47
za opłaty na Izbę	397.542,89				
za świadczenia Izby	140.916,27		6. Kapitał emerytalny		174.969,83
rachunki osobiste	19.414,62	557.873,78	7. Kapitał Izby		411.711,23
			8. Nadwyżka budżetowa za 1935/36		29.451,88
8. Salda debetowe przejściowe		33.186,75	9. Salda kredytowe przejściowe		47.062,61
BILANS		1.156.893,21	BILANS		1.156.893,21

PREZES: (—) *Jan Donimirski*

DYREKTOR: (—) *p. o. Inż. W. Serczyk*

BUCHALTER: (—) *Leonard Pawłowski*

KOMISJA REWIZYJNA:

(—) *Lucjan Prądzyński*, przewodniczący

CZŁONKOWIE:

(—) *Władysław Maleszewski*

(—) *Ks. Paweł Marchlewski*

(—) *Aleksander Szulc*

Spis rzeczy.